

## הישיבה הארבע-מאות-ושבע-עשרה של הכנסת השישית

יום שני, ז' תמוז תשכ"ט (23 יוני 1969)

ירושלים, הכנסת, שעה 16.00

### א. מסמכים שהונחו על שולחן הכנסת

— שחזר מוועדת העבודה; 4. חוק להסדר התיירות בין בני-זוג, תשכ"ט-1969 — שחזר מוועדת החוקה, חוק ומשפט.

לדיון מוקדם: 1. חוק מס עזבון (ביטול) תשכ"ט-1969 — הצעת חברי-הכנסת ש. תמיר; 2. חוק לתיקון פקודת התעבורה, תשכ"ט-1969 — הצעת חברי-הכנסת ש. לורנץ; 3. חוק הרשויות המקומיות (בחירות) (תיקון) (י"ר ועדת בחירות), תשכ"ט-1969 — הצעת חברי-הכנסת מ. בן-פורת.

כן הונחו על שולחן הכנסת החלטות בדבר אישור הוראות-1. בצו שעת חירום (שיעור תשלום חובה) (תיקון מס' 16), תשכ"ט-1969; 2. בצו שעת חירום (שיעור תשלום חובה) (תיקון מס' 19), תשכ"ט-1969; 3. בצו שעת חירום (שיעור תשלום חובה) (תיקון מס' 21), תשכ"ט-1969; 4. בצו תעריף המכס והפטור (תיקון התוספת) (הוראת שעה מס' 121), תשכ"ט-1969; 5. בצו תעריף המכס והפטור (תיקון התוספת) (הוראת שעה מס' 124), תשכ"ט-1969; 6. בצו תעריף המכס והפטור (תיקון התוספת) (הוראת שעה מס' 125), תשכ"ט-1969; 7. בצו מס קנייה (סחורות ושירותים) (הטלת מס ושיעורו) (תיקון מס' 26), תשכ"ט-1969; 8. בצו מס קנייה (סחורות ושירותים) (הטלת מס ושיעורו) (תיקון מס' 30), תשכ"ט-1969.

היו"ר ק. לוז:

אני מתכבד לפתוח את ישיבת הכנסת. ראשונה נשמע הודעה על המסמכים שהונחו על שולחן הכנסת.

מזכיר הכנסת ח. ליאור:

ברשות יושב-ראש הכנסת, הנני מתכבד להודיע כי הונחו היום על שולחן הכנסת לקריאה ראשונה, מטעם הממשלה: 1. חוק רישום קבלנים לעבודות הנדסה בנא"י, תשכ"ט-1969; 2. חוק לתיקון פקודת העבריינים הצעירים, תשכ"ט-1969; 3. חוק המילוה (חברות ביי-טוח) (תיקון מס' 2), תשכ"ט-1969; 4. חוק מילוה פיתוח (תיקון מס' 8), תשכ"ט-1969; 5. חוק יד בן-צבי, תשכ"ט-1969; 6. חוק עידוד התעשייה (מסים), תשכ"ט-1969; 7. חוק לתיקון פקודת מס הכנסה (מס' 2), תשכ"ב-1962 (תיקון מס' 3), תשכ"ט-1969.

לקריאה ראשונה, מטעם חברי הכנסת: חוק הבחירות (דרכי תעמולה) (תיקון מס' 3), תשכ"ט-1969 — הצעת חברי-הכנסת א. אבנרי וי. רפאל.

לקריאה שנייה ושלישית: 1. חוק החברה לישראל בע"מ, תשכ"ט-1969 — שחזר מוועדת הכספים; 2. חוק לתיקון סדרי המינהל (הגמקות) (תיקון), תשכ"ט-1969 — שחזר מוועדת החוקה, חוק ומשפט; 3. חוק נגי המלחמה בנאצים (תיקון מס' 4), תשכ"ט-1969

### ב. שאלות ותשובות

היו"ר ק. לוז:

נשמע עכשיו שאלות ותשובות.

#### 1. החרמת ישראל על-ידי "טורניג"

קלוב דה פראנס

חברי-הכנסת א. אבנרי שאל את שר התיירות ביום ו' בניסן תשכ"ט (25 במאדרס 1969):

"ידיעות אחרונות" של יום 23 במאדרס 1969 מוסר, כי אירגון הנסיעות והתיור הצרפתי "טורניג קלוב דה פראנס" מחריים את ישראל ומסרב לכללה ברשימת המדינות שאליהן הוא מארגן סיורים קבוצתיים ואינדיבידואליים.

הנני מבקש לדעת:

1. האם הידיעה דלעיל נכונה?

2. אם הידיעה נכונה — ממתי החל האירגון הנ"ל להחרים את ישראל?

3. האם ביררו נציגי משרד התיירות את סיבת ההחרמה, ואם ביררו — מה הן הסיבות שניתנו להחרמה?

4. האם אחרי מלחמת ששת הימים החרים אירגון נסיעות ותיור נוספים את ישראל, אם כן — אילו אירגונים עשו זאת?

שר-התיירות מ. קול:

1. הידיעה נכונה.

2. אחרי מלחמת ששת הימים הוצאה ישראל מקטלוג החורף 1967 של אירגון הנסיעות והתיור הצרפתי "טורניג קלוב דה פראנס", אך בעקבות מהאה חריפה מצד מנהל לשכת התיירות הישראלית בפאריס שוב הופיעה ישראל בקטלוג אביב-קיץ 1968 של החברה. עם זאת שוב פסח האירגון על ישראל בקטלוג אביב-קיץ 1969.

3. האירגון טוען, כי מפאת המצב הבטחוני באזור אין חבריו מתעניינים בנסיעות לישראל. טענה זו אינה מציאותית, שכן האירגון מוסיף לעודד נסיעות ללבנון, מצרים, ירדן, סוריה ועיראק. אין להימנע איפוא מן החשד כי הסיבות להתנהגותו של האירגון הן מדיניות. 4. פרט לפרשה בודדת, שמצאה מיד את פתרונה,

**שר-התיירות מ. קול :**

1. הרשויות הממונות הן: א) עיריית ירושלים, המחלקה לפיתוח התיירות והכלכלה; ב) משרד הדתות; ג) החברה לשיקום ולפיתוח של הרובע היהודי בעיר העתיקה בירושלים בע"מ; ד) הפטריארכיות השונות; ה) הווקף; ו) רשות הגנים הלאומיים.

2. משרד התיירות מקיים פיקוח על-ידי יחידת הביקורת, אשר בודקת באופן שוטף מצב נקיון האתרים, מצב השירותים והבטיחות, ובכל מקרה של פגם דואג המשרד להביא זאת לתשומת-לב הרשות המחזיקה באתר. משרדנו מקיים פעולת מעקב לוודא ביצוע תיקוני ליקויים.

3. אין תבנית כזו לעת-עתה, אולי תהיה בעתיד.

4. אין זה מתפקידו של משרד התיירות לשקם אתרים היסטוריים, אך יחד עם זאת משרדנו הוא גורם מדברן לאותם גופים ורשויות אשר האתרים נמצאים ברשותם.

משרד התיירות, באמצעות החברה לפיתוח מורח ירושלים, דואג לשיקום שער יפו והרחבה שליו, חוצות היוצר בגת הענקים (ג'ורדאן אל ענב).

משרדנו דאג לתת פירסום מירבי לכל האתרים שנוספו, וזאת מלבד פירסום האתרים הקיימים, על מנת לעודד תיירות נוספת מחוץ-לארץ, וכן להשפיע על כל תייר נכנס לבקר בכל אתר ואתר.

**היו"ר ק. לוז :**

שאלה נוספת לחבר-הכנסת ארוז.

**ראובן ארוז** (המערכ, עבודה—מפ"ם) :

כאשר משרד התיירות קובע אתר מסוים, האם הוא מתייעץ על כך עם משרד הדתות?

**שר-התיירות מ. קול :**

לא.

**ראובן ארוז** (המערכ, עבודה—מפ"ם) :

הוא רק מביא את הדבר לידיעתו?

**שר-התיירות מ. קול :**

במידה שמשרד הדתות מדווח, הוא מדווח לועד דת השרים למקומות הקדושים. כידוע יש ועדה כזאת, ובכל פעם שנעשות פעולות חשובות על-ידי משרד הדתות, בדרך כלל הן מובאות לתשומת-לב הוועדה. לא כל הפעולות מובאות אליה, כי יש פעולות שוטפות, שגרתיות יותר.

**4. מספר התיירים שביקרו בארץ בחודשים**

**ינואר—אפריל 1968 ו-1969**

**חבר-הכנסת ש. תמיר שאל את שר התיירות ביום י"ח באייר תשכ"ט (6 במאי 1969) :**

אבקש את כבוד השר להשיבני:

1. מה מספר התיירים שהגיעו לארץ בחודשים ינואר—אפריל 1969 ?

2. מה מספר התיירים שהגיעו לארץ בתקופה המקבילה בשנת 1968 ?

לא ידועים מקרים אחרים בהם החרים אירגוני נסיעות ותיוור מצרפת ביקורים בישראל.

**היו"ר ק. לוז :**

שאלה נוספת לחבר-הכנסת אבנרי.

**אורי אבנרי** (העולם הזה—כוח חדש) :

כבוד השר, אני מבין שהפרשה לא מצאה את פתרו-נה. אם כן, מה עושה כבוד השר בעניין זה?

**שר-התיירות מ. קול :**

היא מצאה פעם את פתרונה, אך זה חזר עוד פעם. יכול להיות שבעקבות הקמת הממשלה החדשה בצרפת ובחירתו של הנשיא החדש גם האקלים ישתנה קצת. נחכה ונראה. אבל אנחנו מצדנו עושים הכל כדי להתגבר על הבעיות הללו. אני יכול להבטיח את חבר-הכנסת אבנרי שידוע לי שהושקעו סכומים גדולים בתעמולה של גורמים צרפתיים, רשמיים ורשמיים-למחצה, לנסוע למצרים, והתוצאות היו אפסיות. הצרפתים נסעו אלינו ולא למצרים. לכן אני מצפה שאולי עכשיו ישתנה האקלים, ואותן סיבות מדיניות שאנחנו מניחים שהיו הגורם לכך, אולי לא תהיינה קיימות.

**2. תנועת התיירות מישראל לרומניה****ומרומניה לישראל**

**חבר-הכנסת א. טיאר שאל את שר התיירות ביום י"ח באייר תשכ"ט (6 במאי 1969) :**

אבקש את כבוד השר להשיבני :

1. מה מספר התיירים הישראליים שביקרו ברו-מניה בשנת 1968 ?

2. מה מספר התיירים הרומנים שביקרו בארץ בשנת 1968 ?

3. מה היתה ההכנסה הישראלית במטבע-חוץ מתנועת התיירות מרומניה בשנת 1968 ?

**שר-התיירות מ. קול :**

1. בשנה שעברה לא נערך סקר על יעדי הנסיעה של תיירים ישראלים היוצאים לחוץ-לארץ.

2. בשנת 1968 ביקרו בארץ 2,210 תיירים מרו-מניה.

3. אין דיווח על הוצאות בארץ של תיירים על-פי ארץ מוצאם.

**3. הרשויות הממונות על אתרי התיירות בירושלים**

**חבר-הכנסת ר. ארוז שאל את שר התיירות ביום י"ח באייר תשכ"ט (6 במאי 1969) :**

אבקש את כבוד השר להשיבני :

1. מה הן הרשויות הממונות על אתרי התיירות השונים שנוספו לירושלים לאחר איחודה של העיר?

2. האם קיים פיקוח של משרד התיירות על אתרי התיירות בירושלים, שאינם נמצאים ברשותו?

3. האם קיימת תכנית לריכוז הפיקוח על אתרי התיירות בירושלים בידי רשות אחת?

4. מה הן פעולות השיקום של אתרי התיירות בירושלים שבוצעו על-ידי משרד התיירות?

**שר-התיירות מ. קול:**

1. בחודשים ינואר-אפריל 1969 ביקרו בארץ 112,000 תיירים.

2. בתקופה המקבילה בשנת 1968 ביקרו בארץ 121,000 תיירים.

2. באילו ישובים?

3. מה ערך הנזק?

4. מה עושה משרד השיכון לתיקון דירות אלה או להבטחת דיור חלוף למשפחות?

**שר-השיכון מ. בנטוב:**

1. מספר הדירות שנהרסו הוא 169. מלבד זה נפגעו עוד כ-370 דירות, שתוקנו אחר כך.

2. הישובים הם: צפת, עפולה, טבריה, נהריה, עכו, קרית-אתא, תל-חנן, בן-דור, טירת-הכרמל, אור-עקיבא, יהוד, אשקלון ובאר-שבע.

3-4. את ערך הנזק ניתן לאמוד בסך של 4.5 מיליון לירות בקירוב. בסכום זה נכלל ערך 169 דירות החליפין שניתנו למפונים, שפוגו מדירותיהם כתוצאה מהשטפונות, וכן הוצאות שיפוצים ותיקונים של אותן הדירות שהנוק בהן תוקן לאחר השטפונות, והמשפחות הוחזרו לדירותיהן.

**8. קצב הבנייה במזרח ירושלים**

**חבר-הכנסת א. טיאר שאל את שר השיכון ביום ב' באדר תשכ"ט (20 בפברואר 1969):**

בעתון "ידיעות אחרונות" מיום 16 בפברואר 1969 מוסר יצחק טישלר, בכתבה על מזרח ירושלים, כי הממשלה אינה מקציבה את הכספים הדרושים להחשת הפעולה במזרח ירושלים, אינה דואגת להבאת ציוד מס-פיק ואינה דואגת לכוח-אדם.

אבקש את כבוד השר להשיבני:

1. האם נכונה הידיעה?

2. אם כן — מה הסיבה לאיטיות שבה מבוצעות הפעולות לאיחודה המעשי של ירושלים?

3. מה תחזית הבנייה הצפויה במזרח ירושלים בשנת 1969?

**שר-השיכון מ. בנטוב:**

1. בידיעה אין שמץ של אמת.

2-3. משרד השיכון יפעיל בשנת התקציב הנוכחית כ-1,600 יחידות דיור במזרח ירושלים, לפי הפרוט הבא: גוה יעקב — 400 יחידות דיור; הגבעה הצרפתית — 400 יחידות דיור; ליד בית-הספר לשוטרים — 800 יחידות דיור.

יחידות אלו הן בנוסף על 2,200 יחידות דיור, בערך, הנמצאות בשלבי בנייה שונים ברמות-אשכול (בשטח הסמוך לגבעת התחמושת).

**9. בניית בתים ברמת-שלום**

**חבר-הכנסת י. תמיר שאל את שר השיכון ביום ב' באדר תשכ"ט (20 בפברואר 1969):**

בעקבות כתבה שהתפרסמה על-ידי סופר ה"גרין" סלם פוסט, מר י. עשני, בקשר לעיכובים בהקמת המבנים בשביל מתיישבי רמת-שלום, לרגלי החרמון, אשר זה מקרוב עלו מארצות המערב, הנני מתכבד לשאול את כבוד השר:

1. מתי עלו המתיישבים הנ"ל לישראל?

2. מתי הוחלט על יישובם בכפר הנ"ל?

**5. טיפול באתרי התיירות בירושלים**

**חבר-הכנסת ש. תמיר שאל את שר התיירות ביום י"ח באייר תשכ"ט (6 במאי 1969):**

במאמר בעתון "הארץ" מיום 25 באפריל 1969 טוען סופר העתון, עזריה בנמין, כנגד העובדה הנוכחית בטיפול באתרי התיירות בירושלים.

לפי המסופר בכתבה, אין תיכנון ואירגון כולל של אתרי התיירות שבטיפולן של רשויות נפרדות.

אבקש את כבוד השר להשיבני:

1. האם נכונה הידיעה?

2. מה עושה משרד התיירות כדי להביא להקמת רשות כללית אחת, שתטפל בכל אתרי התיירות החדשים?

3. אילו אתרי תיירות חדשים נוספו בירושלים לאחר מלחמת ששת הימים?

**שר-התיירות מ. קול:**

1. הידיעה נכונה.

2. העניין נמצא בטיפול ועדת השרים לענייני ירושלים ועיריית ירושלים.

3. כל האתרים שבמזרח העיר.

**6. מספר התיירים שביקרו בארץ**

**בתקופת ינואר-מאי 1969**

**חבר-הכנסת ש. תמיר שאל את שר התיירות ביום י"ח בסיון תשכ"ט (4 ביוני 1969):**

אבקש את כבוד השר להשיבני:

1. מה מספר התיירים שהגיעו לארץ בחמשת החודשים הראשונים של שנת 1969?

2. מה היה מספר התיירים הצפוי בתקופה זו על-פי התחזיות המערכתנות שערך משרד התיירות?

**שר-התיירות מ. קול:**

1. בחמשת החודשים הראשונים של שנת 1969 ביקרו בארץ 141,200 תיירים.

2. המצב המדיני והבטחוני, השורר עתה במזרח התיכון, אינו מאפשר כיום עריכת תחזית לטווח קצר בדבר תנועת התיירות.

**7. דירות שניזוקו בעקבות**

**הגשמים והשטפונות**

**חבר-הכנסת ש. מיקוניס שאל את שר השיכון ביום כ"ב בשבט תשכ"ט (10 בפברואר 1969):**

בעקבות הגשמים והשטפונות, שפקדו לאחרונה את הארץ, ניזוק מספר רב של בתים ביישובים יהודים וערביים.

אודה לכבוד השר אם יואיל להשיבני:

1. מה מספר הדירות שניזוקו?

עם קבלת ההחלטה הוזמן התיכונן המפורט של הישוב.

2. ההוצאה הצפויה להקמת ישוב הקבע תסתכם בסכום של 2.5–3 מיליון לירות בקירוב.

### 11. שיקום הרובע היהודי בעיר העתיקה

חבר הכנסת א. טיאר שאל את שר השיכון ביום י"ח באייר תשכ"ט (6 במאי 1969):

לאור פעולות הבנייה הנעשות לשיקום הרובע הי-הודי בעיר העתיקה בירושלים, אבקש את כבוד השר להשיבני:

1. איזה גוף או גורם הוסמך להחליט על תיכונן בנייתו המחודשת של הרובע היהודי?

2. האם בנייתו המחודשת של הרובע נעשית תוך שיחזור הרובע הישן, או לפי תיכונן מחודש של האיזור?

3. האם הוחלט מי יאכלס את הרובע החדש?

4. על-פי אילו קריטריונים הוחלט לרשום תושבים לרובע הנבנה עתה?

### שר השיכון מ. בנטוב:

הגוף המוסמך בנדון הוא "החברה לשיקום ופיתוח של הרובע היהודי בעיר העתיקה בירושלים בע"מ", אשר החלה לפעול ב-1 באפריל 1969.

החברה פועלת כחברה ממשלתית בפקוק משרד ראש הממשלה, ולשם יש להפנות שאלות בקשר לפר-טי תכניות הקשורות בשיקומה ואיכלוסה של העיר הע-תיקה.

### 12. אחזקת רכוש חברת "עמידר"

חבר הכנסת א. שוסטק שאל את שר השיכון ביום י"ח באייר תשכ"ט (6 במאי 1969):

כתבה בעתון "הארץ" מיום 30 במארס 1969, מאת נפתלי לביא, מספרת על הקמת חברה חדשה להחזקת 19,000 יחידות דיור הנמצאות בבעלות "עמידר". כמנהל חברה זו נתמנה מר אברהם צינל.

אבקש את כבוד השר להשיבני:

1. האם נכונה הידיעה?

2. מה היו הסיבות הכלכליות והאחרות שהביאו לידי הקמת חברה מיוחדת לטיפול ברכוש חברת "עמי-דר"?

3. מה הוא הסכום הצפוי כהוצאות ניהול החברה החדשה שהוקמה?

4. בכמה הסתכמו הוצאות הניהול (משכורות, רכב, פירסומים) של חברת "עמידר" בשנת 1968?

### שר השיכון מ. בנטוב:

1. הידיעה אינה מדויקת.

2–3. מתקיימות התייעצויות בין הסוכנות היהו-דית לבין הממשלה בדבר קביעת סידורים מתאימים, הדרושים לפי החוק האמריקני, בשביל אותו חלק של שיכון עולים המנוהל אמנם על-ידי חברת "עמידר", אולם נמצא בבעלות של חברה אמריקנית. דיונים אלה טרם הסתיימו ואין עדיין הצעה מגובשת בנדון.

3. למתי נקבעה השלמת המבנים למגורי המשפ-חות הנ"ל?

4. מה הסיבה לעיכוב שחל בהשלמת המבנים?

5. מתי תושלם הבנייה בכפר?

### שר השיכון מ. בנטוב:

1. חברי הקבוצה המועמדת להתיישבות ברמת-שלום עלו לישראל ב-1968.

2. הרעיון גובש תוך חצי השנה הראשונה אחר עלייתם ארצה בתקופת שהותם באולפן כרמיאל.

3–5. הקמת הישוב נמצאת באחריותו של משרד השיכון מיום 15 בינואר 1969. חברי הקבוצה ביקשו לבנות על חשבונם מוטל ברמת-שלום תוך עזרת המשרד בטיפול הטכני הדרוש לקבלת רשיונות הבנייה, ועד היום לא הגישו המתיישבים כל תכנית לטיפול המש-רד או לאישור הוועדות המתאימות.

כן ביקשו המתיישבים לאפשר להם לבנות את בתי-הם על בסיס של התקשרות ישירה בינם לבין גורמים מתכננים ומבצעים בעזרת המימון המקובל לעולים מארצות הרווחה. משרד השיכון נענה לבקשה זו.

לאור הטיפול העצמי של המתיישבים בבניית מגורי-הם, לא נקבע מועד להשלמת המבנים. קצב ההתקדמות תלוי במתיישבים עצמם.

משרד השיכון העמיד לרשות המתיישבים, לתקו-פת-הבנייה, 20 ידיות בקרית-שמונה.

אשר לעבודות הפיתוח: תכנית המיתאר המפורטת של שלב א' כבר אושרה על-ידי הרשות המוסמכת. הוזמנו התיכונן והביצוע של עבודות הפיתוח (כבישים וכדומה) שיושלמו, לפי המשוער, בקיץ 1969. התיכונן של מבני הציבור נמצא בשלב סופי ובנייתם תחל על כן בחודש זה.

### 10. הקמת ישוב קבע לקיבוץ מרום הגולן

חבר הכנסת ש. תמיר שאל את שר השיכון ביום י"ח באייר תשכ"ט (6 במאי 1969):

במכתב למערכת עתון "מעריב" מיום 14 באפריל 1969 מציית מוזכירות הקיבוץ "מרום גולן" כי משרד השיכון והמוסדות הממשלתיים הנוגעים בדבר אינם עושים דבר לשם בניית ישוב קבע לקיבוץ. מוזכירות הקיבוץ מציית כי רק פעולה מהירה עשויה עדיין להציל אותו מהתמוטטות.

אבקש את כבוד השר להשיבני:

1. מה הסיבה שפניות הקיבוץ מזה שנה אינן זו-כוח לטיפול מתאים?

2. מה סכום ההוצאה הכספית הצפוי לבניית ישוב קבע לקיבוץ מרום הגולן?

### שר השיכון מ. בנטוב:

1. פניות הקיבוץ וזכות תמיד לטיפול מתאים. אי-אפשר היה להיענות לפניה בחודש אפריל, משום שרק בסוף מאי נגמר המשא-ומתן עם המוסדות המיי-שבים ביחס למיקומו של הקיבוץ – הדבר שבלעדיו אי-אפשר היה להתחיל בתיכונן מפורט של הנקודה.

מעוטי-יכולת דירות מתפנות (בשנת 1968/69 נמסרו כ-50 דירות כאלו), ונעמדות לרשותם הלוואות בתנאים תקציביים לרכישת דירה או שכירתה.

3. ביכלתנו לתת דק אומדנים בשלב זה על היקף הבעיה. אם נביא בחשבון שמספר הזוגות, לרבות זו-גות שאינם צעירים, הנישאים באוכלוסיה היהודית מת-קרב ל-20,000 בשנה, נראה כי כ-15% עד 20% מכלל הזוגות הצעירים נשארים ללא דירה עצמית (בחדר שכור וכדומה) בשנת הנישואים הראשונה, וכי מספר זה יורד ל-5% בערך בשנת הנישואים השלישית.

4. המשרד משתדל לפתור את בעיית הזוגות הצעירים בכמה דרכים: א. במסגרת בנייה בהתיישבות; ב. בערי הפיתוח מעמדים לרשות זוגות צעירים מעוטי-יכולת דירות מתפנות מהבנייה הציבורית בתנאי שכי-רות; ג. במסגרת מפעל החסכון לבניין ובנייה המיו-עתד לזוגות צעירים; ד. הלוואות בתנאים תקציביים לרכישת דירה או שכירתה בדמי-מפתח.

### 15. תלויותיהם של משכני

#### גבעת התחמושת

חבר-הכנסת א. ורדיגר שאל את שר השיכון ביום ג' בסיון תשכ"ט (20 במאי 1969):

בעתון "הארץ" מיום כ"ו באייר תשכ"ט, בידיעה על "תסיסה בין משכני גבעת התחמושת", מוסר סופר העתון: המשתכנים טוענים כי אין באפשרותם להשלים את הסכום הנדרש, ולדבריהם אין המשרד עומד בהת-ייבוייתו כלפיהם. כן העלה משרד השיכון את מחיר הדירות.

רצוני לשאול את כבוד השר:

א. האם נכונה הידיעה?

ב. אם כן, מדוע אין המשרד עומד בהתחייבויותיו?

### שר-השיכון מ. בנוטב:

מחיר הדירות הנדונות בצפון-מזרח ירושלים לא הועלה והמשרד עומד בהתחייבויותיו כלפי המשתכנים.

### 16. הלוואות לשיפוץ בתי-עסק בירושלים

חבר-הכנסת י. תמיר שאל את שר השיכון ביום ג' בסיון תשכ"ט (20 במאי 1969):

הקדן למתן הלוואות לשיפוץ הבתים ובתי-העסק תרמה תרומה רבה לשינוי לטובה בנוף רחובותיה של ירושלים, קידום המסחר בה, שיפור השירותים, שמירה על נכסי דלא-גידי לכל ולכו לטמיון, והעלאת רמת משק העסקים.

כל בית-עסק רביעי בירושלים שיפץ את מבנהו. עתה נמסר לי מהתאחדות הסוחרים שמתן ההלוואות הללו הופסק.

הדבר יפגע פגיעה קשה בטיב האחזקה של בתי-העסק, רמת המסחר ונוף ירושלים.

אבקש את כבוד השר להשיבני:

1. כמה הלוואות ניתנו בירושלים ולכמה בתי-עסק?

2. כמה בתי-עסק (ובאילו סכומים) מבקשים לשפץ להבא את מבניהם?

3. מדוע הופסקה הפעולה?

4. תקציב הוצאות המינהל וכוח-אדם לשנת 1968/69 ברכוש חברת "עמידר" הסתכם בסך 8,496,000 לירות, ועל כך מתווספת השתתפות גופים אחרים בהוצאות ניהול רכושם בסך של 6,100,000 לירות.

### 13. טיפול בתושבי האסבסטונים

חבר-הכנסת ג. פלד שאל את שר השיכון ביום י"ט באייר תשכ"ט (7 במאי 1969):

הריני מתכבד לשאול:

1. מהו מספר המשפחות המתגוררות בצריפים ואסבסטונים?

2. מה הן התכניות להעברת המשפחות הנ"ל לדויר קבוע?

### שר-השיכון מ. בנוטב:

1. בעקבות ההחלטה על העברת הטיפול בתושבי האסבסטונים, שעלו ארצה לפני 1965, מידי הסוכנות הי-חודית (משרד הקליטה) למשרד השיכון, ערך המשרד מיפקד תפוסת מבנים אלה. תוצאות המיפקד נמצאות כעת בשלבי גיתוח, וניתן יהיה להמציא נתונים מדוי-קים תוך חודש ימים בערך.

מספר המשפחות המשוער המתגורר באסבסטונים ובצריפים הוא כ-12,000. מספר זה כולל משפחות הזכ-איות לטיפול כעולים חדשים ומשפחות שהטיפול בהן מוטל על משרד השיכון.

2. בהעדר אמצעים מיוחדים לטיפול בבעיה זו, הריהי חלק ממכלול הבעיות של חיסול הדיור הפגום בישראל, ותבוא על פתרונה במסגרת זו, ובאופן הדרגתי.

### 14. דיור לזוגות צעירים באשקלון

חבר-הכנסת א. אבנרי שאל את שר השיכון ביום כ"ו באייר תשכ"ט (14 במאי 1969):

"הארץ" מיום 12 במאי 1969 מוסר, כי מאות זו-גות צעירים מאשקלון דוחים את נישואיהם עקב מחסור בדירות בעיר. לפי הידיעה, 300 זוגות רשומים במשרדי חברת "עמידר" מזה זמן רב ומצפים לקבלת דיור.

אני מבקש לדעת:

1. האם הידיעה דלעיל נכונה?

2. אם היא נכונה, מה הן פעולות משרד השיכון לפתרון הבעיה?

3. מה מספרם של הזוגות הצעירים הממתינים לשיכון בכל אזורי הארץ, ומה היא החלוקה המספרית בין האזורים השונים למיניהם?

4. מה הן פעולות משרד השיכון לפתרון בעיה זו?

### שר-השיכון מ. בנוטב:

1. הידיעה אינה מדויקת. מספר הזוגות הצעירים באשקלון הרשומים כיום במשרדי חברת "עמידר" לקב-לת דיור הוא 144.

2. באשקלון נמצאות כיום כ-500 יחידות דיור בבנייה בשלבים שונים וליעדים שונים, בהתאם לסדר העדיפויות הבא: עולים, מועברים (עובדי הממשל והת-עשיות), מפונים וזוגות צעירים. מספר יחידות הדיור שיועד לזוגות צעירים ומשתכני מפעל החסכון לבניין הוא כ-100 יחידות דיור. כן נמסרות לזוגות צעירים

5. אינני סבור שיש גורמים המביאים או הרוצים להביא להכשלת קבוצה זו. להיפך, אני יכול לקבוע כי כל מוסדות המדינה מוכנים להושיט עזרה. משרד השיכון המרכז את הפעולות להקמת הישוב עושה כל מאמץ, על אף הקשיים האובייקטיביים, להחיש את התיכנון והבנייה של הישוב. יחד עם זאת, צר לי לקבוע שלא תמיד משרדנו נענה ביחס הולם מצד הקבוצה חרף כל העזרה והעדיפות הניתנות לקבוצה זו. לדוגמה מקרה מצער, שהקבוצה החלה בהקמת מוטל מבלי להגיש תכניות ולקבל רשויות בנייה מתאימים, והבנייה שהיא בניגוד לחוק הופסקה על-ידי הממשל הצבאי. הקבוצה הבטיחה להגיש תכניות, אך עד היום לא הגישה אותן מסיבות בלתי-מובנות לנו.

6. משרד השיכון עושה כל מאמץ לקדם את הבנייה, ובשבוע הבא יוחל בהקמת המרכז הציבורי של הישוב ותוך זמן קצר תהיינה תכניות בתי המגורים מוכנות.

### 18. מחסור בדירות באשקלון

חבר-הכנסת ש. תמר שאל את שר השיכון ביום ח' בסיון תשכ"ט (25 במאי 1969):

סופר "הארץ" מוסר בעתונו מיום 12 במאי 1969, כי מאות זוגות צעירים מאשקלון דוחים את נישואיהם עקב מחסור בדירות בעיר. 300 זוגות רשומים במשרדי חברת "עמידר" מזה זמן רב ומצפים לקבלת דיור. אולם, מוסיפה הידיעה, נגזו התקוות שיקבלו דירות בחודשים הקרובים, מכיוון שאין באשקלון אף דירה אחת לזוגות צעירים ועדיין לא הוחל בבנייתן של דירות כא-לה.

הידיעה מטעימה כי מצב זה גורם שזוגות צעירים עוזבים את אשקלון, ומלבד 300 הזוגות הרשומים רבים המחפשים דירות שדמי שכירותם האמירו בעת האחרונה. נוכח כל העובדות הללו, ובהתחשב בצרכים המיוחדים של ישראל בתקופה זו בעידוד העלייה הפנימית, אבקש את כבוד השר להשיבני:

1. האם נכונה הידיעה?
2. מה מספר יחידות הדיור שנבנו באשקלון לעולים חדשים בשנה האחרונה?
3. אילו אמצעים ננקטים להבטחת דירות להשכרה במחירים סבירים לזוגות צעירים באשקלון?
4. אילו אמצעים נקט משרד השיכון, בתיאום עם העירייה, לבנייה מיידית של שיכונים לזוגות צעירים באשקלון?

### שר-השיכון מ. בנטוב:

1-4. הידיעה אינה מדויקת. נמצאות כיום כ-500 יחידות דיור בבנייה, בשלבים שונים, המיועדות למטרות שונות בהתאם לסדר העדיפויות הבא: עו-לים, מועברים (עובדי הממשל והתעשיות), מפונים וזוגות צעירים. המספר שיועד לרשות הזוגות הצעירים ומשתכני מפעל החסכון לבניין הוא כ-100 יחידות דיור. מספר יחידות הדיור לעולים שנמסרו בשנת 1968/69 הוא 130.

במקביל לבנייה דואג משרד השיכון לפתרון בעיות הדיור לזוגות צעירים מעוטי-היכולת, על-ידי מתן הלוואות והקצבת מספר דירות מתפנות מדי חודש.

### שר-השיכון מ. בנטוב:

1. בשנים 1967/68 - 1968/69 אושרו הלוואות לצורך שיפוצים בתחומי העיריה בסך 800,000 לירות, מזה כ-300,000 לירות לשיפוץ בתי-עסק (כ-70 במס' (ר).

2-3. קרן השיפוצים נועדה לשיפוץ מבנים שלמים. שיפוץ חנויות או בתי-מסחר בחדים אושר במשך שנה בקירוב (1968/69) כתמריץ לעידוד השיפוץ צים של מבנים שלמים ולפנים משורת הדין. עקרונות אינני סבור כי שיפוץ חנות בחדת, ללא שיפוץ חזית של-מה של המבנה שהחנות מצויה בו, תורם במיוחד לשיפור פני הרחוב. לאור התקציב המצומצם של קרן השיפוץ צים בשנת 1969/70 ולאור המוסבר לעיל, הופסקה קב-לת בקשות להלוואות לשיפוץ חנויות בודדות. אי לכך אין בידנו נתונים על מספר בתי-העסק המבקשים עתה לשיפוץ את מבניהם.

### 17. תלונותיהם של מתיישבי רמת-שלום

חבר-הכנסת ש. תמר שאל את שר השיכון ביום ח' בסיון תשכ"ט (25 במאי 1969):

הובאו לידיעתי העובדות הבאות, הקשורות בקבוצת עולים חדשים שהתארגנו להתיישבות ברמת-שלום: (א) לקבוצה הובטחו מגורים זמניים בקריית-שמונה. אולם המגורים שניתנו להם היו בלתי-מתאימים, בניגוד להבטחות מפורשות; (ב) ניתן לקבוצה להתחיל בבניית מסעדה במקום ההתיישבות, אולם תהליך הבנייה הופסק על-ידי גורמים ממשלתיים; (ג) ציוד בנייה שהובא למקום ההתיישבות לאחר טקס הנחת אבן-הפינה סולק מהמקום על-ידי גורמים ממשלתיים.

נוכח העובדות הללו, אבקש את כבוד השר להשיבני:

1. האם נכונות העובדות?
2. מה היו ההבטחות המדויקות שניתנו על-ידי משרד השיכון לקבוצה זו?
3. מה הסיבה לאי-מילוי ההבטחות?
4. האם נכונה הידיעה כי המתיישבים ויתרו על עזרה כספית לבניית בתיהם ברמת-שלום?
5. אם כן, אילו גורמים מביאים להכשלת פעולתם?
6. אילו אמצעים נוקט משרד השיכון כדי לקדם במהירות את יומתם הברוכה של המתיישבים-המשקי-עים ברמת-שלום?

### שר-השיכון מ. בנטוב:

1. העובדות אינן נכונות.
- 2-3. לקבוצה הובטח דיור לתקופת הבנייה בקריית-שמונה, ואמנם קויים הדבר והועמדו לרשותם דירות מתוך דירות של שיכון לעולים, - דיור נאות בהחלט.
4. המתיישבים לא ויתרו כלל על עזרה כספית לבניית בתיהם ברמת-שלום. הוצאות בניית הנקודה והבתים עולות לפי האומדנים פי שלושה למשפחה מאשר במקומות אחרים הקולטים עולים, וכל הסכומים האלה חלים בעיקרם על תקציב הממשלה.

משכנות-עוני, בשותפות עם העיריות בערים: פתח תקוה, חיפה, ירושלים ותל-אביב, וכן חברה המשותפת עם ההסתדרות לאותה המטרה בהיקף ארצי, ששמה "מעון לעובד"; (ב) הוא הדין בחברות פיתוח מקומיות אחדות, שהן פרי יזמה משותפת לממשלה, לעיריות ולגורמים ציבוריים אחרים, לפיתוח ערים מסוימות. מספרם של חברות אלו הוא 4, והן: החברות לפיתוח אילת, לוד, קריית נורדאו בע"מ וחברת אפריר באשקלון.

2-3. הצורך בחברות האלה קיים.

4. מפעם לפעם נבדקות החברות, ולא נראה לנו עתה כמועיל למגזר את החברות האלה, שכל אחת מהן ממלאת תפקיד מוגדר. אנו הולכים בכיוון הקמת חברות אזוריות ומקומיות למטרות אלה על מנת לפתח יותר את היוזמות המקומיות.

## 21. ביטולו של הזכיון, שניתן לאגודת הצרכנים

בירושלים, להקים סופרמארקט

בגבעת התחמושת

**חברת הכנסת ש. ארבל-אלמולינו שאלה את שר השיכון** ביום ט"ו בסיון תשכ"ט (1 ביוני 1969):

בעתון "דבר" מיום 25 במאי 1969 פורסם: "בחוגי ברית הקואופרציה הצרכנית שוררת מורת-רוח רבה על החלטת משרד השיכון לבטל זכיון שניתן לאגודת הצרכנים בירושלים להקים סופרמארקט גדול במרכז שכונת המגורים החדשה המוקמת בגבעת התחמושת שבמזרח ירושלים. הנהלת משרד השיכון החליטה לבטל את הזכיון ולהעמיד את מבנה הסופרמארקט לרשות חברת "שופר-סל".

רצוני לשאול את כבוד השר:

1. האם הפירסום בעתון תואם את המציאות?
2. האם ההחלטה על ביטול הזכיון לאגודת הצרכנית נעשתה בהסכמתו ובאישורו של שר השיכון?
3. אם כן, מה הן הסיבות שגרמו לביטול הזכיון?

**שר השיכון מ. בנטוב:**

העניין הנדון בשאלתה הועבר על-ידי אגודת הצרכנים לערכאות משפטיות, והוא תלוי-ועומד להכרעה לפני בית-המשפט המוסמך. הואיל וכך, אין הדבר נראה לי נכון להיכנס לפרטי העניין במסגרת תשובה לשאלתה.

## 22. בניית בתים בלי מקלטים בירושלים

**חברת הכנסת א. ורדיגר שאל את שר השיכון ביום י"ח בסיון תשכ"ט (4 ביוני 1969):**

בדחבי ירושלים נבנים בימים אלה בתים רבים, שבונים אינם מתקינים בהם מקלטים כנדרש. אודה לכבוד השר אם ישיבני:

1. מי מקפיד על כך שבכל בית הנבנה בימים אלה יהיה מקלט כנדרש?

2. האם מוחתמים הקבלנים על התחייבות בכתב לפני שהם ניגשים לבנות, או שההוראה מחייבת אותם ללא כל התחייבות מצדם?

3. אם אין מקפידים על ביצוע ההוראה, האם מוכן כבוד השר להורות על הקפדה מכאן ולהבא?

## 19. דיור לנפגעי אסון הטבע

בכפר מג'אר

**חברת הכנסת א. חביבי שאל שר השיכון ביום ח' בסיון תשכ"ט (25 במאי 1969):**

בנאום שנאם כבוד השר על תקציב משרד השיכון בכנסת, ביום 20 במאי 1969, ציין ש"ליד הכפר מג'אר שנפגע באסון טבע יוחל בפיתוח שטח חדש ל-250 יחידות דוור בערך". נוכח דחיפות פתרון בעיית הדיוור למשפחות אלה, שדירותיהם נפגעו באסון הטבע, הנני לשאול את כבוד השר:

1. מה הם פרטי התכנית שהוכר כבוד השר ותוך איזה פרק-זמן תבוצע תכנית זו?
2. מתי תוחל בניית דיוור חדש לנפגעי הטבע בכפר מג'אר?
3. איזו עזרה חמרית יגיש משרד השיכון לבניית דיוור חדש לנפגעי אסון הטבע?

**שר השיכון מ. בנטוב:**

1. משרד השיכון השלים תכנון שטח ל-250 יחידות דוור בכפר מג'אר. שטח זה נבדק ואושר לבנייה כשטח שאין בו סכנת גלישה. בניית הבתים תבוצע על-ידי המשטכנים עצמם. ניתן יהיה להתחיל בבנייה בלא להמתין להשלמת עבודות הפיתוח בעוד שישה חודשים בערך.

2. בימים אלה יוצא מכרז לביצוע עבודות הפיתוח, משרד השיכון תכנן ויבצע את כביש הגישה, קו מים ראשי לרשת פנימית וכן פיתוח פנימי של השטח. בעבודות הפיתוח יתחילו בעוד כחודש, ויש לקוות כי הן יסתיימו תוך שנה.

3. כל משתכן שביתו נפגע ואינו ניתן לתיקון יוכל לקבל הלוואה בסך 10,000 — 12,000 ללי 25 שנה ברי-בית של 6.5%. משתכנים שבתיים ניתנים לתיקון יקבלו הלוואות מתאימות לגודל הנזק בתנאים דומים.

## 20. מספרן של חברות השיכון הממשלתיות

**חברת הכנסת א. אבנרי שאל את שר השיכון ביום י' בסיון תשכ"ט (27 במאי 1969):**

"הארץ" מיום 25 במאי 1969 מוסר כי ליד משרד השיכון פועלות 16 חברות ממשלתיות. עוד מוסיף העתון, כי לדעת מומחי מינהל, מחצית החברות הללו מיותרות.

הנני מבקש לדעת:

1. מה מספר חברות השיכון הממשלתיות הקיימות כיום?
2. האם נבדק הצורך בקיומן של חברות אלה?
3. אם נערכה בדיקה כנ"ל — מה העלתה?
4. האם נעשה אי-פעם נסיון למזג את החברות הנ"ל, ואם נעשה נסיון כנ"ל — מה העלה?

**שר השיכון מ. בנטוב:**

1. קיימת רק חברת שיכון ארצית ממשלתית אחת, והיא חברת שיכון ופיתוח לישראל בע"מ.

מלבד זאת קיימות כמה חברות שיכון שהממשלה שותפה בהן: (א) 4 חברות מקומיות לשיכון מפוני

חוברת ל"א, ישיבה ת"ז

— שאלות ותשובות (בנטוב, ארבל-אלמוליו); חוק המועצות למוצרי פירות וירקות (ייצור, ייצוא) (לז, שרף) —

2. אם כן, מה הן הסיבות שגרמו לעיכוב הקמת

המגנים?

3. אילו אמצעים ינקוט משרד השיכון על-מנת להתגבר על הפיגור הקיים בהקמת ישובי הקבע ברמת הגולן?

**שר השיכון מ. בנטוב:**

1. טענות המתיישבים ברמת הגולן אינן תואמות את המציאות ואין כל סחבת מצד המשרד או מצד המתכננים.

2. לגבי הישובים, שיש עליהם החלטה מוסמכת והוקצב למשרד השיכון תקציב מתאים בשבילם, עושה המשרד את כל המאמצים לביצוע הבנייה, על אף הקשיים הרבים מבחינת ריחוק מקום וחוסר פועל בניין ברמת הגולן.

3. אחדים מן הישובים נמצאים עדיין בשלבי תכנון. כידוע, לא כל התכנון של הישובים ניתן בידי משרד השיכון, והתהליך מתחלק לשניים: א. תכנון חקלאי-התיישבותי — על-ידי המחלקה להתיישבות של הסוכנות היהודית; ב. תכנית בינוי מפורטת — על-ידי משרד השיכון. רק כאשר קיים תכנון התיישבותי, יכול משרד השיכון לתכנן תכנית בינוי מפורטת.

**שר השיכון מ. בנטוב:**

1-3. הסמכות לפקח על בניית מקלטים במבנים חדשים נמצאת בידי רשויות התכנון של העיריות. העיריה מוסמכת, בהתאם לחוק, לסרב להוציא רשיון בנייה אם התכנית המוגשת אינה כוללת מקלט התואם את התקן שנקבע על-ידי רשויות הג"א.

גם הבנייה היוזמה על-ידי משרד השיכון טעונה אישור מטעם רשויות התכנון של העיריה. לגבי בנייה זו קיימת הקפדה מלאה על בניית מקלטים מתאימים.

**23. קצב בניית ישובי הקבע ברמת הגולן**

**חברת הכנסת ש. ארבל-אלמוליו שאלה את שר השיכון ביום כ"ד בסיון תשכ"ט (10 ביוני 1969):**

בעתונות פורסם שישובי רמת הגולן פתחו במאבק ציבורי, כדי להחיש בניית נקודות הקבע ברמה ולהתירע על הסחבת בהקמת מבני הישובים החדשים, עניין שמש-רד השיכון אחראי לו.

נוכח העובדה שכל סחבת ודחייה בהקמת המבנים בנקודות ההתיישבות ברמת הגולן מסכלת את האפשרות לקלוט משפחות חדשות ומרתיעה אזרחים מלהתיישב ברמה, רצוני לשאול את כבוד השר:

1. האם הטענות של מתיישבי רמת הגולן תואמות את המציאות בכללן או בחלקן?

**ג. חוק המועצות למוצרי פירות וירקות (ייצור ויצוא), תשכ"ט—1969 (\*)**

(קריאה ראשונה)

טיב המוצרים, קיום שיווק יעיל בחוץ-לארץ ומניעת התחרות פרועה בשוקי חוץ. הגשמת תכנית פיתוח זו דורשת שיתוף פעולה מלא בין היצרנים, ונראה לי כי המועצה היא המסגרת היעילה להבטחת שיתוף פעולה זה.

לא אכנס בשלב זה לכל ההערות שהעירו חברי כנסת שונים בקשר לפדטים שונים של הצעת חוק זו. אני בטוח כי על פדטים אלה ייערך דיון בוועדה המתאימה. רוב המשתתפים בדיון התייחסו בחיוב לעצם הצעת החוק, אפילו הציעו תיקונים פה ושם, אולם חברי הכנסת בני-מין אבניאל מתח ביקורת יסודית ושלילית על הצעת החוק, ולדבריו עלי להעיר, כי המצב אשר שרר לפני שנתיים — מאז הסדרנו את המצב במידת-מה על-ידי צווים — המצב של קיום התחרות פרועה בענף, הוא שהוריד את המחירים וגרר אחריו הורדת טיב המוצרים. לא זו בלבד שמצב כזה אינו מאפשר ביצוע תכנית הפיתוח בענף, אלא הוא אף עלול להביא לדחיקת רגלי התעשייה הישראלית מהשווקים הקיימים. איננו יכולים לעמוד בשוויון-נפש ולראות תופעה של ביבוז מטבע חוץ הנובעת מהמצב הקיים.

הנני להדגיש, כי כל מועצה שתוקם לפי החוק המוצע תורכב ברובה מיצרנים. מועצה כזו תפעל בהתאם לאינטרסים שהם טובים לכלל התעשייה וממילא גם לטובת המשק כולו.

אני בטוח גם שהחוק יביא להשקעות חדשות בענף

**היו"ר ק. לז:**

אנו עוברים לסעיף ד' של סדר-היום: חוק המועצות למוצרי פירות וירקות (ייצור ויצוא), תשכ"ט—1969, קריאה ראשונה. נשמע עתה תשובת שר המסחר והתעשייה ליוויכוח.

**שר המסחר והתעשייה ז. שרף:**

אדוני היושב-ראש, כנסת נכבדה. בעוונות הרבים הייתי בנדודים בזמן שהוגשה הצעת החוק וגם בזמן הוויכוח, והייתי נאלץ להסתפק בקריאת הפרוטוקול של הדיונים. מדברי המשתתפים בדיון על הצעת החוק למדתי שרובם קייבו את ההצעה וראו בה מכשיר מתאים ויעיל לקידום הייצוא, — אחד מענפי התעשייה החשובים במדינה.

שר המשפטים, אשר הסביר את מצב הענף, אמר בפתיחת הדיון על הצעת החוק, כי במקרה הנדון אין הענף יכול להתארגן בעצמו, אפילו רוב חבריו מכירים בתועלת שבשיתוף זה. ולכן החליט משרד המסחר והתעשייה לארגן את הענף בדרך של חקיקה. הנני להדגיש, שהצעת החוק הוכנה בתיאום ובשיתוף מלא עם היצרנים בענף, אשר הסכימו להצעת החוק, ודבר זה נמשך זמן לא מועט. ביחד עם היצרנים אנו רואים בהקמת המועצות אמצעי חשוב להגשמת תכנית הפיתוח לענף בשנים הקרובות. תכנית זו מחייבת טיפוח גדולים חקלאיים מיוחדים לתעשייה, קידום טכנולוגי בתוך התעשייה, שיפור

(\*) "דברי הכנסת", חוב' ל', עמ' 3128.

— חוק המועצות למוצרי פירות וירקות (ייצור ויצוא) (שרף, לוז); חוק שירות הציבור (הגבלות לאחר פרישה) (לוז, ארם) —

#### הי"ר ק. לוז:

לא זכור לי אם אחד מחברי הכנסת הציע להחזיר את החוק לממשלה. אני מעמיד איפוא להצבעה את הצעת הממשלה להעביר את הצעת חוק המועצות למוצרי פירות וירקות (ייצור ויצוא) לוועדת הכלכלה.

#### הצבעה

ההצעה להעביר את חוק המועצות למוצרי פירות וירקות (ייצור ויצוא), תשכ"ט — 1969, לוועדת הכלכלה נתקבלה.

הגמנועות כיום עקב חוסר היציבות בהספקת חמרי הגלם וחוסר יציבותם של מחירי היצוא.

לפני שהגשנו את הצעת החוק קיימנו, מלבד החיי-עצויות עם היצרנים, התייעצויות עם מיטב המומחים של רשות השיווק הגדולות הקיימות באנגליה ובארצות אחרות, שברובם הגדול חייבו את רעיון הקמת המועצה ואיגרוגן השיווק. ארצות היצוא העיקריות של מוצרי פירות וירקות, דוגמת דרום-אפריקה, אוסטרליה, יפן, איי הודו המערבית, ובחלקה אף ארצות-הברית, מקיימות צורה זו או אחרת של איגרוגן משותף ליצוא. אדוני היושב-ראש, אני מציע להעביר את הצעת החוק לדיון בוועדת הכלכלה.

### ד. חוק שירות הציבור (הגבלות לאחר פרישה), תשכ"ט—1969 \*

#### (קריאה שנייה וקריאה שלישית)

#### הי"ר ק. לוז:

אנו עוברים לסעיף ג' של סדר-היום: חוק שירות הציבור (הגבלות לאחר פרישה), תשכ"ט—1969, קריאה שנייה ושלישית. רשות הדיבור ליושב-ראש ועדת העבודה.

#### משה ארם (י"ר ועדת העבודה):

כבוד יושב-ראש הכנסת, חברי הכנסת. חוק שירות המדינה (הגבלות לאחר פרישה), שאני מתכבד להביא לכנסת לקריאה שנייה, נמנה עם מערכת אותם החוקים הבאים לבצר ולחסן את דמותה החברתית של המדינה מפני פגיעות בטוהר המידות והמוסר הציבורי. החוק בא גם לשמור על כבודם של עובדי השירותים במדינה, במוסדות ציבור, ולמנוע לוות שפתיים וקטרות, ללא הצדקה, על ציבור גדול זה, בשל מעשי יחידים שפגעו באמיקה הציבורית.

משמעותו של חוק זה היא איפוא בעיקר פרבנטיבית — מניעת פגולות, שלצערו אירעו לא פעם בחיינו עם פרישה מרצון של עובד משירות המדינה, עובד שהיו לו סמכויות וקשרים בתוקף תפקידו, והוא ניצל מעמדו בעבר להנאתו האישית. בדינים וחשבונות של מבקר המדינה הובאו כמה וכמה מקרים כגון אלה. גם הוועדה לחקר עקרוגות וסטנדרטים להתנהגותם של נושאי תפקידים ציבוריים, בראשותו של שופט בית-המשפט העליון מר צבי ברנזון, דנה בסוגיה זו.

בזמנו הועלה העניין בכנסת על-ידי סגן יושב-ראש הכנסת ניר, וזכרנו לברכה. בכנסת השישית הועלה הנושא על-ידי חבר-הכנסת צימרמן, ייבדל לחיים ארוכים, במסגרת של הצעת חוק, יש להודות שיומנו של חבר-הכנסת צימרמן נהנה דחיפה להוציא את הנושא מהקפאון וחי-רוה את הממשלה להביא חוק משלה, יותר מפורט, העונה לכל מכשול אפשרי. מטבע הדברים שוועדת העבודה, אליה הועברו שני החוקים, קיימה דיוניה על יסוד החוק של הממשלה מתוך תשומת-לב מלאה לסעיפים שבהצעת החוק של חבר-הכנסת צימרמן.

כבר בזמן הדיון של החוק בקריאה ראשונה הודגשו על-ידי חברי הכנסת שני אספקטים הקשורים בחוק.

האספקט הראשון — הריון המוצדק בתוך הציבור על התופעות השונות שנתגלו עם ניצול היחסים והקשרים, שיצר לעצמו העובד בזמן שירותו, כבסיס לקבלת הנאות שונות לאחר פרישתו, כגון קבלת משרה במפעלים שאתם בא במגע בזמן כהונתו, ייצוג מפעלים, חברות במוסדות ממשלתיים וציבוריים, מתוך ניצול הידע והקשרים שרכש בכהונתו הקודמת. ודאי, אלה היו מקרים יוצאי-דופן, מקרים בודדים, אך הם הודקרו, נתבלטו והעכירו את האווירה, ללא צדק, סביב עובדי הציבור. החוק המוגש לפניכם כוונתו לשים מחסום אפקטיבי לגילויים אלה. לפני הוועדה הובא גם האספקט השני של הבעיה — לא להרחיק יתר על המידה בהטלת הגבלות חמורות ומרחיקות-לכת, שיש בהן להרתיע כוחות מוכשרים מלהצטרף לשירות הציבור. ועדת העבודה לא יכלה להתעלם מהכלל "כל המוסיף — גורע". הוועדה השקיעה לא מעט מחשבה ומאמצים כדי לעבוד בשלום דרך החתחתים של שתי המגמות, הנוגדות במידה מסוימת זו את זו. כאמור, היא אימצה לעצמה את המתכונת של הצעת הממשלה, אולם הכניסה בה שינויים לא מעטים בכמה פרטים.

אך בטרם שאעמוד על תוכן הסעיפים והתיקונים, שנעשו על-ידי הוועדה, אני חייב לציין, כי גם בטרם שהונח החוק הזה לא חיינו בחלל ריק מבחינת ההקפדה על טוהר המידות. סייגים נקבעו על-ידי חקיקה קודמת לפי חוק חסינות חברי הכנסת, זכויותיהם וחובותיהם, תשי"א—1951, הכולל הגבלות מסוימות לגבי שר לשעבר, סגן שר לשעבר; חוק בנק ישראל, תשי"ד—1954; חוק מבקר המדינה, תשי"ח—1958; תקנות התעבורה, תשכ"א—1961; חוק סוכני המכס, תשכ"ה—1964; תקנות הביטוח הלאומי, תשכ"ו—1966.

החוק שהוגש לפניכם בא להשלים את מערכת החוקים הקיימים כדי שלימות אחת. ואלו הם התיקונים שהכניסה ועדת העבודה בחוק שהועבר אליה ממליאת הכנסת:

הוועדה קיבלה, בשינוי נוסח קל, את הצעת הממשלה שבסעיף 2, היינו שאסור, לצמיתות, לעובד שפרש,

המשפטים יהא רשאי לשנות בצו סכום זה, באישור ועדת העבודה של הכנסת.

תיקון אחר שהכניסה הוועדה נוגע להיתרים לקב"ל משרה או לרכישת זכות בעסק שהיה בטיפולו של העובד לפני פרישתו. הממשלה הציעה להקים ועדה, שבסמכותה להחליט קבלת משרות ורכישת זכויות בעסק כזה. הקו המנחה ועדה זו, לפי הצעת הממשלה, היה כי עליה לתת את ההיתר המבוקש אם "בנסיבות העניין אין חשש סביר כי העסקה או רכישת הזכות בעסק יש בה משום פגיעה בטוהר המידות". נוסח זה הטיל על נציג האינטרס הציבורי בפני הוועדה את חובת ההוכחה שאמנם קיים חשש כזה. הוועדה היתה סבורה, כי יש להטיל על העובד שפרש את חובת ההוכחה שאמנם אין בעסקה המוצעת משום פגיעה בטוהר המידות.

התיקון האחרון נוגע למוסדות בשירות הציבור שעליהם יחולו ההגבלות שבחוק המוצע. לפי הצעת הממשלה — שהוועדה קיבלה אותה — יחול החוק מעתה על שירות המדינה על שלוחותיה, הרשויות המקומיות והמועצות הדתיות. כן יחול החוק מעתה על גופים "צביו" רבים שחוקתם נקבעה בחוק של הכנסת, כגון המוסד לביטוח לאומי, שירות התעסוקה, רשות השידור וכו'. גופים אלה מפורטים בתוספת לחוק המונח לפניכם. הוועדה סבורה, כי יש להרחיב את המסגרת של מוסדות כאלה כאשר ואם הנסיון בביצוע החוק יצדיק זאת. לכן הו"ס הוסיף להוועדה הוראה המאפשרת לשירות המשפטים, באישור ועדת העבודה, להרחיב את תחולת החוק גם על גופים אחרים שהממשלה משתתפת בהנהלתם, כגון חברות ממשלתיות.

ובסוף עלי עוד להוסיף: לגדל עיני הוועדה בדיונה היו גם ההסדרים הקיימים במדינות אחרות בסוגיה תחוקתית זו: בצרפת, באנגליה, בארצות-הברית, בגרמניה. מהם סייגים דומים לאלה שנקבעו בחוק שלנו; מהם שונים — גם לקולה וגם לחומרה. הכל לפי הנוהג במדינה ובמשטר החברתי המיוחד.

למשל, באנגליה נאסר על עובדי ממשלה בעלי דרגות רמות להיות מועסקים על-ידי גוף פרטי הנהנה מחוזים, הלוואות או סובסידיות של הממשלה, במשך שנתיים מיום פרישתם מהשירות. בצרפת אוסר החוק הפ"ל על עובד שפרש מהשירות לעבוד בגוף פרטי או לייצג לו, אם עמד גוף זה בפיקוחו בתוקף תפקידו הרשמי, אסור חמש שנים מיום פרישתו. לעובדי מדינת ניו-יורק אסור להפיק מטעמו של אורח באותה יחידה, בה עבד, במשך שנתיים מיום פרישתם מן השירות. כפי שאתם רואים, הבעיה של הגבלות לאחר הפרישה היא איפוא בעיה שבכל המדינות מתלבטים בה, ומקיימים מחסומים למען מנוע תקלות חברתיות שונות, מוסריות ואחר: "ולפני עוור לא תתן מכשול". מסתבר שגם פאחים — תרתי משמע — זקוקים לבלמים המצביעים: עד כאן — עצור. וזוהי מטרת החוק המוצע לכנסת.

אני רואה חובה נעימה לעצמי להודות למנכ"ל של משרד המשפטים, מר טרמל, ליועצים המשפטיים, מר גלס ומר נגבי, שהרשו עמלי יחד עם הוועדה מתוך שיתוף מלא ומתוך הכרה מלאה, ונענו לכל אותם התי-קונים שהוועדה הציעה ושנתקבלו גם על דעתם.

לחוק הזה יש כמה הסתייגויות, ואענה עליהן.

לייצג אדם בפני מוסד בעניין שהוא טיפל בו בעצמו באותו מוסד לפני פרישתו.

בסעיף 3 להצעה מוצע לאסור על עובד שפרש לייצג אדם אחר בפני מי שהיה כפוף לו, או לבקש ממנו, בשביל עצמו ובעניין עסקי, זכות כלשהי. איסור זה מובלג, מבחינת הזמן, לשה אחת מהיום שבו פסקו יחסי הכפיפות. הוא גם מובלג לסוג עובדים שקבע שר המשפטים בתקנות.

הוועדה, בשים לב לחשיבות ההיקף של ההגבלה, החליטה כי שר המשפטים יקבע את סוג העובדים שעלי-הם יחול האיסור, באישורה של ועדת העבודה.

שינוי חל גם באחת ההוראות המרכזיות של החוק — הוא סעיף 4. באותו סעיף מדובר על הנסיבות שבהן אסור לעובד שפרש להתקבל לעבודה בעסק, או לרכוש בו זכויות, כגון להיות שותף או בעל מניות, אם היה לו מגע עם אותו עסק בתוקף תפקידו. לפי הצעת הממשלה הוטלו ההגבלות רק על קבלת עבודה או רכישת זכויות אחרות על-ידי העובד עצמו שפרש. הוועדה הרחיבה את האיסור גם על העסקת קרובי משפחה של העובד שפרש, ועל רכישת זכויות בעסק על-ידי קרובים כאלה. אותם קרובים יכולים להיות בן-זוג, צאצאיו, הוריו, אחיו ואחיותיו.

לפי הצעת הממשלה מוגבלים האיסורים הללו בזמן. העובד שפרש יהיה שוב חפשי בהחלטותיו אם עברה שנה אחת מיום פרישתו, או שנתיים מגמר הטיפול באותו עסק על-ידי העובד שפרש. הוועדה מצאה לנכון להחמיר בדבר שיחירו העובד מהגבלות כעבור שנתיים מגמר הטיפול. לפי ההצעה שלפניכם לא יחול אוטומטית שיחירו מההגבלות כעבור שנתיים מגמר הטיפול, אלא על העובד שפרש לפנות לוועדה — שתקום לפי הצעת החוק — ולהוכיח לה שאמנם עברו שנתיים מגמר הטיפול באותו עסק. רק אם שוכנעה הוועדה, שהעובד לא טיפל עוד בתחום סמכותו בעסק הנדון במשך שנת-יים, תתן לעובד שפרש אישור על כך ותבוטל ההגבלה שבסעיף 4.

הממשלה הציעה כעונש מקסימום לעבירה על האיסור-רים שבחוק המוצע קנס בסכום של 10 אלפים ל"י. הוועדה היתה בדעה כי הרווחים שעברין עשוי לזכות בהם מהפרת האיסורים עלולים לעלות בהרבה על סכום זה, ולא יהא איפוא במקסימום זה משום הרתעה. לכן מוצע להעלות את מקסימום הקנס עד 50 אלף ל"י, וכן להסמיך את בית-המשפט להטיל — במקרים הראויים לכך — גם מאסר, עד שישה חדשים.

באשר להגבלות על רכישת זכויות בעסק, שהיה בטיפולו של העובד ערב פרישתו, הציעה הממשלה הקלות מסויימות לרכישות שהן בבחינת השקעות הון גרידא. יש, כידוע, חברות שמוייתיהן סחירות בבורסה, ורכישתן — לפי אופיה — אינה שונה מרכישת איגרות-חוב ממשלתיות. לכן הוצע על-ידי הממשלה לשחרר רכישת מניות כאלה מהגבלות החוק, אם יחד עם הרכי-שה לא יתקבל הרוכש לתפקיד הנהלה בחברה, ונוסף לכך אם חלקו בהון הנפרע וברווחים אינו עולה על 5%. הוועדה החליטה להחמיר גם בעניין שיעור השתתפותו של הרוכש בהון או ברווחים של החברה. נקבע כי השיחרור מהגבלות הרכישה לא יחול גם אם חלקו של הרוכש — לרבות קרוב — עולה על 50 אלף ל"י. שר

שנה אחת; בסעיף 4 - שנתיים במקום שנה, ושלוש שנים במקום שנתיים.

התרשמותי מדבריו של יושב-ראש הוועדה כרגע, שהצעת הוועדה הולכת בדרך של קולה בהשוואה למקור - באותם המקומות שיושב-ראש הוועדה הזכיר אותם - ארצות-הברית, אנגליה, צרפת וכו'. נדמה לי שיש מקום להאריך את התקופות האלה. ניקח את הדברים כמו שהם. עצם העובדה שפקיד בכיר במשרד המסחר והתעשייה יפ"רש מהשירות, ושנה לאחר מכן יקים את מלון "הילטון", או משהו מסוג זה, בעזרת סובסידיות, הענקות, הלוואות או הטבות אחרות, שלאחרונה משכו את ביקורתו הקטלנית של מבקר המדינה - העובדה שיש ארכה של שנה, לדעתי אינה מספקת כאן. משהו פורש היום, מתכוון להקים את המפעל כעבור שנה, כל השותפים שלו יודעים שבעוד שנה יהיה משוחרר לגמרי מכל הסייגים, הוא יכול לנסוע לארצות-הברית לאסוף את ההון הדרוש - אחרי שנה הוא חוזר עם ההון ומשתמש בכל אותם הקשרים הפרוטקציוניסטיים שנוצרו בינתיים. אני חושב ששנה אחת בהחלט אינה מספקת.

לסעיף 5: אני מציע למחוק את הסעיף כליל, ורצוני להזכיר לחברי הכנסת, שסעיף זה יוצר יוצא-מן-הכלל משונה לגבי החוק. הוא מוציא מכלל החוק הזה חיילים, ואומר שמי שפרש משירות כחייל בצה"ל או משירות כשוטר במשטרת ישראל, לא יחול עליו סעיף 4.

לגבי שוטרים זה לא מובן, וכן גם לגבי חיילים. לגבי שוטרים זה בהחלט לא מובן. במשטרה יש אגף כלכלי. יש שוטרים האחראים לחקירות כלכליות. הם נמצאים במגע יומיומי עם חיי הכלכלה. רובצת עליהם אחריות גדולה לשמירת החוק בשטח הכלכלי. העובדה ששוטר יכול להתפטר היום ולמחרת ליהפך למנהל של חברה, שהוא עסק בחקירה הנוגעת לה לפני-כן, זהו דבר שאינו מתקבל על הדעת. אמנם, שר הבטחון ושר המשטרה יכולים להגביל זאת. אבל זה בכל זאת לא מספק. אינני רואה כל סיבה הגיונית, לא שמענו כל סיבה כזאת גם בקריאה הראשונה וגם עכשיו מפי יושב-ראש הוועדה, ואני מוכן להתנבא שגם בדברי התשובה לא נשמע, מה המיוחד בשוטר מבחינת סוגיה זו. במה נבדל שוטר לגבי סוגיה זו מכל פקיד אחר של המדינה?

וארחיק לכת ואומר, שאותו דבר נכון גם לגבי חיילים. חייל קרבי לא יקים שותפות עם האויב וממילא זה לא יחול עליו. אבל חייל העוסק בעניינים כספיים בצבא, בעניינים הנוגעים לשק"ם ולפעולות כלכליות אחרות - וכולנו יודעים שצה"ל היום, וכן גם משרד הבטחון, הם גורם כלכלי מרכזי במדינה, צה"ל ומשרד הבטחון אחראים להזמנות בסכומים של הרבה הרבה מיליוני לירות - העובדה שחייל יכול להתפטר היום ולהיות מחר מנהל של אחת החברות שאותן קיים מגע, לדעתי אין כל סיבה מדוע יהיה לגבי דין שונה מאשר לגבי פקיד אחר במדינה.

לגבי חיילים מתעוררות בזמן האחרון שאלות הנוגעות לסוגיה זו, אם כי לא שייכות אליה לגמרי. אני אישית סבור - ואני אומר זאת בתור הערת אגב - שמודר הוא שקצין בכיר בצה"ל יתפטר יום אחד משי-רתו ולמחרת יופיע כמנהיג של מפלגה זו או אחרת

הייתי רק מבקש שבמקרה שהמסתייג מתייחס לכמה סעיפים - יביא את ההסתייגויות לכלל הסעיפים יחד, כדי לקצר את הדבר.

היו"ר ק. לון:

לפי בקשת יושב-ראש הוועדה אני צריך לשאול את המסתייגים - והם: חברי-הכנסת טובי (שוויתר בכלל על הנמקה), וחברי-הכנסת אבנרי, צימרמן, פלד, ידיד ומיקוניס - אם הם מסכימים לנמק את ההסתייגויות במרוכז.

אורי אבנרי (העולם הזה - כוח חדש):  
אני - כן.

היו"ר ק. לון:

האם יש מתנגדים לכך? - אין מתנגדים. הנמקת ההסתייגויות תהיה איפוא במרוכז.

לסעיף 1 יש הסתייגות של חברי-הכנסת טובי, והוא מוותר על ההנמקה. לאותו סעיף - הסתייגות לחברי-הכנסת אבנרי, וכן גם לסעיפים אחרים.

אורי אבנרי (העולם הזה - כוח חדש):

כבוד היושב-ראש, כנסת נכבדה, הצעת חוק זאת היא חיונית וטובה בעיקרה, ומגמת הסתייגויותינו היא להחריף ולהחמיר ולסתום פרצות עד כמה שאפשר. הסתייגותנו לסעיף 1 באה רק כדי להבהיר מה זה "עובד ציבור", ולכן אנחנו מציעים להוסיף את המלים "כעובד שכיר". כוונתנו להבהיר שמי שאינו שכיר, אינו נכלל בחוק זה.

לסעיף 2 ו-3 יש לי שתי הסתייגויות מקבילות, ואני מייחס להן ערך עקרוני ניכר. המדובר באדם שאינו מקבל את ההטבות בעצמו, אלא באמצעות מישהו אחר. למשל, עורכי-דין שהם שותפים במשרד הכולל כמה וכמה עורכי-דין. יכול להיווצר מצב שעורך-דין, שפרש משי-רות הממשלה, הוא בעצמו לא ייצג את מי שאסור לו לייצג, אבל שותפו באותו משרד יעשה זאת. וכולנו, אני סבור, מכירים מקרים לא מעטים מסוג זה. ידוע מקרה של עורך-דין שכיר במשרד האוצר, שמשדרו הכריז - בהיותו שכיר בממשלה - על הכנסה של 2 מיליון ל"ר לתשנה. זאת אומרת שבעוד הוא עצמו שכיר המדינה, השותפים שלו באותו משרד משגשגים, ואני מניח - ומותר לי להניח - שקשריו של אותו עורך-דין בממשלה משמשים אחד מיסודות ההצלחה של אותו משרד. שר המשפטים מינה לא מכבר ועדה כדי לבדוק את הצד האתי של עורכי-דין שהם חברי כנסת. אני חושב שאת הידיעה הזאת אפשר להרחיב הרבה, אפילו לגבי משרדי עורכי-דין שהשרים עצמם היו בעבר שותפים בהם. אני אומר זאת בלי טינה. אני אומר שיש פה נקודה שבלי ספק טעונה הבהרה.

על כל פנים, במידה שהדבר מתייחס לחוק זה, אני מציע שבסעיף 2 נוסיף את המלים "לא במישרין ואף לא בעקיפין באמצעות שותף, עובד או קרוב העובד עמו". ובסעיף 3 מציע אני להוסיף את המלים "אישית, ואף לא באמצעות אדם אחר, לרבות שותף, עובד או קרוב העובד עמו".

סוג אחר של הסתייגויות מתייחס למשך הזמן של האיסורים. בסעיף 3 אנחנו מציעים שנתיים במקום

כה, ועל-ידי, ואחר כך בכנסת החמישית והשישית שוב הגשתי את הצעת החוק הזאת; סוף סוף, לאחר הבטחות גם מצד הממשלה להגיש הצעת חוק, הגיע הדבר לסיום, ואנחנו עומדים היום בקריאה השנייה והשלישית של הצעת החוק.

אינני רוצה לומר שהצעה זו, שאנחנו עומדים להצביע עליה, היא כליל השלמות. אולם אינני מתעלם מהקשיים הכרוכים בחקיקה ממין זה. לכן אני רואה בזה התחלה טובה, גם אם הצעת החוק הממשלתית נהגה בעניינים מסוימים לקולה, בהשוואה להצעה שלי, שהיתה יותר חמורה, ובעניינים אחרים החמירה, שהרי המציאות היא זו שהביאה אותנו להביא את כל הדברים האלה בחשבון. לכן זו יכולה להיות התחלה טובה, שיהיה לה המשך חקיקתי לשיפור ההצעה בהתאם לדרישות המציאות.

אני רוצה לציין, שמה שנוגע לעיקרי החוק הגענו כולנו בוועדה — ואף אני, שהשתתפתי כאחד היוזמים של הצעת החוק הפרטית — להסכמה מלאה, ומכאן שעיקרי החוק מוגשים על דעת כל החברים, עם הסתייגויות אשר אינן נוגעות לעיקרי הבעיות, אלא לשיפורים מסויימים.

במסגרת זו הרשיתי לעצמי להגיש הסתייגות אחת — כפי שאמרת, עיקרי הדברים מוסכמים — אשר מתייחסת לסעיף 2 של הצעת החוק. בסעיף 2, לפי הצעת הוועדה, נאמר: "מי שטיפל, אגב מילוי תפקידו בשירות הציבור, בעניין פלוני של אדם פלוני, לא יוצג אחרי פרישתו מהשירות את האדם באותו עניין כלפי המוסד של שירות הציבור שבו שירת". אני מציע להוסיף אחרי המלים "באותו עניין" את המלים "או את מי שבא במקומו של אותו אדם לצרכי אותו עניין". לעתים קרובות קורה שאדם אשר טיפל באותו עסק או באותה חברה או באותו מפעל, אחר-כך הוא מסתלק ומעביר את הטיפול למישהו אחר, לפעמים בידעין, לפעמים מתוך תכנית לכתחילה. הוא משמש למעשה שלט ומאחוריו מסתתרים אחרים, ואחר-כך הוא מעביר את העניין לאחרים. במקרה זה הסעיף לא יחול, והרי הכוונה היא למנוע את האפשרות שפקיד ממשלה בדרגה גבוהה יוכל להשיג בשביל אותו מפעל כל מיני דברים שאחר-כך תהיה לו מהם טובת הנאה. לכן נדמה לי, שלא נכון לקשור זאת עם אדם, אלא קודם כל עם העניין עצמו, כי האדם יכול להתחלף.

בזה סיימתי את דברי ההסבר וההסתייגות שלי. אני שוב מבדך את יושב-ראש הוועדה, את הוועדה ואת הכנסת, שהגיעה לחוק חוק בשטח עדין, רגיש וחשוב מאוד בעניין המוסד הציבורי וסדרי העבודה.

הי"ד ק. לוז:

רשות הדיבור לחבר הכנסת פלד, להנמקת הסתייגותו.

נתן פלד (המערך, עבודה—מפ"ם):

אדוני היושב-ראש, חברי הכנסת הנכבדים. בראשית דברי גם אני רוצה להביע את הערכתי לעבודה שעשתה ועדת העבודה בעקבות הצעת החוק של הממשלה והצעת החוק הפרטית של חבר הכנסת צימרמן, שהדריך את הוועדה בדיוניה, תוך רצון כללי להגיע למקסימום של התלכדות מסיבית לחוק, כדי לחבטת לו עורף ציבורי

במדינה. אנחנו יודעים כולנו שהארץ מלאה ידיעות מסוג זה, שקצין בכיר מאוד, האלוף אריק שרון, עומד כנראה להופיע במקום שלישי של רשימת גח"ל לכנסת, ויהיה מועמד מטעמה למשרת ראש עיריית תל-אביב. זה אמנם לא נוגע לחוק במישרין, אבל ראוי לקחת לתשומת-לב גם את ההערה הזאת.

כאשר מדובר בדברים כלכליים טהורים, לא פוליטיים, אני חושב שיש לשים מחסום ברור בפני חייל, כמו בפני כל אדם אחר המנהל עניינים כלכליים במדינה.

ולבסוף, לסעיף 8: יושב-ראש הוועדה והוועדה מציעים עונש של 50 אלף לירות קנס ומאסר 6 חודשים. יש לי ספקות לגבי עונש המאסר. בכלל, אני מתחיל לפקפק יותר ויותר לגבי ענשי מאסר. אבל לגבי הקנס, אני חושב שהדבר כלל וכלל איננו מספק. יושב-ראש הוועדה אמר: הוועדה מצאה שההטבה שקיבל אותו עובד יכולה לעלות בהרבה מעל 10 אלפים לירות, ולכן הוא מציע 50 אלף לירות. ומה אם ההטבה מגיעה למיליון לירות, או אם היא מגיעה לחצי מיליון לירות או ל-5 מיליון לירות? הלא כולנו יודעים שפה מדובר בסכומי ענק. אם לקחת את הדוגמה של מלון "הילטון", דוגמה אשר נדמה לי נכללת במישרין בהגבלות של החוק המוצע, הלא פה לא מדובר על עשרת אלפים לירות או על חמישים אלף לירות. פה מדובר על סכום של מיליונים, וההטבה האישית של האדם הנוגע בדבר בוודאי נמדדת גם היא או במאות אלפים או במיליון דולרים.

לכן, כדי לא לעמוד על המקח בקשר לסכום הקנס המקסימלי, אני מציע הצעה הרבה יותר פשוטה, והיא, שנוסף על המוצע על-ידי הוועדה יהיה כתוב: "ורשאי בית-המשפט לחייבו לשלם לאוצר המדינה את שווייה של התועלת שהפיק מהעבירה על הוראה כאמור". זאת אומרת, המחוקק קובע קנס מקסימלי של 50 אלף לירות, אבל אם בית-המשפט ימצא שהתועלת אשר הפיק האיש היתה הרבה מעל ל-50 אלף לירות, יחייב בית-המשפט את האיש להחזיר את הכסף הזה לאוצר המדינה.

אני מציע לבית לקבל את ההסתייגויות האלה, ואצביע בעד החוק בקריאה השלישית.

הי"ד ק. לוז:

רשות הדיבור לחבר הכנסת צימרמן, להנמקת הסתייגותו.

צבי צימרמן (גח"ל):

אדוני היושב-ראש, כנסת נכבדה. חובה נעמה היא לי להודות ליושב-ראש הוועדה הנכבד, חבר הכנסת ארם, על מאמציו ועל העבודה הרבה שהשקיע, כדי להביא סוף סוף את הצעת החוק לסיום ולמעשה חקיקה סופית. אני גם רואה חובה לעצמי להודות לו על היחס החברי היפה, כאשר טרח והלך לוועדת הכנסת על מנת לקבל אישור לשלב את הצעת החוק הפרטית, שהועברה לוועדה לקריאה טרומית, עם הצעת חוק זו לאחר שכבר עברה את הקריאה הראשונה.

במשפט אחד אני גם מוצא לנכון להעיר, שמוצא אני סיפוק-מה בעובדה, שסוף סוף, לאחר מאבק פרלמנטי-די-אם אפשר לקרוא לזה בשם זה — במשך קרוב לעשר שנים; לאחר שהצעת חוק זו הוגשה בכנסת הרביעית בחשתתמותו של חבר הכנסת נחום ניר, זכרוננו לבר-

**ה"ד ק. לוי:**

רשות הדיבור לשר המשפטים.

**שר המשפטים י. ש. שפירא:**

אדוני היושב ראש, כנסת נכבדה. אני נאלץ להתנגד להסתייגות של ידידי חברי הכנסת פלד. חברי לעבודה ואנוכי השקענו כוחות בחוק זה לא מפני שזהו חוק שקשה לנסח אותו, אלא כיוון שחוק זה הוא גם דרוש וגם גורר אחריו סכנות גדולות. איננו עשירים בשירות המדינה בכוחות מעולים יתרים. יש הרבה כוחות מעוררים בשירות, אבל אין זה סוד שדווקא הכוחות המעוררים ביותר, נקראים ומפתים אותם לצאת לשוק החופשי. וכאן אנחנו חייבים להגיע לאיזון רציוני, מה גם שחוק זה מאפשר יציאה מהשירות בממדים גדולים לאחר קבלת החוק במשך תקופה מסוימת.

לחברי הכנסת פלד ברור מה פירושה של המלה "שירות". למשל, כל עובדי מנגנון מס הכנסה כפופים לשירות ולצביע מס הכנסה. למרות שיש עובדים בדרגות שונות, הכפיפות היא ישירה, כיוון שניצב מס הכנסה איננו צריך לעבור דרגות כדי לקרוא לסדר או לתקן מעשה או מחדל של פקד העובד במנגנון מס הכנסה. הוא הדין בשירות המשפטי. כל אנשי התביעה הכללית, מדאשון התובעים ועד האחרון שבהם, כל אלה כפופים ישירות ליועץ המשפטי לממשלה. פירוש של דבר כי פרקליט העובד בשטח הפלילי, והוא יוצא מהשירות לממשך שנה לא יוכל להגיש בקשה ליועץ המשפטי לממשלה. פירוש הדבר, שלא יוכל לטפל בעניינים פליליים. ובמה יעסוק?

החוק לא בא לתקן פגמים אסתטיים. אין מגבילים אנשים בזכותם לעבודה כדי שהאסתטיקה תהא שלמה. החוק בא לתקן פגמים מעשיים ועובדתיים, הוא בא למנוע שחיתות או אבק שחיתות. בכל זאת אנשים, היושבים בארץ ועובדים, באים במגע עם המנגנון. אני עבדתי במנגנון זה במשך תקופה שלמעלה מחמש שנים, ואני יודע כי בדרך הטבע אין אדם נושא חסד מיוחד לאדם שהיה כפוף לו. העניין נעוץ בכך כי אדם מתייחס בדרך-אף למי שהיה ממונה עליו, וקשה לפרקליט לסרב למי שהיה יועץ משפטי לממשלה. אבל האם כך המצב גם להיפך?

אני מזהיר מאוד מפני החמרה זו. אין זה הוגן כלפי אנשים. יש בכך דירבון נוסף לאנשים לומר לעצמם: יש לי עכשיו זמן לצאת מהשירות לפני שההגבלות נכנסות לתקפן. מוטב שאעזוב את השירות עכשיו. אין זה סוד שיש משרדים שאם תוציא מהם מספר לא גדול של אנשים, כמה עשרות אנשים, חרף המנגנון הגדול והמנופה, תיפגע עבודתם. אנו צריכים לשמור על כך כעל בבת-עין. אין להגשים את התכניות הטובות ביותר או את קווי היסוד המנוסחים באופן היפה ביותר בלי אנשים חיים העושים את המלאכה והנושאים בעול. כל תכנית עליהם הכנסת את העול הזה עלי-ידי החמרה נוספת בחוק זה.

**ה"ד ק. לוי:**

רשות הדיבור לחברי הכנסת ידיד, להנמקת הסתייגותי. חברי הכנסת ידיד איננו נוכח באולם, ואני מניח שהוא מוותר על הנמקת ההסתייגותי.

מקסימלי. דווקא משום חשיבות החוק והקשיים וההגבלות, שהוא מטיל על עובדי המדינה הפורשים, ראוי חשיבות לא להלך בגדולות, אלא לנסח חוק טוב, שהציבור יוכל לעמוד בו.

בכל זאת רשמתי הסתייגות בנקודה אחת, והיא מתייחסת לסעיף 3. סעיף זה אומר: "מי שפרש משירות הציבור וערב פרישתו היה נמנה עם סוג עובדים ששר המשפטים, באישור ועדת העבודה של הכנסת, קבע בתקנות לעניין חוק זה בהתחשב עם אופי תפקידם — לא ייצג אדם לפני עובד בשירות הציבור שהיה כפוף לו ערב פרישתו" — אני מדגיש את המלים: "שהיה כפוף לו ערב פרישתו" — ולא יבקש ממנו להעניק זכות לו עצמו ולצורך עסקו". אני מציע להוסיף אחרי המלים "לא ייצג אדם לפני עובד בשירות הציבור שהיה כפוף לו ערב פרישתו" את המלים "או שהיה ממונה עליו ישירות אותה שעה".

מה פירוש התיקון הזה? החוק רוצה למנוע אפשרות של ייצוג אדם שפרש מהשירות כלפי עובד בשירות הציבור שהיה כפוף לעובד שפרש ערב פרישתו. אני מתכוון בתיקון, שלא יוכל לייצג אותו לא רק כלפי אותו עובד בשירות הציבור, שהיה כפוף לו ערב פרישתו, אלא גם כלפי אותו עובד שהיה ממונה עליו ישירות אותה שעה. כי אם אפשר למצוא טעם לפגם שאדם, אחרי פרישתו, ייצג את מישהו כפוף עובד שהיה כפוף לו, אפשר אולי למצוא לא פחות טעם לפגם בפנייתו של אדם זה שפרש אל עובד שהיה ממונה עליו ישירות ערב פרישתו. בשני המקרים קיים פגם אסתטי. אפשר לומר שתוך כדי עבודה משותפת גם עם אנשים שהיו כפופים לו וגם עם מי שהיה ממונה עליו ישירות נוצרו קשרים ויחסי עבודה העשויים להעניק לאדם שפרש יתרון מסוים, בלתי-מוצדק. זהו פגם אסתטי, ואם הוא קיים כלפי מטה, הוא עלול להיות קיים באותה מידה גם כלפי מעלה. מאחר שחוק זה בא למנוע אפשרות של פגמים אסתטיים, — ואני רוצה לומר שפגם אסתטי אם הוא מתחווה יכול ליהפך ליותר מאשר פגם אסתטי — לפי דעתי מתוכו של הכנסת להבטיח כאן את האיזון גם כלפי מטה וגם כלפי מעלה. אם כי אני יודע שיש בהצעתי משום החמרה, דומני שזוהי החמרה שאי-אפשר להימנע ממנה אם אנו רוצים שהסעיף יהיה שלם וישיג את מטרותיו.

אני רוצה להעיר את תשומת-לב חברי הכנסת לכך שסעיף זה מדבר על קיומה של הגבלה זו רק למשך שנה אחת. מאחר שבסיפה של הסעיף נאמר "כל עוד לא עברה שנה אחת מהיום שבו פסקו יחסי הכפיפות". לפי הצעתי יחסי הכפיפות משמעותם גם כלפי מטה וגם כלפי מעלה. כלפי מטה אין כאן כל סייג, כי כתוב בהצעת החוק "לא ייצג אדם לפני עובד בשירות הציבור שהיה כפוף לו ערב פרישתו...". במקרה זה הכפיפות כוללת סולם שלם של דירוג, ולא רק אדם שהיה כפוף לו ישירות, אלא גם העובדים האחרים, אף בדרגים היותר גבוהים. מאחר שאני מציע החמרה כלפי מעלה, אני אומר בהצעתי: "או שהיה ממונה עליו ישירות אותה שעה". כאן מדובר רק על האיש שהיה ממונה עליו ישירות.

אבקש את חברי הכנסת לקבל את התיקון המוצע עלי-די.

מיום פרישתו של העובד, ואני מציע לוותר על פסקה (2).

הסתייגותי השנייה היא לסעיף 21. בסעיף זה אני מציע שבמקום פסקה (1) יבוא: "(1) לא יחולו על פרישתו הראשונה לאחר אותו מועד סעיפים 4 עד 5, אלא אם במועד פרישה זו עברה שנה אחת מיום תחילתו של חוק זה". בחוק המובא עליידי הוועדה כתוב "לא יחולו... סעיפים 3 עד 5", אני מציע לומר "סעיפים 4 עד 5". בהצעה של הוועדה, בסעיף 21, מדובר על שנתיים. כלומר, מדובר על כך שמי שעבד בשירות הציבור ביום תחילתו של חוק זה, לא יחולו על פרישתו הראשונה לאחר אותו מועד סעיפים 3 עד 5, אלא אם במועד פרישה זו עברו שנתיים מיום תחילתו של חוק זה. אני מציע שנה אחת, ומוציא מכלל זה את סעיף 3, בהתאם להמקמת הסתייגותי הראשונה.

למה אני מציע לקולה, שנה אחת? כי אני מביא בחשבון את הודעת שר המשפטים. אין לראות במחמירים, המציעים אפילו במקום שנתיים – חמש שנים או שלוש שנים, שבוזה הם סותמים כאילו כל מיני פרצות. יש שאלה של עובדי המדינה. עובדי המדינה בדרך כלל אינם מקבלים משכורות גבוהות ביותר, גם בתקופות נורמליות, ולא בתקופות של מיתון, בין שזה מיתון טבעי ובין שזה מיתון מלאכותי. בזמנים נורמליים העובדים במשק הפרטי משתכרים יותר, יש להם יותר אפשרויות מאשר בשירות המדינה. לכן צריך להתחשב בזה, שאדם מוכשר לא יפחד להיכנס לשירות המדינה, כיוון שמערימים עליו כל מיני סייגים מפחידים; שהוא לא יצטרך להיכנס לשירות זה במחשבה להיטיב את מצבו, תוך ניצול מעמדו, לאחר שיפדוש מהשירות.

אני מציע שבמקום שנתיים יבוא "שנה אחת", וזאת מתוך מחשבה שצריך לעניין עובדים רציניים ומוכשרים להיות משרתי הציבור, לעבוד בשירות הציבור. צריך מצד אחד לשקוד על כך שאלה שנמצאים בעמדות מפתח לא ינצלו זאת לטובתם הפרטית, ומצד שני צריך להבטיח שאדם שנכנס לשירות המדינה לא יהיה כבול באויקס, שירגיש שהוא נכנס למקום שהוא יכול להישאר בו, לצאת ממנו, שהוא אינו עומד להיות כבול במסכת של איסורים בלתי-נחוצים.

אני מציע לקבל את הסתייגותי.

### היו"ר ק. לזו:

רשות הדיבור ליושב-ראש ועדת העבודה, לתשובה.

משה ארם (יו"ר ועדת העבודה):

כבוד היושב-ראש, חברי הכנסת. לא אטעה אם אומר ששלושה עקרונות הנוחו את הוועדה בפעולתה, ואותם שלושה עקרונות אולי גם הכתיבו לרוב הוועדה לא לקבל את ההסתייגויות.

עקרון אחד שיש בחוק זה הוא העקרון הגורס "וחי בהם". החוק ניתן כדי שאנשים יוכלו לחיות בו, לא כדי לפרוץ אותו ולא כדי להיחנק על-ידו. מכאן נובע העקרון השני: תפסת מרובה – לא תפסת. שר המשפטים הזכיר בדבריו, וגם אני עמדתי על כך בראשית דבריו, שיש אספקט חשוב לחוק הזה. אנחנו חייבים לחשוב על כוח האדם שיש לו פיתוי גדול לצאת משירות המדינה, ואנחנו מעוניינים לרתק אותו. דבר שלישי, אל נשכח שהמדובר על מקרים ולא על תופעות שכיחות. וצריכה

אני מומין את חבר-הכנסת מיקוניס לעלות לדוכן ולנמק את הסתייגותי.

### שמואל מיקוניס (מק"י):

אדוני היושב-ראש, כנסת נכבדה. אני מצטרף למנהג החדש שבא למדינה, לפיו חברי ועדת העבודה עולים לדוכן ומברכים את ועדת העבודה על העבודה הטובה שהיא עשתה בעניין חוק זה ובשורה של חוקים אחרים. על אחת כמה וכמה אני מברך את יושב-ראש ועדת העבודה, חבר-הכנסת ארם, שהתמסר לעניין, עבד למעלה מהמשוער והשקיע עבודה רבה בחוק זה. כמו כן אין לקפח את זכותו של חבר-הכנסת צימרמן, שהיה בין היוזמים של החוק הזה.

לאחר דברי הברכה האלה, שמבחינתי הם דברים היוצאים מן הלב, אני מוכרח לגלות שיש לי ספקות לגבי חוקים כאלה. ברור שכוננת החוק היא טובה. יש רצון, כפי שאומרים, לשים מחסום בפני שחיתות. שמעתי בתחילת הדיון על הצעת החוק, שבקרב עובדי המדינה יש איוז מורת-רוח על כך. זה לא מוצדק. כוונת החוק איננה לכל עובדי המדינה. מדובר על קבוצה קטנה של פקידים בכירים, בעלי עמדות חשובות, בארץ ובחוץ-לארץ, אשר יכול להיות ביניהם מישהו שירצה לנצל את מעמדו הרם לצרכיו הפרטיים. לא מדובר על כולם. לא מדובר על כלל ציבור עובדי המדינה מכל דרג שהוא, אלא על קבוצה מצומצמת של אנשים.

עד כמה שאני יודע את הדברים במשך שנות קיומה של המדינה עד כה, כוחו של החוק הוא בזה שמבצעים אותו. נוכחתי לדעת שמבצעים את חוקי עידוד ההון. את אלה מבצעים באופן נמרץ. חוקים אחרים – לא כל כך. באופן מיוחד חוק כזה, שכפי שתראו בסעיף מסוים אני דן אותו לקולה, לא לחומרה. אינני חושב שעם כל הסעיפים המרובים שבו הוא ישים מכשול רציני בפני מי שרוצה לנצל לטובתו את מעמדו בשירות המדינה, יהא זה נספח מסחרי בחוץ-לארץ או פקיד בכיר באוצר, במס הכנסה. אם ירצה – יש לו כל מיני אפשרויות לעבור על החוק הזה.

אבל מוטב חוק כזה מאשר לא כלום. נקווה שהמדינה תעשה הכל כדי להשתמש בחוק לצורך הגברת האלמנט של המוסריות ושל הגישה הכנה והרצינית מצד פקידים מסוימים למעמדם בשירות.

הסתייגותי הראשונה נוגעת לסעיף 4 לחוק, ובה אני מציע למחוק את פסקה (2) בסעיף קטן (ג). שם נאמר: "הוועדה שהוקמה לפי סעיף 11 אישרה שעברו שנתיים מיום גמר טיפולו יש שלושה סייגים לסעיף 4, שלפיהם "לא יחול בכל אחד מהמקרים האלה: (1) עברה שנה מיום פרישתו של העובד; (2) הוועדה שהוקמה לפי סעיף 11 אישרה שעברו שנתיים מיום גמר טיפולו של העובד בהחלטה או בהמלצה; (3) ניתן היתר לפי חוק זה לקבלתה של הזכות". אני מסתפק בשני סייגים שבפסקה-אות (1) ו-(3). לדירי יותר חשוב שעברה שנה מיום פרישתו של העובד, הממונה על מחלקה מסוימת, על עובדים מסוימים או על ענף כלכלי מסוים. יש לי יותר בטחון אם עברה שנה מיום פרישתו של העובד מהשירות מאשר כשהוא נמצא עדיין בשירות, גם אם לא באותו ענף, אלא במחלקה אחרת. כל עוד הוא נמצא בשירות, יש לו אפשרות להשפיע בצורה זו או אחרת על אותו עניין. לכן מעדיף אני פרישה גמורה, תקופה של שנה

2-6 דיון קנס 50,000 לירות. בא חבר-הכנסת אבנרי ומציע להוסיף: "ורשאי בית המשפט לחייבו לשלם לאור צד המדינה את שווייה של התועלת שהפיק מהעבירה על הוראה כאמור". כיצד אפשר להוכיח שוויה של התועלת שהופקה מהעבירה? מה האינדיקטור לכך? אנו קבענו שהעובר עבירה חייב בקנס של 50 אלף ל"י. אם נקבל הצעת חבר-הכנסת אבנרי, ההוראה תישאר בבחינת אות מתה בגלל העדר אפשרות מעשית להוכיח את התועלת שהפיק הנאשם מהעבירה. בשום פנים ואופן אי-אפשר יהיה להוכיח את התועלת שהפיק הנאשם מהעבירה. לכן אנו אומרים: עברת עבירה, נהגת שלא כהוגן, בבקשה, שלם את הקנס הגדול; כי יכולת להפיק תועלת גדולה מכך שהתקשרת עם חברה זו או אחרת.

**אורי אבנרי** (העולם הזה — כוח חדש):  
לא הצעתי למחוק את הקנס.

**משה אדם** (יו"ר ועדת העבודה):  
אינני יכול להשיב בעת ובעונה אחת גם להסתייגות יות וגם לקריאות-ביניים.

ומכאן אני בא להסתייגותו של חבר-הכנסת צימרמן. ואני מעיד עלי את חבר-הכנסת צימרמן, שדנו ארכות בסעיף 2, התחבטנו והתלבטנו עד כמה להחמיר, ובכל זאת לא קיבלנו הצעתו. מדוע? אם, למשל, טיפל העובד בבקשתו של בעל עסק פלוני, ותוך כדי הטיפול מכר בעל העסק את עסקו לאחר, וגם העובד פרש מהשירות, ייתכן מאוד שהשיקולים לגבי בעל העסק החדש יהיו לגמרי שונים מהשיקולים שהיו קיימים לגבי קדמו. ואני חושב שמתר לו לסמוך גם על האתיקה המקצועית של האיגודים של בעלי המקצועות החפשיים. אני רוצה להזכיר לחבר-הכנסת צימרמן, שנציגי לשכת עורכי-הדין הוזמנו את עצמם לוועדה, ואנו קיבלנו אותם. הם טענו לפנינו, שבכלל צריך להוציאם מתחום החוק. הם מוכרים על-ידי החוק. יש להם אתיקה מקצועית. שר המשפטים ידע על כך. מדוע איפוא הם צריכים להיכלל בתחום החוק? לא קיבלנו דעתם. אמרנו שאין יוצא מן הכלל, וגם עורכי-הדין נכללים בתחום החוק. אבל אין פירוש הדבר שאנו רשאים לזלזל בסמכויות ובאפשרויות שלהם להשתמש באתיקה המקצועית שלהם. נשאר להם מרחב מחיה כדי לטפל במקרים שוליים העלולים לקרות. אני חושב שנהגנו כשורה כאשר לא קיבלנו את ההחמרה שהציע חבר-הכנסת צימרמן, אם כי אנו מבינים את הנימוקים שהביא לפנינו. ישבנו ודנו על העניין, אבל דחינו את הסתייגותו.

אשר להצעת חבר-הכנסת נתן פלד, אינני רוצה להוסיף למה שאמר שר המשפטים, אך בכל זאת יאפשר לי חבר-הכנסת נתן פלד, ידידי, לומר משהו לגבי עניין הכפיפות. מה היתה כוונתו?

ההגבלה שהוצעה על-ידי הוועדה מתבססת על ההנחה, כי במשך תקופת-מה, אחרי שפסקו יחסי הכפיפות, ממשיך העובד, שהיה כפוף לעובד שפרש, להיות תחת השפעתו, והוא ממשיך לפעול כאילו עדיין מרותו עליו. כל עובד ציבור שהיה פקיד בכיר ידע זאת — וזה מטבע הדברים וכל כך פשוט. אומר גליוות. הייתי ראש מחלקה בסוכנות. אם אני צריך להסדיר איזה עניין, לא חס וחלילה פרוטקציה, ואני פונה למי שהיה כפוף לי — הוא זוכר את הדבר הזה, על כל פנים, הוא יענה לי

להיות פרופורציה מסוימת. כל מי שמחמיר יתר על המידה, צריך לדעת שיצא שכרו של החוק בהפסדו. אביא כמה דוגמאות.

**בסעיף 1** מציע חבר-הכנסת אבנרי כי בהגדרת "שירות הציבור" ייוספו המלים "כעובד שכיר". הצעה זו אינה רלבנטית. כי לא כל אדם שהחוק המוצע יחול עליו הוא בבחינת עובד שכיר במובן המקובל של המונח. לדוגמה, האם אפשר לציין חייל בצה"ל כעובד שכיר של המדינה? הוא איננו עובד שכיר. לכן ראינו צורך לא להגביל את ההגדרה לעובד שכיר.

**בסעיף 2** מציע חבר-הכנסת אבנרי כי אחרי המלים "לא ייצג" יבוא "לא במשרתו ואף לא בעקיפין באמצעות שותף, עובד או קרוב העובד עמו". על מה מדובר, חבר-הכנסת אבנרי? האיסור המוצע בחוק חל רק על ייצוג ולא על טיפול שלפני שלב הייצוג. למשל, עובד ציבור קיבל מידע אגב טיפולו הקודם, אסור לו למסור אותו לאחר בלאו הכי לפי סעיף 27(ה) לחוק לתיקון דיני העונשין (בטחון המדינה, יחסי חוק וסודות רשמיים), תשי"ז-1957. לכן אין דבר זה רלבנטי. הייצוג יכול להיות רק באופן אישי ולא בעקיפין.

**בסעיף 4** מציע חבר-הכנסת אבנרי, כי במקום המלים "עברה שנה" יבוא "עברו שנתיים". הסעיף המוצע מהווה, לפחות לגבי סוגים מסוימים של עובדים בכירים, הגבלה רצינית בחופש ההתעסקות המקצועית. ההחמרה נוספת עלולה להרתיע כוחות מתאימים מלהצטרף לשירות הציבור בתפקידים אלה. אין זה מתקבל על הדעת שהשו"ת, שהוא מחוץ לשירות המדינה, לעסקה האסורה ללא היתר, יהיה מוכן להכות לביצועה יותר משנתיים מיום גמר הטיפול על-ידי העובד, או יותר משנה מיום הפרישה של העובד. חבר-הכנסת אבנרי, אני רוצה שתבין, אתה יכול לקבוע בחוק סייגים כאלה שיהיו מחסום לא רק נגד עיוותים, אלא גם נגד זרימת אנשים לשירות המדינה. ואנו חייבים לשמור על איוון ופרופורציה בכל הקפדנות.

**לסעיף 5**, חבר-הכנסת אבנרי התקשה להבין מדוע נקבע יוצא מן הכלל לגבי חיילי צה"ל והמשטרה. סעיף 5 אומר: "מי שפרש משירות כחייל בצבא הגנה לישראל או משירות כשוטר במשטרת ישראל, לא יחול עליו סעיף 4 אלא במידה ובתנאים שקבע שר המשפטים בתקנות, בהתייעצות עם שר הבטחון או עם שר המשטרה, לפי העניין".

אם אנו מתקשים בדרך כלל בזרימת אנשים מוכשרים לעבודה בשירות המדינה, טוב שחבר-הכנסת אבנרי יזכור מה רבים ועצומים, ביחוד בתנאים של היום, הקשיים בזרימת אנשים טובים, מוכשרים ומסורים למשטרה ולצה"ל. אין מדובר על שירות מילואים. מדובר על תפקידים הקשורים לא רק בשירות המדינה, אלא גם בהגנה על המדינה. לכן לאט לנו לבוא ולהשוות כל חייל לכל עובד במדינה. השירות בצה"ל ובמשטרה יש בו משהו מיוחד. והסעיף המוצע נותן אפשרות לשר המשפטים, בהתייעצות עם שר הבטחון ושר המשטרה, לקבוע את הדברים בתקנות. אני חושב שסעיף זה הוא בסדר ואין לערער עליו.

אשר לסעיף 8, לפתע פתאום בא חבר-הכנסת אבנרי ומציע להחמיר. אנו קבענו שהעובר עבירה לפי סעיפים

**היו"ר ק. לוז:**

חברי הכנסת, אנו עוברים להצבעה.

**הצבעה**התיקון של חבר-הכנסת ת. טובי  
לסעיף 1 לא נתקבל.התיקון של חבר-הכנסת א. אבנרי  
לסעיף 1 לא נתקבל.

סעיף 1, בנוסח הוועדה, נתקבל.

בעד הצעת התיקון של חבר-הכנסת

צ. צימרמן לסעיף 2

— 11

— 21

נגד

התיקון של חבר-הכנסת צ. צימרמן  
לסעיף 2 לא נתקבל.התיקון של חבר-הכנסת א. אבנרי  
לסעיף 2 לא נתקבל.

סעיף 2, בנוסח הוועדה, נתקבל.

התיקון של חבר-הכנסת נ. פלד  
ומ. ידד לסעיף 3 לא נתקבל.התיקון של חבר-הכנסת א. אבנרי  
לסעיף 3 לא נתקבל.

סעיף 3, בנוסח הוועדה, נתקבל.

התיקון של חבר-הכנסת ת. טובי  
לסעיף 4 לא נתקבל.התיקון של חבר-הכנסת א. אבנרי  
לסעיף 4 לא נתקבל.התיקון של חבר-הכנסת ש. מיקוניס  
לסעיף 4 לא נתקבל.

סעיף 4, בנוסח הוועדה, נתקבל.

הצעת חבר-הכנסת א. אבנרי למחוק  
את סעיף 5 לא נתקבלה.

סעיף 5, בנוסח הוועדה, נתקבל.

**היו"ר ק. לוז:**לסעיפים 6 ו-7 אין הסתייגויות. אני מעמידם  
להצבעה.**הצבעה**

סעיפים 6 ו-7 נתקבלו.

התיקון של חבר-הכנסת א. אבנרי  
לסעיף 8 לא נתקבל.

סעיף 8, בנוסח הוועדה, נתקבל.

**היו"ר ק. לוז:**

לסעיפים 9—20 אין הסתייגויות.

**הצבעה**

סעיפים 9—20 נתקבלו.

התיקון של חבר-הכנסת ת. טובי  
לסעיף 21 לא נתקבל.התיקון של חבר-הכנסת ש. מיקוניס  
לסעיף 21 לא נתקבל.

סעיף 21, בנוסח הוועדה, נתקבל.

לא מתוך גישה של סחבת וביוקורטריה. הוא לא יענה  
לי: אינני יכול היום לדבר אתר. זה גם טבעי. שונה הוא  
הדבר כאשר אדם פונה למי שהיה ממונה עליו.

ייתכן אפילו שהנחה זו מוגזמת במידת-מה, בכל  
זאת היתה קיימת לגבי בין עובד שפרש לבין מי שהיה  
כפוף לו. אך בוודאי אין שיקול כזה לגבי אדם שהיה  
בעבר הממונה על העובד שפרש.

חברי-הכנסת פלד, אילו הלכנו בדרך שהצעת, אני  
חושב שהיינו סוגרים בכלל את המשרד בפני האפשרות  
שמי שנמנה עם צמרת המשרד יוכל להיכנס לאותו  
משרד.

**נתן פלד (המערך, עבודה—מ"ם):**

אבל ההצעה אומרת שההגבלה תהיה רק לשנה אחת.

**משה אדם (יו"ר ועדת העבודה):**

אתה שוכח דבר אחד שאתה צריך לזכור — שסעיף  
3 לא זו בלבד שהוא מטיל הגבלה על ייצוגו של הזולת,  
אלא הוא בא גם למנוע הגשת בקשות אישיות של  
העובד עצמו שפרש. האם אפשר למנוע זאת ממנו למשך  
שנה שלמה? אני חושב כי כאן כל המוסף גורע. הוא  
ימצא לו כל מיני פרצות, ואביא לך דוגמה מה יכולה  
להיות הפרצה. האם הוא מוכרח להיפגש אתו דווקא  
במשרד? הוא יכול להיפגש עם האיש שהיה ממונה עליו  
לא במשרד, אלא בבית. הוא יכול להיכנס אליו. איננו  
יכולים למנוע כל אפשרות של פגישה בין אדם שהיה  
הממונה על העובד שפרש לבין אדם שהיה כפוף לו.  
מחר הוא ייפגש אתו בבית. הוא יכול לעקוף את המשרד.  
מבחינה זאת, תקנה זאת אינה מועילה כלל.

ולבסוף, לחבר-הכנסת מיקוניס, שבא הפעם להקל.  
החוק המוצע משנה באופן דרסטי תנאי עבודה קיימים.  
ישנם עובדים שהצטרפו לשירות שעה שאילו ידעו על  
ההגבלות שבחוק המוצע, לא היו עושים כן. התקופות  
המוצעות על-ידי המסתייגים נראו לוועדה קצרות מכדי  
לאפשר להם לחפש מקום עבודה אחר או התעסקות  
אחרת.

מי שיעבור על החוק, וחברי הכנסת ודאי קראו את  
החוק, יראה כי החוק מחמיר. מי שחושש כי חוק זה  
מקל, די אם יקרא כמה סעיפים בכובד-ראש כדי שיחשוב  
את ההיפך, שמא חוק זה מחמיר. אקרא חלק של סעיף  
אחד ובוו אסיים. אקרא חלק של סעיף 4, שהוא הסעיף  
המרכזי. בסעיף זה נאמר: "ב) לעניין סעיף זה, אין  
נפקא מינה — (1) אם העובד שפרש היה מוסמך לבדו  
או ביחד עם אחרים; (2) אם ההחלטה או ההמלצה היא  
על הענקת זכות או על קביעתה; (3) אם ההחלטה היתה  
דרך הסכם או כמעשה של רשות; (4) אם הזכות שקיבל  
העובד שפרש היא משרת שכיר בשירותו של האדם שהיה  
נוקד להחלטה או להמלצה, או שלא כשכיר, אלא בדרך  
של התקשרות עם אותו אדם לשירות לתקופה מסוימת  
או בלתי-מוגבלת, או אם היא זכות בעסק שנוקד להחלט-  
תו או להמלצתו או שלטובתו החליט או המליץ; (5)  
אם הזכות נתקבלה כאמור בביסוקה (4) על-ידי העובד  
עצמו שפרש או על-ידי קרובו."

זה סייג על גבי סייג בסעיף המרכזי שקיבלנו.  
להוסיף סייג נוסף על כל הסייגים האלה, לאחר שטרחנו  
ועמלנו בהם — לא מצאנו לנכון. ואני מציע לדחות את  
ההסתייגויות.

— חוק שירות הציבור (הגבלות לאחר פרישה) (לח); חוק המכר (דירות); חוק רישום קבלנים לעבודות הנדסה בנאיות (לח, בנטוב) —

היו"ר ק. לוז:

אני מעמיד את החוק להצבעה בקריאה שלישית.

הצבעה

חוק שירות הציבור (הגבלות לאחר פרישה),

תשכ"ט—1969, נתקבל.

הצבעה

התוספת נתקבלה.

## ה. חוק המכר (דירות), תשכ"ט—1969; חוק רישום קבלנים

לעבודות הנדסה בנאיות, תשכ"ט—1969 \*

(קריאה ראשונה)

היו"ר ק. לוז:

אנו עוברים עתה לדון בשני חוקים: חוק המכר (דירות), תשכ"ט—1969, וחוק רישום קבלנים לעבודות הנדסה בנאיות, תשכ"ט—1969, קריאה ראשונה. רשות הדיבור לשר השיכון.

הדיון בחוקים אלה יהיה משותף?

שר השיכון מ. בנטוב:

כן.

היו"ר ק. לוז:

יש בהם דברים משותפים?

שר השיכון מ. בנטוב:

כן.

היו"ר ק. לוז:

אם כך, אפשר היה לכלול את הדברים בחוק אחד.

שר השיכון מ. בנטוב:

אדוני היושב ראש, כנסת נכבדה. אני מתכבד להציע לפני הכנסת שני חוקים אשר תכליתם להעלות את רמת הבנייה, לשפר אותה, להוסיף אחריות ולהגן על הציבור ועל קוני הדירות.

ידוע שאנו עומדים עכשיו בתקופת גיאות חדשה בבנייה. אפשר להגיד כי הקבלנים, לסוגיהם השונים, יוציאו השנה על כל סוגי העבודות, בכללן עבודות חפירה, עבודות עפר וכדומה, סכום של 2.5 מיליארד לירות. אנחנו מעריכים שבבנייה הפרטית יתחילו לבנות 18—20 אלף יחידות דיור, וידוע שלא כל הבונים הם בעלי מקצוע טובים, לא כל הקבלנים הם גם בעלי אחריות מספקת. והקונה איננו מוגן על ידי החוקים הקיימים במידה מספקת ביחס לטיב הדירה שהוא קונה.

אני רוצה לקרוא לפניכם דברי שופט בית המשפט העליון, השופט משה לנדוי, בפסק-דין בתביעה של קוני דירות נגד שני קבלנים שבנו את הדירות האלה. הוא אומר: "המשיב הראשון הוא סנדלר, והמשיב השני עוסק בייצור מוצרים ומזון. באחד הימים גמרו ביניהם לנסות מזלם בקבלנות בניין... רשלנות המשיבים טמונה קודם כל בעצם העובדה שהם קיבלו על עצמם תפקיד אחראי של הקמת בית מגורים ללא כל הכשרה מקצועית לכך".

זהו בעצם מצב הדברים כיום, ושני החוקים הללו מכוונים לתקן אותו. אדם הקונה כיום דירה, קונה בעצם

חתול בשק מבחינת המבנה. הוא יכול לראות את הדירה הזאת, להתרשם ממנה, אבל איננו יודע מאילו חומרים היא בנויה, מה עובי הקירות, מהו טיב הטיח, טיב המרצפות, מה האביזרים שהשתמשו בהם, הקונסטרוקציות וכו'. כמובן, טוב היה אילו היו לנו סטנדרטים, תקנים לבנייה, שהיו מחייבים כל קבלן. אבל זהו עניין לתהליך ארוך. יש ועדה, לפי חוק התיכנון והבנייה, היו שבת עכשיו על המדוכה הזאת. היא יושבת כבר כמה שנים, ויעברו עוד כמה שנים עד שתגיע למסקנות ותוכל להנהיג את הסטנדרטים. וגם אחרי שיתלצו להנהיג את הסטנדרטים, בודאי יצטרכו לתת ארכה למספר שנים עד שהסטנדרטים הללו יהיו מחייבים. ובינתיים אנו מחייבים ומצווים להגן על קוני הדירות.

שני החוקים, כשיתקבלו, יהיו צעד ראשון בכיוון זה. הם ישפרו את הבנייה על-ידי כך שיאפשרו לכל קונה דירה, וגם יחייבו את הקבלן, לתת את המפרטים המדויקים הדרושים כדי שיהיו בטוחים שהביצוע של הדירה הוא טוב, ברמה נאותה. הקבלן יידרש לענות על שאלון, ורשימת השאלות והתוכן של השאלון ייקבעו בצו, כמובן אחרי התייעצות עם אנשי מקצוע, קבלנים וכו'. החוק יחייב את בונה הדירה למסור את כל הספציפיקציות הללו, כמו למשל במקצועות אחרים — נגיה, החוק המחייב יצרן של קונסרבים לכתוב על הקופסה את הרכב הדברים הנמצאים בתוך הקופסה. הוא לא יחייב לבנות לפי סטנדרטים מסוימים, כי על כך עדיין אין לנו חוק. אבל לפחות יידעו שהקבלן צריך לגלות מה הוא בונה ובאילו צורה הוא בונה. זה יאפשר לקונה הדירה לפחות לדעת מה הוא קונה; אם ירצה — הוא יכול לפנות לכל מהנדס, לפנות לכל משרד פרטי של מהנדס, ולבקש לבדוק את הבנייה בפועל, ממש, מתאימה לאותם מפרטים שהקבלנים חייבים לפרט כחלק מהחוזה. אם ימצא שיש הבדל בין הבנייה ובין מה שנאמר בחוזה — זוהי כמובן עבירה על החוק, כמו שתהיה זו עבירה על החוק אם ימצא שמה שנמצא בתוך הקופסה של קונסרבים איננו מתאים למה שכתוב על הקופסה.

זהו חוק אחד. עכשיו אעבור לחוק השני. זהו חוק המכוון לכך, שכל אותם סנדלרים וכל אותם יקנים שיש להם חשק לנסות את מזלם — לפי דברי השופט לנדוי — במקצוע הבנייה, יימנעו לעשות זאת, על מנת שנהיה בטוחים שרק אנשים מוסמכים יורשו לבנות בתים. אנו חיים בחברה חדוואת כיום לצרכן, ולציבור.

**אורי אבנרי** (העולם הזה - כוח חדש):  
בכל מפעל כך.

**אהרן גולדשטיין** (גח"ל):

בעיקר בקבלנות בניין. נוסף לכך יש לו אחריות גם לגבי המשתכנים. צריכה להיות לו תודעה פנימית, שבדירות שהיא בונה יגורו אזרחי המדינה ויצטרכו להתחנך וללמוד, שהדירה צריכה להיות טובה לבריאות והבנייה צריכה להיות טובה.

החוק הזה עבר גילגולים רבים. לפני שש שנים, כאשר מר אלמוגי היה שר השיכון והפיתוח, ישבו היועצים המשפטיים של משרדו וגורמי הבנייה ועיבדו את החוק. חשבו שהחוק יוגש מיד לממשלה ולכנסת. עברו שש שנים עד שהחוק הוגש, לא בצורה כפי שהוסכם עליו בזמנו.

אני יודע ששר השיכון, מר בנטוב, הסכים לקבל את ה"ירוש" של קודמו ולהביא את החוק כפי שהוסכם עליו בזמנו. אבל ועדת השרים לא הסכימה לתכנון, והיום מובא החוק בצורה כזאת שלדעתי יש בו כמה ליקויים, עליהם אני רוצה לדבר.

קודם כל יש להכניס בחוק תוכן. בחוק הקודם היינו מאוד מעוניינים להבדיל בין קבלנים לבין בונים. קבלן הוא אדם שמקבל עבודה בקבלנות. פועלות כאן כמה נפשות בעת ובכונה אחת. לעומת זאת אצל הבונה יש רק שני גורמים: המתכנן והקבלן. שם יש גם מי שמוסר את העבודה. הקבלן זקוק להרבה יותר ידע מאשר הבונה. הקבלן זקוק לציוד רב, בעוד שהבונה איננו זקוק לציוד. לרוב הוא מבצע את העבודה על-ידי קבלני-משנה. היינו מעוניינים להפריד בחוק בין קבלנים ובין בונים. נכון שבדישום מובטח שהקבלנים יירשמו לחדר הבונים יירש-מו לחדר, ועושי גשרים גם הם לחדר וכן הלאה.

אני רוצה לעמוד על כמה סעיפים שאינם נראים לי. קודם כל סעיף 7. בסעיף זה כתוב: "ואלה אינם זכאים לרישום בפנקס, ואם גרשמו יבוטל רישומם: (1) פושט-רגל, כל עוד לא שוחרר; (2) מי שהורשע בעבירה שיש בה כדי להטיל ספק במהימנותו להיות קבלן רשום, וכל עוד לא עבר חמש שנים מיום שנשא עונשו על אותה עבירה; (3) מי שנהג דרך קבע בניגוד ללוח המקובל במקצועו".

אשר לעונש של חמש שנים, אינני יודע לגבי מה הוא ניתן, ואם היה למעשה קשר כלשהו עם הקבלנות. יכול להיות שהעונש נפסק בגלל מעשה לא-מוסרי. האם בגלל זה צריך לפטול אותו מלהיות קבלן? ומי יקבע מה פירוש "נהג דרך קבע בניגוד ללוח המקובל במקצועו"?

סעיף 8 מקנה, לדעתי, יותר מדי סמכויות לרשם. בסעיף זה נאמר: "ואלה הם התפקידים והסמכויות של הרשם: (1) לקבל בקשות לרישום קבלנים לעבודות הנדסה בנאיות ולרשום אותם בפנקס למדוריהם; (2) לסרב לבקשת רישום, לבטל רישום ולשוות; (3) לסווג את הקבלנים לפי הסוגים שנקבעו בתקנות".

אני חושב שמקנים כאן יותר מדי סמכויות לאיש אחד, שהוא קובע את גורלו ופרנסתו של אדם שירצה להיות קבלן. הדבר צריך להימסר לא לאיש אחד, אלא לפחות לשלושה אנשים, ששניים מהם צריכים להיות מיוצגים על-ידי שני הגורמים הייצוגיים של הענף. הוא הדין ביחס לסעיפים 10 ו-11. בסעיף 9 כתוב: "תוקם ועדת

לא יעלה על הדעת שירשו לאדם שאיננו מוסמך להיות מנתח - לנתח מישו. הוא הדין לגבי דירות. לא ייתכן שיבנו דירות, בתים, שיוציאו לפועל עבודות ציבוריות, שהציבור תלוי בהן, אנשים שאינם מוסמכים לכך. החוק הזה הוא די ליברלי. הוא קובע קריטריונים מסויימים, שבדואי קראתם אותם. יוכלו להיכלל ברשימה של קבלנים מוסמכים רק אנשים שיש להם לפחות שלוש שנות ניסיון או שיש להם קריטריונים אחרים: גמרו בתי-ספר מתאימים וכדומה. זוהי הכוונה, כפי שאמרת, להגן על שירות לציבור ועל קונו הדירות.

אני מקווה שהחוקים הללו לא יהיו להם הרבה מתנ"גדים. ואני מבקש, כיוון שהדבר דחוף, בשל הגיאות בבנייה והצורך להגן על קונו הדירות - לאפשר עד כמה שניתן להעביר את החוקים הללו עוד במושב הזה של הכנסת, ושהמתייחסים - במידה שיהיו - לא ישתמשו בחוקים אלה כעילה לדברים שאינם שייכים לעניין.

אבקש אחר-כך להעביר את החוקים הללו לוועדת הכלכלה של הכנסת, להכנתם לקריאה שנייה ושלישית.

**הי"ר ק. לוח:**

כאמור, הדין בשני החוקים הללו - חוק המכר (דירות) וחוק רישום קבלנים לעבודות הנדסה בנאיות - יהיה משולב. רשות הדיבור לחבר-הכנסת גולדשטיין, ואחריו לחבר-הכנסת כהן-צידון.

(קריאה)

באמת, כבר הבעתי תמיהה. אם יש בשניהם דברים משותפים, אפשר היה להביא את הדברים בחוק אחד,

**שר-השיכון מ. בנטוב:**

מבחינה משפטית אלה שני דברים נפרדים.

**הי"ר ק. לוח:**

מי שירצה לדבר רק על חוק אחד - ידבר רק על חוק אחד. ואם מישו ירצה לדבר על שני החוקים - ידבר על שני החוקים. ההצבעה על כל חוק תהיה נפרדת, כמובן.

**אהרן גולדשטיין** (גח"ל):

כבוד הוישב-ראש, כנסת נכבדה. אדבר על שני החוקים, אם כי לא ברור לי מדוע עירבבו אותם יחד. חוק אחד אני מתייחס אליו בחיוב, החוק השני אני מפקפק בתועלתו. אפתח בחוק שאליו אני מתייחס בחיוב, חוק רישום קבלנים.

אני מקדם בברכה את החוק הזה, למענו השתדלתי חמש-עשרה שנה. עוד בזמן שחבר-הכנסת גמיר היה שר העבודה, הופעתי לפניו יחד עם נציגי הסתדרות פועלי הבניין ותבענו לחוקק את החוק הזה. באחת הווי-עידות של הקבלנים הופיע שר השיכון והפיתוח דא, גיורא יוספטל ז"ל, ואני תבעתי שוב את חקיקת החוק. הוא השיב, שכאשר נחוקק את החוק הזה, אצטער על כך. אמרתי שאני מוכן לקבל על עצמי את הסיכון.

אני בעד חוק זה לא משום שאני חושב שיש לסגור את הענף בפני מישו, תושב ישראל, ובדואי לא בפני עולה חדש. אבל אני סבור שענף הבנייה הוא ענף אחר-אי מאוד. מי שמקבל על עצמו להיות קבלן בניין, מקבל על עצמו אחריות כלפי עובדים - בשטח השכר, בשטח התנאים הסוציאליים, בשטח הבטיחות בעבודה.

**שלמה כהן-צידון** (המרכז החפשי):  
מי הם יותר עושי-צרות - הקבלנים או הרוכשים?

**אהרן גולדשטיין** (גח"ל):

יש תחת ידי מכתב שעניינו דווקא הבנייה הממשלית, תית, ובו מוזכרים הרבה מאוד מקומות שבהם הדירות נמצאות במצב קשה. ומוסיפים במכתב זה, שעוד לא קרה מקרה שיפנו לקבלן פרטי והוא לא יתעניין מיד ולא ישתדל לסדר. חתומה על המכתב חברת-הכנסת שולמית אלון, יושבת-ראש המועצה הישראלית לצרכנות.

אני מסכים לנאמר בדברי ההסבר להצעת החוק, שהמטרה היא לתת אפשרות לקוני הדירות לבדוק את מפרטי הבנייה. בדרך כלל זוהי דרישה צודקת ועניינית, ולא אטעה אם אומר שלפחות ב-95% מהדירות הנמכרות בישראל, הן מהבנייה הפרטית והן מהבנייה הציבורית, בשעת הבנייה או אחריה, כשהדירה גמורה, מקבל הקונה תיאור טכני מפורט. ואז לו לאותו קבלן שהחסיר פרט אחד מאותו תיאור. בכל זאת, איני מרוצה ואיני יכול להיות מרוצה נוכח העדר פיקוח על ייצור חמרי בניין בישראל.

חוק ייצור חמרי בניין צריך לחייב, שכל חמרי הבניין המיוצרים בישראל יקבלו את אישור מכון התקנים, והתקן חייב להיות סביר. המדובר במרצפות, בבולקים, כלבים, בחמרי אינסטלציה, בחמרי חשמל, במוצרי פירזול וכו'. כמו-כן צריך אותו חוק לחייב את הקבלנים הראשיים ואת קבלני-המשנה להשתמש בחמרי בניין אשר נבדקו במכון התקנים הישראלי.

הצעה זאת איננה פטנט ישראלי. בארצות-הברית, במדינה של היומא החופשית בהא הידיעה, בונים הרוצים לקבל ערבות למשכנתאות ממנהל השיכון הפדרלי חייבים להשתמש אך ורק בחמרים העוברים את בדיקת התקן.

הקדמת חקיקת חוק המכר (דירות) לפני חוק ייצור חמרי הבניין לא תקדם את טיב הבנייה, אלא תרבה צרות, סיכסוכים ומשפטים, ובראש וראשונה זה יעלה בדעים, במיליוני לירות בבנייה הממשלתית. דבר זה מטיל אחריות על הבונה, שאיננו יכול ואיננו צריך להיות אחראי לתוצרת שרכש מבית-החרושת. את האחריות הזאת צריך להטיל אך ורק על היצרן של החמרים האלה. גם אין להתעלם מה העובדה, שחלק מעבודות הבנייה בארץ מבוצעות על-ידי קבלני-משנה, כגון אינסטלציה סניטרית וחשמל. כמעט אין קבלן בארץ, אפילו לא "סולל בונה", אשר מבצע את העבודות האלה בלי קבלני-משנה.

רצוני לציין שבמחניית טיב הדיור אין אנו מגרים באופן כללי אחר ארצות מפותחות אחרות. לגבי שלד הבניין, למשל, קיימות ששחה ואחריות מצד המהנדס מחוץ על התכנית והאחריות לחישובים הסטטיים. מכון התקנים עושה בדיקות מכל יציאת בטון, ובשנים האחרונות עלה גם אחוז הבטחון בחישובי הקונסטרוקציה, וחוק הבטון הוא הרבה יותר גבוה כיום משהיה לפני שנים אחדות.

אם יש תקלות בבניין, הרי שהן נגרמות - הן לקבלן והן למשתכן - על-ידי שימוש בחמרים שמתגלים אחר-כך כלא-טובים, כפי שהדגשתי קודם לכן, עקב העדר חוק בדבר אישור תוצרת של חמרי בניין על-ידי מכון

עדר של שלושה חברים והם: (1) שופט בית משפט מחוזי שמינהו שר המשפטים והוא ישמש יושב-ראש הוועדה; (2) אדם שמינהו שר השיכון שלא מבין עובדי משרדו; (3) אדם שמינהו שר העבודה שלא מבין עובדי משרדו. אני סבור ששני אנשים אלה צריכים להיות משני האירגונים היציגים של הענף, של הסתדרות פועלי הבניין ומרכז הקבלנים. רק שני אנשים כאלה המעורים בענף יכולים להיות מסוגלים לבדוק את העניינים המובאים לפני ועדת ערר.

בסעיף 12 נאמר: "השרים ימנו מועצה לעבודות הנדסה בנאיות ובה חמישה-עשר חברים, רובם קבלנים רשומים ואנשי ציבור ומיעוטם עובדי המדינה". אני שואל: מי ימליץ על אנשי הבנייה? גם זו נקודה הטענה בה בירור.

ישנו עוד סעיף אחד, סעיף 14, שברצוני לערער עליו. בסעיף 14 נאמר, ששר השיכון ושר העבודה יקבעו מה היא התקרה, כלומר, ההיקף הכספי שמעליו יוכל אך ורק קבלן רשום לבצע עבודות. מתחת לתקרה הזאת יוכל כל אחד לבצע עבודות הנדסה בנאיות. נראה לי שיש פה כמה מוקשים, ואני רוצה להעיר את הערתי כאיש בניין. לעתים קרובות דווקא עבודות המסתכמות בסכום קטן הן מאוד מסוכנות. ניקח לדוגמה מקרה שבו נתגלו סדקים בבניין, אם יבוא אדם המבין בענף הבניין ויראה את הסדקים, לא יעשה דבר לפני שיזמין מהנדס מומחה, אשר יקבע מה הן הסיבות לסדקים האלה. אולם אם יזמין לאותו בניין אדם, שאיננו קבלן רשום, יקח איזה חומר, יסתום את הסדקים, בעוד שיתכן שכל הבניין נמצא במצב של סכנה עד כדי סיכון הדיירים המתגוררים שם.

בכל החוק הזה יש דבר אחד אפייני: נמנעים לתת סמכויות לגורמים היציגים של הענף. יש שני גורמים יציגים בענף הבנייה: הסתדרות פועלי הבניין ומרכז הקבלנים, אשר חתמו ביניהם על הסכם קיבוצי, ששר העבודה מרחיב אותו אחר-כך ומחיל אותו גם על אחרים. הנה, לפני זמן קצר, החליטו שני הגורמים האלה, יחד עם הממשלה, להקים קרן להכשרה מקצועית ולהקים מרכז בנייה. עכשיו שר העבודה, יחד עם שר השיכון, או שר העבודה לבדו, יחוקק חוק הרחבה לגבי ההסכם הזה. מדוע לא נזכר, ולו במשפט אחד, מה הן הסמכויות ומה הן הזכויות של גורמים יציגים אלה, כפי שמוזכר הדבר באופן ברור בחוק המהנדסים?

אני חושב שכל הדברים האלה יצטרפו לבוא על תיקונם בתקנות, מפני שלפי החוק הקודם היה ברור מאוד, שכל מי שהוא חבר במרכז הקבלנים במשך תקופה מסוימת נעשה אוטומטית קבלן מוכר.

בעוד שלחוק זה יחסי חיובי, ואני מניח שנמצא פתרון לבעיות שעוררתי, לא כן דעתי ביחס לחוק השני, חוק המכר (דירות). קשה לי להבין מדוע מצא שר השיכון לנכון להניח על שולחן הכנסת את חוק המכר (דירות), תשכ"ט-1969, והרי חוק כזה יש צורך להקדים בחוק אחר, שהייתי מכנה אותו חוק ייצור חמרי בניין בישראל, ושעל תכלו אעמוד בהמשך דברי. הפיכת היוצר רות בשטח זה עלולה להעמיד את בוני הדירות לפני הכבדות בשות מצד בעלי תביעות זריזים ועושי-צרות מקצועיים, אשר לא מעטים מהם מתגוררים בבתים משותפים.

ב. בסעיף 12 נאמר, כי הוראות חוק זה לא יחולו על דירות בבניינים שבנייתם נסתיימה שנתיים לפני תחילתו של חוק זה או במועד מוקדם יותר. פירוש הדבר, שבניינים שבנייתם נסתיימה לפני פחות משנתיים כפופים להוראות חוק זה. והרי הוראה זו עלולה להפך למקור של סחטנות מצד בני-אדם וכן לגרור אחריה משפטים לאין-ספור, כאשר כל עושה-צרות מקצועי ימצא דופי כלשהו כדי לסחוט כספים. ובכלל, איך אפשר להטיל חוק חדש על בנייה שנעשתה לפני תחולת החוק החדש, כשהצדדים לא ידעו על הדרישות של החוק החדש? אוב, היענץ המפסטי של שר השיכון הצדיק את הנחתי זו ואמר שאסור לכלול בחוק סעיף זה.

בסעיף 6 מדובר על תקנון בבית משותף, ושם נאמר, כי מי שמוכר דירה בבית משותף, כמשמעותו בחוק הבתים המשותפים, תשכ"א—1961, חייב למסור לקונה הדירה עותק של התקנון תחום בידו. והרי בעת מכירת הדירה, בתחילת הבנייה, עדיין אין תקנון של בית משותף, כיוון שהבית המשותף טרם אושר, והוא מתאשר רק אחרי הקמת השלד, המחיצות והקירות הפנימיים של הבניין. אני מבקש להדגיש, כי אין כל אפשרות בחוק זה להתבסס על חוק התיכנון והבנייה לקביעת אי-התאמתו, מאחר שבמקרים רבים מקבלים הבונים רישון לשינויים שבוצעו בסוף הבנייה או בתקופת-הבנייה.

בהצעת חוק זו יש הרבה מאוד מוקשים, והיא לא תפתור את הבעיה שמציעי החוק רוצים לפתור אותה. אמנם לדעתי יש צורך בשיפור הדיוור במדינת ישראל. לפני חמש שנים הצעתי הצעת חוק לשיפור הבנייה במדינת ישראל. הצעת החוק הפרטית שלי הועברה לוועדה, אבל שם הקפאיו אותה. בהצעת החוק הפרטית שלי העליתי מספר הצעות לשפר את הדיוור במדינת ישראל, אבל הדבר צריך היה לייקר את הדיוור בשיעור של 7%. ואז בא משרד השיכון וטען, שהוא בונה כעשרת אלפים דירות, ולבני הבנייה של משרד השיכון הדבר עלול להתבטא בתוספת של עשרות מיליוני לירות. אני חושב שחברי הכנסת זוכרים את הנוסח של הצעת החוק הפרטית שלי.

יש לשפר את הדיוור בישראל, יש לעשות זאת על-ידי שיפור חמרי הבניין. כדי לדעת עד כמה נמוכה היא הרמה של חמרי הבניין בארצנו, ראוי להשוות את הנקיון השורר באתרי הבנייה בחוף-לארץ, וזאת בגלל חוק החמרים, לעומת "בית הקברות של חמרי בניין" שאנו עדים לו באתרי הבנייה בישראל, וזאת עקב רמת הייצור הנמוכה של הבלוקים למיניהם, וכן חמרי בניין אחרים, ששיעור השבר בהם הוא גדול ביותר. יש להגביר את החוק של המוצרים האלה, גם אם הדבר כרוך בייקור הייצור בכמה אחוזים.

הואיל והחוק הוגש על-ידי הממשלה, דאי יועבר לוועדה. הוועדה שאלה תועבר הצעת החוק תצטרך להכניס בו תיקונים מרחיקי-לכת. אני מסכים להצעת השר שהחוק יועבר לוועדה הכלכלה, אם כי בתחילה חשבתי שיש להעבירו לוועדת החוקה, חוק ומשפט. אני מתאר לעצמי שוועדת הכלכלה, בבואה לדון בהצעת החוק, תתייעץ עם משפטים. אני מציע ששר השיכון ישתף את גורמי הבנייה בעיבוד דוגמה של טופס המפרט, שעליו מדובר בהצעת החוק.

בסיום דברי עלי לומר, כי לאור המצב הקיים אנו מחייבים יומה לשיפור טיב הבנייה, אבל אינני רואה

התקנים. רצוני להדגיש כאן מקרה קונקרטי נפוץ מאוד, העלול לקרות אף בבניינים חדשים או בבניינים שנבנו לפני שנים ספורות. אני מתכוון להתבקעות צינורות או חיבורים בין הצינורות בקירות, בתקרות או מתחת למרצפות, לרוב בחדרי אמבטיה או במטבחים. דבר זה גורם לרטיבות לא רק בדירה אחת, אלא גם בדירה שמ"תחתה. דוגמה נוספת יכולה להיות התקנת אמבט המכונה סוג א', שהבונה משלם בעדו מחיר של סוג א', אך כעבור זמן מה מתברר כי ציפוי האמבט מתחיל להתקף. כלום אפשר בשני המקרים של הצינור והאמבט להטיל את האשמה לטיב הסחורה על המבצע?

**נסים אליעד** (המפלגה הליברלית העצמאית):  
זה לא משתמע מהצעת החוק.

**אהרן גולדשטיין** (גח"ל):

זה כן משתמע. אף-על-פי-כן עושים זאת בדרך כלל, למרות שהמבצע אינו אשם כלל אם טיב הצינור היה נחות או מקדם הבטחון היה גמור, או שהאמבט לא יוצר כפי שצריך היה ליצור.

מי שקרוב לענף הבנייה ידע כי אפילו ברזל המיוצר בארץ או אף בבלט המקומי יש הבדלים רציניים בטיבם בחוק ממשלוח אחד לשני, אם כי בכל העולם מתגברים על ליקוי זה בייצור חמרים אלה. תופעה זו גורמת ללא כל ספק תקלות ודאגות למבצעי הבנייה. בבדיקות הבטונים מתגלים לפעמים הבדלים גדולים מאוד, למרות שהשתמשו באותה כמות של מלט ובאותה כמות של מים — ולמים יש השפעה על הטיב. מקור ההבדלים נעוץ בשוני בטיב המלט.

אני כמעט משוכנע שחוק זה מקורו לא בהעדף אחריות אצל בונים פרטיים או ציבוריים, ולכן הוא לא ישמש את המטרה שאלה מתכוונים מציעי החוק. רוב הבונים עושים את כל המאמצים כדי שהמשתכנים יהיו מרוצים.

אני אומר זאת באופן כללי ביחס להצעת החוק. אם רוצים לחוקק חוק מכר דירות, יש צורך להקדימו בחוק אחר, אשר יקבע תקן מחייב לחמרי בניין ויחייב את הקבלנים להשתמש רק בחמרים שעברו את הבדיקות של התקן.

משום כך, וכל עוד אין חוק הדן בייצור חמרי בניין, אני חושב שהחוק הזה הוא מיותר, כי במצב העניינים דהיום אפשר להסתפק בחוק המכר הקיים, כי החוק המוצע איננו מוסיף דבר לזכויות האזרח המוקנות לו על-פי החקיקה הקיימת, מה גם שאנו מקבלים עכשיו חוק רישום קבלנים.

ועכשיו עוד כמה הערות לחוק. יש בו כמה סעי-פים שאינם עומדים במבחן הביקורת, וקודם כל אותו סעיף הבא להטיל קנס גבוה של 10 אלפים לירות על מוכר שלא ימסור לקונה, בעת גמר החוזה או לפני כן, את המפרט של החוזה, כוונתי לסעיף 2 של החוק המוצע. זהו חידוש מסוכן, הטלת קנס על אי-מילוי חוזה לפי צורה מסוימת. והרי אלה הם חוזים אזרחיים, ובמקרה כזה אי-מילוי תנאי מסויים יכול להטיל על צד מסויים אחריות לנזקים שייגרמו, אבל הטלת קנס במקרה כזה חורגת ממסגרת החוק האזרחי.

בחוק זה יש גם תקדים, שאיננו מקובל ואיננו מתקבל על הדעת, בדבר תחולה חוקית באזרח רטרואקטי-

— חוק המכר (דירות); חוק רישום קבלנים לעבודות הנדסה בנאיות (גולדשטיין, בן-אליעזר, כהן-צידון, אנקוריון) —

אילו האיורגון היציג הזה היה בא ומציע הצעת חוק ואומר: לא יחתום קבלן על חוזה בנייה, אלא אם יהיה מצויד בערבות מטעם איורגון הקבלנים, לפיה יבצע את החוזה שלפיו הוא מתחייב למכור דירה. כי מה יכול לעשות אדם שהחוזה ביזו ואילו בניית הדירה טרם הסתיימה? אני יכול להביא לכם דוגמאות של מקרים שקרו, שהמסים החלים על החברה או על הקבלן הם כה גדולים, שרוכשי הדירות מתבקשים לשלם לרשות המטילה את המסים — המרכיות או המקומיות — כדי להציל את מה שניתן להציל.

אני מחייב את החוק, אבל בתוספת כמה המלצות. קודם כל, שבמקרה שהמוכר הוא חברה, חייבים מנהלי החברה לחתום בתור ערבים אישיים. כל אחד יודע מה מסתתר מאחורי חברות שונות, ואינני מדבר על חברות רציניות. ישנן חברות שיכולות לפתות את האזרח על-ידי מודעות מרעישות ומשכנעות. הקבל-נים, שהם ציבור שתרם תרומה חשובה לכלכלת הארץ, אינם צריכים להיות נפגעים בצורה קולקטיבית אם משהו טוען טענות כלפי קבלן אחד או שניים. להיפך, בדע שהאיורגון היציג מבקש סמכויות, הוא צריך גם להיות מוכן לקחת על שכמו חובות. למשל, אני מצדיק את חברת הכנסת גולדשטיין האומר שהסעיף בדבר קנס של 10,000 לירות אינו בא להוסיף על זכויות האזרח, במקרה שמדובר באי-התאמה בין החוזה לבין הדירה הנמסרת. אבל לא הייתי מצדיק אותו אילו הסעיף הזה היה בא אך ורק להעניש קבלן שנותן חוזה בלי תכנית, בלי מפרט.

אני מחייב את החוק ומקווה שהערותי יובאו בחשבון. אין רצוני לפרט כאן את כל הטענות של האזרחים כלפי הקבלנים. אבל דוע שעד היום איש לא יכול היה לפתור את הבעיה של אזרח שדרמה או נהפך לקרבן בגלל חברה שאינה יכולה לעמוד בהתחייבותה. אני שותף לתקוותיו של שר השיכון, המאיץ בוועדת הכלכלה לקבל חוק זה בהקדם האפשרי. אבל אני רוצה להוסיף את תקוותי, שחוק זה יתקבל עם ההחלטות שהצבעתי עליהן.

**הי"ר א. בן-אליעזר:**

רשות הדיבור לחברת הכנסת אנקוריון, ואחריו לחברת הכנסת אליעד.

**ארי אנקוריון (המערך, עבודה-מפ"ם):**

אדוני היושב-ראש, כנסת נכבדה. אני שמח שחברת הכנסת גולדשטיין, שהוא יושב-ראש מרכז הקבלנים, מחייב את החוקים האלה ביסודם, אם כי שמעתי את דברי הביקורת הקשים שלו כלפי אחד משני החוקים. אינני יכול להתחרות בו בידע בשטח השיכון, אבל אני יכול לומר שמנסיוני כעורך-דין אני מכיר קצת את הפרובלימטיקה של רוכשי הדירות. הצרה הזאת, שאדם קונה דירה ואחר כך מקבל לא בדיוק את מה שרצה — היא צרה די נפוצה. והאמת היא, שמשנתן כזה נמצא תמיד בצרה גדולה, כי אין זה לפי כוחותיו להיאבק עם הקבלן, הוא צריך להוציא הוצאות גדולות; ולמעשה הוא נמצא במצב ללא מוצא.

אני מחייב איפוא את הרעיון המונח ביסוד חוק המכר (דירות), כי הצעת חוק זו באה למנוע תקלה במקום שבו דרושה התערבות החוק. נכון שיש קבלנים

בחוק זה את היזמה שיש לברך עליה, כי החוק לא בא לפתור בעיה, לא בא להוסיף על זכויות האזרח, אלא להוסיף קשיים ללא צורך.

**הי"ר א. בן-אליעזר:**

רשות הדיבור לחברת הכנסת כהן-צידון, ואחריו — לחברת הכנסת אנקוריון.

**שלמה כהן-צידון (המרכז החפשי):**

כבוד היושב-ראש, כנסת נכבדה. בקשר לחוק המוצע, חוק המכר (דירות), יורשה לי להתחיל בדבר בסיפור שדליתי ואני דולה אותו כעורך-דין מהמציאות. שלוש משפחות עמלים מצליחות לחסוך סכום של כעשרת אלפים לירות. הן גם נוטלות על עצמן חובות. כל אחת מהן קוראת מודעה בעתון כי בבתים יש קבלן, או ליתר דיוק: חברה קבלנית — ובדרך כלל כולם מסתתרים מאחורי השם של חברה בערבון מוגבל — המוכרת דירות מותרות, הכוללות את כל השירותים שאדם יכול להעלות על דעתו. הם משלמים את מחיר הדירות, חותמים חוזה עם החברה, ולאחר מכן אין החברה מקיימת את החוזה. מתברר שהרכוש ממושכן והחברה פשטה את הרגל. הקבלן התעשר, החברה פשטה את הרגל, ועולמן של שלוש משפחות העמלים חרב עליהן. כל עורך-דין בינוני יכול בנקל לצטט עשרות מקרים כגון אלה הבאים תחת ידיו בשנה אחת.

ועתה נשאלת השאלה: האם התביעה הזאת יכולה להיות מסוגלת כסחטנות? האם אין צורך שהמחוקק יבוא לעזרת החוסך הקטן, האיש שאוסף לירה ללירה, עושה עבודות גוספות, כדי לבנות לעצמו קורת-גג? האם האיגוד הארצי של הקבלנים אינו מקבל מדי חודש בחודשו מאות מכתבים, בבקשה להתערב, ללחוץ כדי למצוא איוז פשרה? ופשרה זו מסתכמת לגבי החוסך הקטן באלפי לירות, ולגבי אלפי החוסכים — במיליוני לירות. זה מסתכם בפשיטות רגל של חברות, ובהתעשרות קבלנים המסתתרים מאחוריהן.

מצאתי לנכון להקדים דברים אלה לאחר ששמעתי את דברי הסניגוריה הדרמטיים ואת האזהרות מפי חברת הכנסת גולדשטיין, שמא חוק זה יהיה פתח לסחטנות. הבה נבדוק את הדבר הזה.

מה דינו של קבלן שיש לו חוזה בסטנסיל, אבל הוא משאיר לעצמו פינה אחת, איזה חדר על הגג, כדי שאחר-כך יוכל לנהל עליו משא-ומתן עם הדיירים; או שהוא משאיר לעצמו חדר במרתף, ואחר-כך הוא לא דיירים ואומר: או שאהפוך את החדר לדיסקוטק, או שתשלמו לי סכום כזה וכזה? אלה מקרים של יום-יום, ועד כה לא שמעתי על איורגון כלשהו שיבוא לעזרת הדיירים רוכשי הדירות האלה.

משום כך אני אומר: החוק הזה בא בעתו. אולם אני מרחיק לכת ואומר שהחוק אינו מכיל את ההחמרות הדרושות. למשל, בקשר לחוק השני נאמר שצריך לתת סמכות לאיורגון היציג. הייתי מאוד שמח אילו האיורגון היציג הזה היה מתנה תנאי שכל קבלן, כל חברה קבלנית, צריכה להיות מצוידת בערבות מטעם איורגון הקבלנים לקיום תנאי חוזה המכר שהם חתומים עליו. אני מדגיש את המלה "חברה", כי לא פעם אני מציע לרוכשי דירות לדרוש שבעלי החברה יחתמו בצורה אישית, כערבים אישיים. הייתי שמח

שהכוונה היא טובה. אבל המושג הוא כל כך מעורפל, שאינו יכול להישאר בצורה זו בחוק. ואם נזכור שזו אחת הסנקציות החשובות של החוק, בוודאי שהדבר טעון תיקון.

יש לי ספק רב אם יש מקום לסנקציות פליליות בחוק זה. אני חושב שיש מקום להבחנה. אם הכוונה היא לבנייה שלא לפי התקנים, על כך צריכה להיות סנקציה פלילית, כי זו עבירה פלילית. אבל אם המוכר אינו מוסר לקונה מה שהתחייב לתת לו, אינני מבין מדוע צריך להטיל עליו עונש פלילי. אלה הם עניינים שבתחום המשא-ומתן המסחרי והכלכלי. לפי דעתי צריך לתת אפשרות לקונה לבטל את החוזה, או לסגת מהחוזה. אבל לאיים במקרה זה על קבלן בקנסות כספיים, — הדבר אינו נראה לי.

שר השיכון רצה לחסוך לנו עבודה והציע לזון בשני החוקים יחד. האמת היא, שבעיניי אין קשר בין שני החוקים. אמנם חוק אחד עוסק בדירות וחוק שני בקבלנים, אבל פרט לכך כל אחד מהחוקים עוסק במאטריה שונה. אבל כיוון שהחולט על דיון משולב בשני החוקים, אין לי ברירה אלא לקבל זאת.

המטרות של חוק רישום קבלנים לעבודות הנדסה בנאיות הן חשובות מאוד. אחת המטרות היא שהקבלן יהיו לו ידע מקצועי, נסיון, יכולת כספית וציוד טוב; מטרה אחרת היא, שהקבלן ידאג לבטיחות בעבודה. אבל יש לי ספק רב אם פנקס קבלנים ורישום הקבלנים בפנקס יבטיחו כל המטרות הללו. שמעתי כאן שמרכו הקבלנים דרש במשך שנים חוק זה. אינני רוצה לחשוך בכשרים. אני בטוח שמרכו הקבלנים דואג לבנייה טובה. אבל אני חושש שיש בזה נסיון לסגור את הדלתות בפני קבלנים חדשים שיבואו וינסו לבנות.

אני חושב שבחוק זה יש עירבוב תחומים בין תפקידיהם של המהנדסים והטכנאים ובין תפקידיהם של הקבלנים. המהנדסים והטכנאים אחראים לצד הטכני של הבנייה. אבל לכך יש לנו כמה חוקים, כמו חוק התיכנון והבנייה וחוק הבטיחות בעבודה, שבא במקום פקודת בתי-החרושת. החוקים הקיימים מטפלים בדברים אלה. ייתכן שצריך לתקן משהו — בבקשה, אפשר לתקן חוקים אלה, אבל מה זה גוגע לעניין רישום הקבלנים?

לדעתי, מובן מאליו שקבלן לא יכול להיות בעצמו ולבדו אחראי לתכנית. האם לפי המצב הקיים היום, אם קבלן יחתום על תכנית, ועדת בניין ערים תאשר זאת? הוא מוכרח להביא אישור של מהנדס, הוא מוכרח להביא אדריכל שתיכנן, הוא מוכרח להביא מהנדס שיקבל עליו את הפיקוח. זאת ואומרת, דברים אלה ממילא נתונים. ומה שטעון תיקון — זה דבר אחר לגמרי.

לצער, ישנם קבלנים שנכנסו להרפתקה של בנייה ללא ידע וגם ללא יכולת כספית מספקת וללא ציוד מספיק. על קבלנים אלה אנו מדברים, על קבלנים כמו שנאמר בפסק הדין של בית המשפט העליון שצוטט כאן, המדבר על סנדלר שנעשה קבלן. אנשים אלה באים בלי ידע ובלי כסף מספיק ונכנסים להרפתקה של בנייה. הם סומכים על כך שיימצאו קונים אשר יימנו את הבנייה, אך אם תלילה לא יימצאו קונים כאלה, יפשוט את הרגל. אבל כאשר קבלן כזה פושט את הרגל נוצרת הבעיה, שאיננה נוגעת לו בלבד, אלא לכל האנשים ששילמו לו כספים על חשבון הדירות ולפתע פתאום

המוכרים דירות ואינם מספקים בדיוק את מה ששוכים בינם ובין הקונה, והם דורשים תוספת תשלום בעד. מה שהם קוראים "תוספות לבנייה ושיפורים", ולעתים קרובות קיימת מחלוקת בינם ובין המשתכן, אם זה כלול במכר או לא.

כרגיל, כאשר נעשה חוזה מכר על דירה, מצרפים תכנית ותיאור טכני. אבל לא מעטים המקרים שהתיאור הטכני נעלם בדרך. כאשר מגיע זמן חתימת החוזה, מתחייב לה בהלה — יש תיאור טכני, אין תיאור טכני — וחוזותם על החוזה. ואחר כך, כאשר יש ויכוח בין הצדדים, יכול המשתכן לצעוק "חי וקיים". לכן אני חושב שזוהו תיקון חשוב, שהחוק מחייב את המוכר למסור לקונה מפרט, שהוא ביטוי אחר לתיאור טכני.

חבר-הכנסת גולדשטיין שם את הדגש בעניין החמ"רים. אני מסכים שיש אי-בהירות בחוק בעניין זה, והוועדה תצטרך לטפל בזה.

אני חושב שיש ערך לחוק זה לגבי דירה הנבנית עכשיו ונמכרת. אבל איזה ערך יש לחוק המוצע לגבי דירה הקיימת ועומדת, העוברת מידי מחזיק למחזיק? פה לא יועיל שום דבר. את הדירה אי-אפשר לשנות. המוכר מוכר את הדירה כפי שהיא קיימת ועומדת. על כל פנים, הוועדה תצטרך לזון בסעיף זה ולומר בו משהו ברור.

לא קיבלתי את ההשוואה שעשה שר השיכון בין דירה לבין קופסת שימורים. אין המשל דומה לגמל.

בחוק נאמר, שמכירה כוללת החכרה לתקופה של 25 שנים או יותר. ואני שואל את השר: מה דינן של דירות הנמכרות בשפע על-ידי חברות שיכון ציבוריות או פרטיות, והן על קרקע ממשלתית שעדיין אינה רשומה על שם המדינה, ומשום כך אין ממהרים לתת למשתכן אפילו חוזה הכשרה ל-25 שנים? מה שנתנים לו הוא חוזה שכירות לשנה או לשלוש שנים. אני שואל: האם לגבי חכירות כאלו יהיו המוסדות המשכנים פטורים מדרשות החוק?

אני מחייב את ההוראה המחייבת מסירת תקנון בבית משותף. ידוע שקבלנים נוהגים להשאיר לעצמם זכויות יתר על גג הבית או על החצר, או על כל מה שקרא רכוש משותף, והם דואגים לכך שזה יתפוס באופן חוקי. הם גם דואגים לכך שלקונים לא תהיה זיקה לעניין התקנון. הם נותנים לקונה תקנון ואומרים לו שהוא בבחינת "כזה ראה וקדש". בוודאי שהחוק צריך למנוע אפשרות זו.

הייתי ער להערתו של חבר-הכנסת גולדשטיין, שכרגיל התקנון נקבע כאשר הבית כולו נרשם, זאת אומרת — בשלב די מתקדם. צריך למצוא מוצא לכך, אולי על-ידי כך שהצעת התקנון שהקבלן מתכוון לו תהיה מצורפת לחוזה המכר. בכל אופן פטור בלא כלום אי-אפשר.

סעיף 8, העוסק בסנקציות, אומר: "מוכר שלא מסר לקונה מפרט בהתאם לסעיף 2, יראוהו, על אף כל האמור בחוזה המכר, כמי שהתחייב למסור את הדירה לקונה כשכל דבר שצריך היה לפרט במפרט מתאים למקובל בנסיבות העניין". אני חושב שההגדרה "מתאים למקובל בנסיבות העניין" היא כל כך רחבה, שאפשר להכניס בה כל מה שאתה רוצה. האם כל זה נשאר לבתי-המשפט, שיפרשו מה מתאים למקובל בנסיבות העניין? בוודאי

העברת שני החוקים לוועדה, על מנת שיעשו בהם ניתוח דגול למדי.

#### ה"ר א. בן-אליעזר:

רשות הדיבור לחבר-הכנסת אליעד, ואחריו לחבר-הכנסת דגני.

#### נסים אליעד (המפלגה הליברלית העצמאית):

אדוני היושב-ראש, כנסת נכבדה. נדמה לי כי חבר הכנסת שקדם לי התייחס לשאלה הזאת, שבעל יכולת כספית, לפי חוק זה, איננו יכול להיות קבלן. אם אני מבין נכון את הכתוב בסעיף 4(6) — וחברי גם הזכיר זאת — הרי סעיף זה עונה על שאלה זו. יוצא כאן כי גם יחיד — ולא רק תאגיד או שותפות — המעסיק שני אנשים המתאימים לדרישות המפורטות בסעיף 4, זכאי להירשם כקבלן. משום כך לא נראית לי הטענה, שיכול להיות מקרה שבעל יכולת לא יוכל להירשם כקבלן. כנגד זאת נראה לי כי הנקודה השנייה של בעל יכולת לא קיבלה כאן ביטוי, ואינני מוכן כעת לנסח זאת. אני מפנה תשומת-לב השר — ואני מקווה שהוועדה תדאג לכך — לעובדה שלא ייתכן שבכל המגבלות הללו, המופיעות בסעיף 4, לא יינתן ביטוי גם לכשרו הכספי של הקבלן, כלומר היכולת הכספית של אותו אדם ההולך לקבל עליו ממעלים מסויימים בקבלנות. לא ייתכן שלא יהיה ביטוי ליכולתו הכספית של הקבלן לקיים את אשר התחייב לקיים. אחר כך באות כל הצורות.

רצוני להעיר הערה נוספת, — לסעיף 7 של החוק. אותם המקרים הפוסלים קבלן מזכותו להירשם או שנותנים סמכות לרשם לבטל את רישומו — הם רחבים מדי, הן בסעיף 2(7) והן בסעיף 7(3). לעניות דעתי, הדברים הללו דורשים צימצום, על מנת שבכל זאת יהיה בגבולות סבירים. גם הסנקציה היא חמורה ביותר ולא ייתכן שיהיו מרווח כה רחב וסמכות כה רחבה.

נקודה נוספת היא הבעיה הכרוכה בסמכות לסרב לבקשת רישום. ייתכן שהמבקש סבור שהוא זכאי להירשם, אך הרשם מוסמך לסרב, ואז מופנה העניין לוועדת ערר. אני חושב שחייבת להיות כאן הגבלה בזמן. עלול להיות מצב שגורם עוול לאדם והוויכוח שלו עם הרשם ואחר כך עם ועדת הערר יימשך זמן ממושך, והאדם יתייאש ולא יוכל לקבל על עצמו מקצוע שהוא חושב שהוא מתאים לו. אינני חושב שהכוונה או המגמה בחוק זה היא להגביל אנשים כאלה. משום כך אני סבור שיש להגביל את עניין הערר בתקופה מסויימת.

אני תמה במקצת על עניין נוסף. מדוע בין האנשים אשר צריכים להיות בוועדת ערר אין לציג של האירגונים היציגים? אני מתאר לי כי לוועדת הערר יש חשיבות שמישהו מהאירגונים היציגים המתמצאים בנושא זה יוכל לחוות דעתו.

ונקודה נוספת, בסעיף 14. לא נראה לי שהיקפן של עבודות ההנדסה צריך להיות המבחן, או המבחן היחיד, שלפיו תקבע זכותו של אדם לעסוק בהן. אני חושב שהאחריות הגלומה בטיב העבודה, שאותו אדם צריך לבצע, צריכה להיות לפחות אחד המבחנים, אם לא המבחן העיקרי.

הנקודה האחרונה שרצוני לעמוד עליה בחוק זה: בחוק המכר — שעוד אדבר עליו — מדובר על קנס של 10,000 לירות, ואינני יודע למה כאן היתה הדרה

במקום הדירות נשאר שלד בלתי-גמור, ואין להם ממי לתבוע את כספם חזרה.

העוקץ של חוק זה צריך להיות לא כל כך הצד הטכני או הפיקוח הטכני, אלא דווקא היכולת האירגונית ויכולת המימון של הקבלן. כלומר, לא כל אדם יכול לבוא ולומר: אני בונה, אני קבלן. אם לשם כך ידרשו ערבויות מסויימות — אני מחייב זאת. אבל אני חושש שהצעת החוק עשתה קצת עירובייה בין שני דברים.

אגב, אני רוצה להתייחס לדרישה הכתובה בחוק המוצע, שקבלן צריך להעסיק שני עובדים, מהנדס או שני מהנדסים, טכנאי או שני טכנאים. איזו ערובה יש בכך? האם דבר זה יכול למונע, למשל, פיקציה של אנשים אשר יהיו מוכנים בעד שכר קטן לתת את חתימתם כאילו הם עובדים אצל מישהו?

אומר החוק המוצע, כי בין אלה שירשמו כקבלנים יכול להירשם מי שעבד כקבלן שלוש מתוך חמש השנים האחרונות. אבל, חברי הכנסת, אדם כזה הלא מוכרח מתי-שהוא להתחיל לעבוד כקבלן. ואני שואל את עצמי: יבוא אדם בעל יכולת כספית גדולה, יבוא מיליונר אשר יהיו לו פרוייקטים של בנייה, הוא ירצה לבנות, הוא ירצה להיות קבלן — האם אנו מעוניינים לחסום בפניו את הדרך? אנו צריכים לדרוש ממנו ערבויות טכניות, אנו צריכים לדרוש ממנו ערבויות של בטיחות, אבל אדם בעל יכולת הרוצה להשקיע ולבנות — האם יהיה זה נכון שחוק זה יסגור בפניו את הדרך? כיצד ייתכן דבר כזה?

אין זה מתקבל כלל על הדעת, שאת התנאים לעבודתו של הקבלן יקבעו צווי השרים, כפי שנאמר כאן, או שהתקנות תקבענה את הקריטריונים. נכון שתייהנה תקנות מטעם השרים ואלה תקבענה את המינימום שיהיה דרוש — ואני מציע תוספת: באישור ועדה של הכנסת. האמת היא שהייתי דורש הרבה יותר מזה. אינני רוצה שום סיבה מדוע דרישות מסויימות שצריכים לדרוש מן הקבלנים אינן יכולות להיות חלק מהחוק ומדוע לא יפורטו בחוק עצמו. אבל אם מקבלים את הגישה שזוהי רק מסגרת — אני סבור כי זה לא צריך להיות רק בסמכותו של השר, אלא לפחות שיהיה זה באישור ועדה של הכנסת. אינני כל כך בטוח אם זו צריכה להיות ועדת הכלכלה. לפחות לגבי חוק אחד, חוק המכר (דירות), נראה לי שהוועדה המתאימה היא ועדת החוקה, חוק ומשפט.

אני רוצה לומר, כי בדרך כלל יש כאן אולי קצת עודף רגולציה. התרגלנו לכך שלכל דבר צריך שיהיה רישום. הגענו לכך שגם קבלן צריך להירשם, צריך לקבל אישור. ורצוני לשאול את חבר-הכנסת גולדשטיין, נדמה לי שהוא מכהן הרבה שנים כיושב-ראש מרכז הקבלנים והוא עצמו קבלן ידוע: הלא באחד הימים, חבר-הכנסת גולדשטיין, התחלת לעבוד כקבלן. איך זה היה כאשר התחלת לעבוד כקבלן? האם היתה לך השכלה מיוחדת לדבר זה? האם היו לך תנאי כשירות מיוחדים? וכמובן, אינני אומר זאת באופן אישי, חס וחלילה. אני יודע שאתה קבלן חשוב מאוד, אבל אני רוצה לומר כי בדרך כלל כל קבלן התחיל כתי-שהוא לעבוד, ואינני יודע אם אנו יכולים להציג לו תנאי — שיהיה לו נסיון קודם בעבודה קבלנית.

לאחר שהערתיו הערותי אלה, אני כמובן בעד

לי נראה, כבוד השר, שלא כאן המקום ואין זה נושא לחוק אורחי כזה המונח לפנינו.

הערת האחרונה בחוק זה מתייחסת לסעיף 12. אינני יכול להבין כיצד אפשר לחייב בחוק על בניינים, שנבנו לפני 23 חודשים, בדבר כלשהו ולא ייתכן שאדם שבנה לפני שנתיים ידרשו ממנו דברים אלה והוא חייב לענות על שאלון כזה. אני מבין שהתשובה היא, שהואיל וזהו רק שאלון ולא דרישה לדברים של טיב - הרי אם אתה בא עכשיו למכור, אתה חייב לענות על השאלון. אני שם לב לחיקון הזה, ולכן גם שאלתי שאלה בתחילת דברי. ובכל זאת, אדוני השר, זה מיותר. משום שזה חוזר אחורנית ומחייב בדברים שאינני יכול היום לדעת ולהתייחס לכל אותן הדרישות ולפרטן אחת אחת. לי ברור שיש כללים ויש עקרונות מקובלים, השוללים סמכותם של מחוקקים לחוקק חוקים רטרואקטיביים, פרט לדברים יוצאים מן הכלל. במקרה דנן אינני רואה כל אסון, אדוני השר, אם יחילו את החוק ממועד פירסומו, ולפי זה יידע כל אדם מה עליו לעשות וכיצד עליו להתנהג.

**היו"ר א. בן-אליעזר:**

רשות הדיבור לחבר-הכנסת דגני, ואחריו לחבר-הכנסת אבנר.

**עמוס דגני (המערך, עבודה-מפ"ם):**

אדוני היושב-ראש, חברי הכנסת. לפני עשר שנים, דומני, מינה שר העבודה דאז, מרדכי נמיר, ועדה ציבורית בראשותו של המהנדס יעקב בר-סירא, כדי לבחון את בעיית הפיקוח על עבודות הבנייה וכל השא-לות הכרוכות בפיקוח זה. אני מוצא לנכון להזכיר זאת, משום שקצת מוזר בעיני שהממשלה חיכתה עד לפסק-הדין של בית-המשפט העליון, שניתן בשנת 1966, כדי להציע הצעת חוק בנושא זה.

הוועדה הציבורית - שגם חבר-הכנסת גולדשטיין וגם אנוכי היה לנו הכבוד להימנות בין חבריה - המליצה כבר אז בפני משרד העבודה, בפני הממשלה, לחוקק חוק בנושא זה, בדחיפות. בינתיים כבר עברו שנים, ובזדאי נבנו בינתיים שיכונים בשטח של מיליוני מטרים מרובעים, נבנו עשרות אלפי בתים, והנה עכשיו הגענו סוף-סוף לחוק - ואני כמובן מברך על החוק הזה, בחינת מוטב במאוחר מאשר לעולם לא.

אני רוצה לומר: אנו עדים לכך שהבלאי בשיכוני נים, בבתי הגבנים, הוא עצום, ומהיר מאוד. בתים רבים, שרק לפני ארבע-חמש שנים היו חדשים וגדאו חדשים, הפכו להיות לבתים שדמותם היא כדמותם של הסלמס. אני מוכרח לומר שכך הדבר לא רק במב-נים שנבנו על-ידי קבלנים פרטיים, אלא גם בשיכונים ציבוריים.

חושבני שבמידה רבה זה בא משום שלא היה פיקוח מספיק ולא היתה דאגה מספקת לטיב הבנייה, לאיכותה, תוך שימת לב למאמץ המושקע בהקמת השיכונים. נכון הוא שהיה מחסור רב בדירות, היה רעב לדירות, וקנו כמעט מכל הבא אל היד. דווקא משום שהיה רעב כזה לדירות, נחוץ היה להגביר את הפיקוח ואת הדאגה לכך שהשיכון הישראלי, שעלה מיליונים

כל-כך ונקבע קנס של 5,000 לירות. במקרה זה ברור שהחוק דן בטובת הציבור, זהו חוק פלילי, והקנס הוא קנס, כי יש עבירה. נראה לי שהקנס כאן אינו הולם את העבירה של אדם שהולך לעסוק בעבודות הנדסה ובנאות בניגוד לחוק שבא להסדיר עבודה זו.

אני מברך על כך שהובא חוק שבא להסדיר נושא זה. אינני רואה בכך יתר רגולציה. חברה מתקדמת היא גם חברה מאורגנת וחברה שצריך לשים לב לכל בעיותיה, וזוהי בעיה חשובה: להבטיח שקבלן מורשה וראוי יעסוק בדברים שיש בהם אחריות לא קטנה.

באשר לחוק המכר - גם אותו אני מקבל עקרו-נית. אינני חושב שזהו פתח לסחיטה. אני חושב שזכאי האזרח הקטן להגנה של המדינה. במובן זה שוב יש צורך שבמקרים כאלה, כשאין שוויון ביכולת המימון של האזרח הקטן ההולך לקנות דירה, - ובצדק כבר דיברו על כך פה לפני - כי אין לו אפשרות לבדוק את הדירה ולעמוד על כל הפרטים, טוב שתהיה לאותו אזרח הגנה מטעם המדינה. אלא שאני מעמיד כמה שאלות: ראשית, באשר למפרט - לא ברור, אדוני השר, אם הכוונה היא לכך שהמפרט יפרט דרישות מסויימות שצריך לענות עליהן, או שזהו טופס של שאלון בלבד.

**שר-השיכון מ. בנטוב:**

זה שאלון להבדלה.

**נסים אליעד (המפלגה הליברלית העצמאית):**

האומנם זהו רק שאלון להבדלה? הרי הבחון צריך לבדוק את כל הפרטים שבמפרט, ואם זה רק שאלון, אני חושב שנקודה זו צריך להבהיר יותר, להב-היר שהכוונה היא אך ורק לשאלון, אשר מטרתו לחייב את הבונה לגלות את כל הפרטים ההכרחיים, לגלות את מה שהוא בונה, כדי שהקונה לא יקנה חתול בשק. כפי שאמר השר. הקבלן אומר מה הוא מוסר, וזה מפורט בשאלון. עכשיו נשאלת השאלה: האם השאלון הזה יתייחס לסטנדרטים שונים? אני מתאר לעצמי שיש דירות מסוייגים מסויימים, סטנדרטים מסויימים, שהשאלון יצטרך להתייחס אליהם. אבל אם זהו רק שאלון - השאלה הזאת קצת מתקשה.

אני רוצה לצרף את קולי לאלה שהתנגדו לסעיף 11. אני חושב, אדוני השר, שאין לו שום מקום. זהו חוק אורחי; זהו חוק הדן ביחסי אדם וחברו, המוסדרים לפי חוזה בין אדם לחברו, וזה גבול מהמקרה של קופסת הסרדונים. יש הבדל. אילו הציע משרד השיכון חוק להסדר טיב חומר הבנייה שבו צריך לבנות, היה זה חוק כללי, שחל על המייצרים, ולא על היחסים בין שני אנשים הנקשרים בחוזה מסויים. אז אפשר היה לדבר על כך שאותו אדם שבונה, בניגוד להסדר בדבר טיב החומרים, עובר עבירה. לא נראה לי שיתכן לערבב זאת במקרה שהמדינה באה לא יותר מאשר לעזור לצד אחד בחוזה, שהוא האזרח הקטן, להיות יותר בטוח שהצד השני ממלא את חובותיו.

למשל, יש לנו גם חוק הגנת הדייר. גם שם אין קנסות. אין שם עניין של עבירה פלילית. אלא באים להגן על הדייר על-ידי כך ששוללים מבית-המשפט את הסמכות להוציא את הדייר, ולא אומרים שמי שלא נהג לפי האמור בסעיף מסויים, עבר עבירה וחייב בקנס וכו'.

תקופה קצרה כי הדירה דולפת, או שהטיח מתקלף, הרי פרט לכל סבל אחר, אם ירצה בעל הדירה להיפטר מדירה זו ולעבור לשיכון אחר, ייגרם לו הפסד כספי כבד וניכר, כי מי יקנה אצלו דירה שזאת דמותה לאחר תקופה כל כך קצרה? הייתי מציע תוספת, שהמוכר דירה חייב למסור לקונה מפרט חתום בידי ובידי מהנדס.

אני חושב שאי-אפשר לפטור את המהנדס שפיקח על העבודה. המהנדסים מפקחים על התכנית. חוק התיכ-נון והבנייה תובע חתימות של מהנדסים. יש להם דיפלומה. בכך ניתנות להם פריבילגיות שאינן נחלת כל אדם, שלא למד בטכניון ולא השיג דיפלומה. המהנדס הוא המתכנן והמפקח, ולא הקבלן. ועדת בניין ערים לא תאשר שום חתימה ושום בניה ללא חתימת מהנדס. אם כן — בבקשה, יחתום המהנדס גם על כך שהוא בחן ובדק את הדירה ומצא אותה עומדת במבחנים ומתאימה למפרט.

בכמה וכמה נושאים חייבנו אנשים נוספים לחתום על נכסים שהם מוכרים. למשל, בחוק ניירות-ערך חייבנו לא רק את המנפיק שיחתום, כלומר לא רק הוא אחראי, אלא אמרנו שגם רואה-החשבון צריך לחתום, וגם הוא עלול להיות מובא לדין אם יסתבר אחר כך שהיתה תרמית. מדוע איפוא לא לחייב גם את המהנדס לחתום על כך, שדירה העומדת למכירה הולמת את הנתונים המובאים במפרט?

יתר על כן, אדוני השר, אם אנחנו מעוניינים בכך שהבית יהיה טוב לא רק למראית עין, ואם רוצים לדאוג לכך שלא יתגלה כעבור חמש או עשר שנים שהמפרט לא היה מדויק, הרי יש לחייב את המהנדס להיות שותף לאחריות. אני משוכנע שהמהנדסים ידאגו לכך, ששום קבלן ושום בונה לא יעשה נסיונות כלשהם — יסלח לי חברי-הכנסת גולדשטיין, אבל אני יכול לשער לעצמי שבדואר ימצאים בקצות המחנה גם כאלה, כי אחרת לא היינו זקוקים לחוק הזה — להציע למכירה בתים שאינם ראויים להיות בתים.

אני מסכם ואומר: דומני שהמגמות בשני החוקים הן טובות ונכונות. בודאי יש כמה בעיות משפטיות המחייבות פתרון, אבל אני משער לעצמי שהוועדה אשר תעסוק בכך, ואשר תשמע את כל הגורמים, תוציא חוק טוב מתחת ידה.

**הי"ר א. בן-אליעזר:**

רשות הדיבור לחברי-הכנסת אבנרי, ואחריו — לחברי-הכנסת אברמוב.

**אורי אבנרי** (העולם הזה — כוח חדש):

כבוד היושב-ראש, כנסת נכבדה. ככל שאני יושב בבית הזה כן אני מבין פחות מה נקרא ליברליזם, ליברליזם לפי האסכולה של המפלגה הליברלית. שהי ההגיון הליברלי, לדעתי, היה אומר, שצריך להתייחס בהסתייגות להצעת החוק הראשונה, חוק רישום קבל-נים, ולקבל בברכה בלתי מסוייגת את החוק השני, חוק המכר (דירות). ואילו נציג המפלגה הליברלית נקט בוויכוח זה גישה הפוכה — גמר את ההלל על הצעת החוק הראשונה, עד כדי כך שאימץ לעצמו את היזמה עליה, אולם הסתייג מההצעה השנייה.

רבים במטבע חוץ ובמטבע מקומי, לא ירד מתחת לגורמה סבירה.

אני מסכים בהחלט לדבריו של חברי-הכנסת גולד-שטיין, ששני החוקים האלה — שיש בנייה קשר מסויים — אינם שלמים ואינם מושלמים, כל עוד אין לנו חוק נוסף המאפשר לפקח על איכות החמרים שבהם משתמשים הבונים הקבלנים. אנחנו רגושים מאוד להגנה על תוצרת הארץ. לעתים קרובות זה על חשבון איכות החומר. חמרים שגורים מבריקים, מלוטשים, מתחת למעטה הברק שלהם נמצא חומר שאינו מחזיק מעמד זמן רב. הממשלה צריכה לזווג בעניין זה חוק שיבטיח פיקוח של מכון התקנים. אם היא לא תעשה זאת, חוששני שחלק מן הקבלנים יפול קרבן כאשר יחתום על דירה לפי מפר-טים סבירים, בה שדה שלמעשה החמרים שבהם הש-תמשו אינם טובים לקיום זמן ממושך.

בהזדמנות זו אעיר דבר נוסף, שאולי היה רצוי שמשדר השיכון יתן דעתו לכך, שבאמצעות חוק לשמירת איכותם של חמרים לבניה יש לעודד שימוש בחמרים חדשים וכן יש לעודד מחקר שיביא לידי שימוש בחמרים חדשים. בנושא זה אנחנו מאוד מאוד שמרגים. אנחנו קונסרבטיבים בשטח זה של שימוש בחמרים והכנסת חמרים חדשים לבניה במדינת ישראל. לעתים קרובות אנחנו מפסידים מטבע חוץ וגורמים לביזבוז רב משום שאיננו נותנים את הדעת לעניין זה.

נכון שלעניין זה יש צורך בשיתוף פעולה של האוצר מבחינת המסים, אך משרד השיכון צריך להיות ער לבעיה הזאת ולהיות יוזם לשיכנוע האוצר לבחינת מיסי הבניה והנכסים ולהתאמתם לצרכי העלאתה של רמת הבניה והזולתה.

סעיף 14 של החוק אומר: "עבודות הנדסה בנאיות שהיקפן הכספי עולה על ההיקף שנקבע בתקנות... לא יבוצעו על-ידי קבלן רשום". אני חושב שבעניין זה יש לתת סמכות בתקנות לקבוע גם סוגים של עבודות לא כל קבלן מומחה לגשרים יכול להיות מומחה לכל הגשרים. ייתכן שהוא מומחה לגשר קטן, אך אין זה אומר שהוא מומחה גם לגשרים גדולים. ויש לקבוע סיווג לכל מדור ומדור גם לפי היקף העבודה. יכול לקרות שמומחה להקמת גשרי מים בכבישים מסויימים אינו מומחה כלל בהקמת גשרים בכבישים דו-מפלסיים. צריך שיהיה ברור שלעתים מדובר בעבודה בהיקף גדול, וכמובן גם בהיקף כספי גדול, והיא איננה יכולה להינתן לכל מי שהוא מומחה לגשרון. משום כך הייתי מוסיף בעניין זה, שיש להסמיך את השרים לקבוע בתק-נות גם סיווג בתוך המדורים כשלעצמם, לפי היקף העבודות.

לחוק המכר: אין לי כל ספק שזאת היא התקד-מות חשובה מאוד. אני מבין שיש כאן סכך של בעיות משפטיות, אבל דאי שנכונה המגמה העיקרית שבחוק, שכאשר אדם קונה דירה ומשקיע בה סכומי כסף גדולים, ולעתים מתחייב כתוצאה מכך לתשלום חובות במשך עשרות שנים — לא ירומה. לפיכך נכון הוא שיש לחייב את המוכר להגיש לקונה הדירה מפרט מדוק-דק. אם אדם הולך לשוק וקונה מצרך שהוא זול יחסית ומתברר שהוא רומה, או שהמצרך אינו מתאים לצרכיו, ההפסד הכרוך בכך קטן. ההפסד כזה אינו פאטלי-מה שאין כן כאשר אדם קונה דירה. אם יסתבר לאחר

מה בעצם ההבדל, מבחינת האחריות הציבורית וסיכון האוכלוסיה, מבחינת החשיבות לגבי האוכלוסיה, מה ההבדל בין יצרן בתים לבין יצרן מכוניות? מדוע כל אחד יכול להיות יצרן של מכוניות, ואילו על הקמת בתים יש פיקוח לפי חוק זה? מדוע לא לחוקק חוק אשר יטיל פיקוח על כל מי שמספק מצרך חשוב לאוכלוסיה? ועוד שאלה לי לכבוד השר, בקשר לחוק זה: מה לגבי בתים טרומיים? אני יודע שאתה מנהל משא-ומתן עם חברות נחמדות מאוד בארצות-הברית, אשר אם יסתתים בחיוב, זה יעביר חלק גדול מהבנייה בארץ לבנייה טרומית. כנראה זה יהיה גם פתרון לבעיות המתעוררות עכשיו נוכח המחסור בכוח-אדם בענף הבנייה בארץ. ובכן, מה דיון של קבלן המקיים בתים טרומיים, כאשר למעשה היצרנים הם הקובעים את טיב הבנייה, בעוד שהבונה הוא רק אדם שתון שעות ספורות מרכיב בתים? נדמה לי שבגרמניה, לפני כמה ימים, הרכיבו בית בן שבע-עשרה קומות תוך ארבעים-ושמונה שעות. לגבי בית מעין זה מה דיון של בונה לפי חוק זה? ובאיון מידה יש אחריות מצד מי שמייצר את הבית הטרומי, על חלקיו, לעומת האיש העוסק כאן בדבר? משינוי לגמרי — הקמתו או הרכבתו של הבית הטרומי?

אשר לחוק השני, חוק המכר, אני חושב שזהו חוק חיובי ביותר, אבל יש בו כמה וכמה דברים מעורפלים. ברור הצורך לחייב קבלנים במסירת מפרטים לגבי הדירות שנבנו על-ידם. בענף זה נתגלו רמאויות לא מעטות, ומעשים רשלניים גם מצד חברות בנייה ציבוריות, וטוב שהממשלה התעוררה סוף סוף להסדיר עניין זה.

אינני יכול בשום אופן לקבל את הטענה המשוונה של חבר-הכנסת גולדשטיין בעניין חמרי בנייה. אם קבלן משתמש בחמרי בנייה קלוקלים, בלתי-מתאימים ומסוכנים, ואחר-כך מוכר את הדירה שבנה למישהו אחר, מדוע קונה הדירה צריך לסבול? הוא האחרון שצריך לסבול מזה. צודק חבר-הכנסת גולדשטיין בטענה כי דרוש חוק אשר יטיל פיקוח חמור על ייצור חמרי בנייה. אבל כל עוד אין חוק כזה, האחריות מוטלת על הקבלן הקונה את חמרי הבנייה. הוא צריך לדעת מה הוא קונה. אם אני עורך עתון, אני יודע באילו חמרים משתמשים להדפסת העתון; אני יודע באיזה נייר משתמשים, באיזו דיו ובאיזה דפוס. אם אני קבלן, אני צריך לדעת ממי אני קונה את חמרי הבנייה ומה טיבם של חמרים אלה. כלפי הקונה צריך הקבלן להיות אחראי; אפילו אם יתקבל חוק הפיקוח על חמרי בנייה, חייב הקבלן להיות אחראי כלפי הקונה.

מצד שני, ניתן לתאר מצב שפלוגי רכש דירה ומוכרה לאחר מכן. אדם זה איננו מצוי בבנייה בתים, איננו בקי בפרטים הטכניים, הוא סומך על המפרטים שניתנו לו על-ידי הקבלן. עכשיו נניח שהקבלן נעלם. במקרה מעין זה מוטלת כל האחריות על המוכר, המעביר בפועל לקונה המיועד את מה שקיבל מהקבלן, ובמקרה שלמים מתגלית אי-התאמה בין המפרט לבין הדירה, מוכן שבעל דיון של הקונה הוא המוכר, אשר כאמור אחריותו להצהרה כוזבת היא מקרית בלבד. נוכח מצב זה צריך לחול על הקונה הכלל המשפטי הרגיל האומר: זהו צריך היחיד. על הקונה לבדוק את הדירה, הוא יכול להסתייע לצורך זה במומחים, ואין להטיל במקרה מעין זה את האחריות על מוכר הדירה.

נדמה לי שהצעת החוק הראשונה לוקה בחסר, בכך שאיננה מבחינה בין שתי פונקציות. קיימת בבנייה הפונקציה הכלכלית, הכרוכה בהשקעת כספים, ביוזם פריויקטים וכו'. וישנה פונקציה שנייה, שהיא הנדסית מובהקת. ניתן לתאר מצב שאדם, שאיננו מצוי בענף הבנייה, מחליט להקים שיכון כאשר עומדים לרשותו הנכסים המתאימים. אדם כזה, הקורא לעצמו קבלן, ואשר בפועל הוא הקבלן — מדוע יישלל ממנו מעמד זה? הרי הוא היוזם, הוא הבוחר את האנשים, הוא המקבל על עצמו ביצוע עבודות בנייה למען אחרים.

בעל בית-מלון אינו מוכרח להיות מלונאי, כשם שבעל חברת תובלה אינו מוכרח להיות נהג, או כשם ששר הבריאות אינו מוכרח להיות רופא. מדוע מוכרח הקבלן, הנושא בעול הכלכלי של הקבלנות, לא בביצוע הטכני, מדוע הוא חייב להיות איש מקצוע טכני?

אם קיים צורך ברשיון, הרי הוא קיים לגבי ביצוע עבודות בנייה. כאן ניתן להבין את הצורך בפיקוח ממשלתי, על מנת להבטיח בנייה יעילה ונאותה, והדבר דרוש בלי ספק. לא כל מי שחפץ לבצע עבודות הנדסה בנאות יכול בפועל לבצע עבודות אלה, וטובת הציבור מחייבת אמנם פיקוח.

אבל, כבוד השר, וחבר-הכנסת גולדשטיין, אם מכינים בחובת הרישוי — מדוע ההקלה למי שעבד בפועל כקבלן במשך פרק זמן של שלוש שנים לפני קבלת החוק? הרי פה מדובר באנשים שאין להם אף אחת מן הקולות הפונקציות הטכניות שמדובר בהן בחוק. והרי החוק הזה יוצר גילדה סגורה של קבלני בניין קיימים עד היום, הוא בא ליצור מקצוע סגור במידה רבה ולהעניק לקבלנים — לא טכניים, אלא כלכליים — בעבר, וקבלנים עד כה, מעמד אשר יישלל מאותו סוג של בני אדם לעתיד. אכן, זהו ליברליזם משונה מאוד.

**נסים אליעד** (המפלגה הליברלית העצמאית):

תראה את סעיף 6(4). אינכם מעינים בסעיפים.

**אורי אבנרי** (העולם הזה — כוח חדש):

אני יודע למה אתה מתכוון — אפשר להקים חברה.

**נסים אליעד** (המפלגה הליברלית העצמאית):

סעיף 6(4) מדבר על תאגיד או שותפות או יחיד, והתנאי הוא שהם מעסיקים אנשים שיש להם הידע הטכני הדרוש. הקבלן עצמו יכול להיות בלי שום כישור.

**אורי אבנרי** (העולם הזה — כוח חדש):

ובכן, מי הקבלן כאן?

**נסים אליעד** (המפלגה הליברלית העצמאית):

הקבלן הוא אדם אשר יכול להוכיח שהוא מעסיק לפחות שני אנשים הממלאים אחד התנאים המפורטים בחוק. הוא עצמו יכול להידרש לפי חוק זה כקבלן.

**אורי אבנרי** (העולם הזה — כוח חדש):

ובכן, מה הטעם לכל הסעיפים הקודמים? הרי זה מרוקן את החוק מתכנון. אם הכוונה היא זו שאתה אומר, הרי הניסוח הנכון היה צריך להיות: מי שבעצמו יש לו תואר כזה או מי שמחזיק אחר שיש לו תואר כזה. נוסח החוק הוא משונה מאוד. הנוסח הנוכחי של החוק אומר, שהקבלנים לעתיד לא ישאו בתואר זה, אלא אם היו בעבר קבלנים. זה משונה מאוד.

הייתי רוצה לשאול שאלה אחת לגבי כל הדבר הזה:

— חוק המכר (דירות); — חוק רישום קבלנים לעבודות הנדסה בנאיות (אבנרי, אליעד, בנטוב, בן-אליעזר, אברמוב) —

הקרטלים. אני חושב שזה היה מחובתה של המדינה להגיש את החוזים, שעליהם היא מחתימה את המשתכנים, למועצת הקרטלים, כדי שיעברו את בדיקתה. הרי ההגנה על קוני הדירות איננה מתבטאת דווקא במפרט, כנדרש בחוק המוצע, אלא היא מתבטאת בכל מיני עניינים המופיעים באותיות הקטנות. ובהצעת החוק אין מלה הנוגעת לעניין חשוב זה.

אינני מתעלם מחשיבותו של המפרט, כי הרבה תקלות שממן סובלים קוני הדירות נעוצות באי-התאמתו של הבניין או הדירה להבטחות שניתנו על-ידי הקבלן. אבל אני חושב שהיה זה מחובתה של הממשלה לשמש דוגמה לקבלנים פרטיים — ולא להיפך — ולהגיש את החוזים שלה למועצה, כדי שיעברו את הבדיקה שלה. אני מקווה שקבלנים פרטיים אחרים יעשו כן.

ועתה מספר מלים לסעיפי החוק. סעיף 12 לחוק קובע: "הוראות חוק זה לא יחולו על דירות בבניינים שבנייתם נסתיימה שנתיים לפני תחילתו של חוק זה או במועד מוקדם יותר". לפי הנוסח של החוק, הוראותיו יחולו על דירות שבנו תוך שנתיים לפני שהחוק נכנס לתקפו. בקשר לזה רוצה אני להציג כמה שאלות לשר השיכון: מה גורלו של בונה — אני מניח שהחוק יקבל תוקף בעוד שבוע — אשר מכר את דירתו היום, ללא מפרט וללא הצגת תקנון? הוא יהיה צפוי לעונש של 10,000 לירות קנס, על כל הסנקציות האחרות הנובעות מזה. אם אדם מכר את הדירה לפני שהחוק קיבל תוקף, אבל תוך שנתיים מיום קבלת החוק, הוא צפוי לכל הענשים האמורים בחוק. אני מניח, אדוני שר השיכון, שלא זו היתה כוונתך. ישפטו את החוק לא לפי כוונתך הטובה, אלא לפי הכתוב כאן, ומה שכתוב כאן מכיל סנקציות על אדם שמכר דירה עוד לפני שהגשת את הצעת החוק הזאת לכנסת. אני חושב שאין זה בריא שחוק הקובע סנקציות פליליות יהיה בעל אופי רטרואקטיבי.

הערה אחרונה לגבי ההגדרה של "מוכר". ההגדרה הזאת היא במובנים מסויימים יותר מדי רחבה, ובכמה מובנים היא אולי פחות מדי רחבה. כי כפי שנאמר על-ידי הנואם שקדם לי, אם המושג "מוכר" כולל מי שקנה דירה על מנת למכרה, הרי המלים "על מנת למכרה" מעידות על כוונה. ואיך תעמוד על כוונתו של אדם? אמנם בדברי ההסבר נאמר בפירוש, שהכוונה היא גם לגופים משתכנים הרוכשים דירות על מנת למכרן. אך ההגדרה כפי שנוסחה בהצעת החוק, ששר השיכון הגיש לנו, מרחיבה את היריעה בצורה כזאת, שביטוי המשפט יהיה חייב לעמוד על כוונתו של אדם שקנה דירה ישר מקבלן, ואחר כך יאשימו אותו שהוא קנה את הדירה מלכתחילה לשם מכירה.

אני חושב שהסעיף הזה דורש טיפול והבהרה על מנת לפעול לפי הכוונה ששר השיכון הביע בדבר ההסבר. אינני חולק על דברי ההסבר, אלא רק על הנוסח.

מאידך גיסא, צריכה להיות מידה מסויימת של הגנה גם במקרה שאדם קונה דירה שלא על מנת למכור אותה, והוא אנוס למכור אותה; לאמור: אם אחריותו של הקבלן או של הבונה היא אחריות לתקופה מסויימת, או האחריות הזאת צריכה להתקיים תקופה מסויימת ומוגדרת גם אם בינתיים היו חילופי בעלות. במציאות שלנו קשה לחייב קבלן להיות אחראי למפרט

במלים אחרות, אני מציע — ואציע זאת בוועדה — שהצעת החוק תחול על המוכר הבסיסי והראשון, היינו על הבונה. הדבר לא נאמר בהצעת החוק.

**נסים אליעד** (המפלגה הליברלית העצמאית): נאמר "על מנת למכרה", ופירוש הדבר שהוא סוחר.

**שר-השיכון מ. בנטוב:** זוהי הכוונה.

**אורי אבנרי** (העולם הזה — כוח חדש):

לפי השקפתו של היועץ המשפטי שלי, הדבר לא ברור די צרכו. אם זוהי כוונת השר, כי אין ניתן לתקן את הנוסח בוועדה כדי להבהיר את הכוונה.

ההגדרה של "מוכר" בסעיף 1 לחוק היא מעורפלת. נאמר שמוכר הוא בין היתר גם מי שקנה דירה מקבלן על מנת למכרה. בפועל, כמעט כל קונה של דירה אצלנו רוכש את הדירה על מנת למכרה ביום מן הימים. בתי-המשפט יכולים לפרש סעיף זה כאילו מדובר לא רק בקבלי דירות או בסוחר דירות, אלא בכל אדם הקונה דירה מתוך כוונה למכרה, גם אי-פעם בעתיד, אפילו יגור בה זמנית.

ומה לגבי דירות שהוקמו כבר, שנמכרו ללא מפרט, כשלמוכר המיועד אין כל נתונים טכניים על מנת להמציאם לקניינו?

כדי לפשט את החוק הייתי מציע לשנות בוועדה את נוסח ההצעה ולחייב במגבלות המוצעות קבלנים וכל אלה המוכרים מטעמם דירות.

לא נתנגד איפוא להעברת הצעת החוק לוועדה.

**היו"ר א. בן-אליעזר:**

רשות הדיבור לחבר-הכנסת אברמוב, ואחריו — לאחרון המשתתפים בוויכוח, חבר-הכנסת מיקוניס.

**שניאור זלמן אברמוב** (גח"ל):

אדוני היושב-ראש, כנסת נכבדה. הכרחי בהחלט להעניק את האפשרות לקונה להתגונן כנגד מצבים שבהם הוא יכול להיות הסובל בבואו לקנות דירה או בית לעצמו. אני חושב שחוק כזה דרוש, בפרט לקוני דירות בשיכונים הציבוריים. ואם באתי להעיר אי-אילו הערות בעקבות הצעת החוק, הרי לא כדי להציע שלילת החוק, שכן אני מחייב אותו, אלא כדי להצביע על כמה וכמה ליקויים בו.

קיים חוק אשר נתקבל בכנסת לפני מספר שנים, הוא חוק החוזים האחדים. חוק זה אינו עוסק רק בחוזים למכירת דירות, הוא עוסק בכלל בחוזים שנועדו לתצרוכת המונית, — חוזים למכירת דירות, מכונות או חפצים רבים אחרים הנמכרים בכמויות או במספרים גדולים. חוק החוזים האחדים בא להגן על הציבור נגד מה שנקרא "האותיות הקטנות", שהצרכן איננו מתמצא בהם ועלול להיות נגוע כאשר הוא חותם על חוזה כזה, מבלי להבחין בתכנו.

חוק החוזים האחדים נתן אפשרות לספקים של מצרכים עממיים אלה לבוא למועצת הקרטלים ולהציג לפניו את החוזה. אם המועצה, לאחר בדיקה, מאשרת את החוזה — אין לערער עליו.

לצעדי הרב, אף חברת שיכון אחת, פרט לקבלן פרטי אחד, לא הגישה את החוזים שלה לאישור מועצת

האלה הולכות מהקבלן הראשי לקבלן-משנה, ולפעמים קבלן-המשנה מוסר את זה לקבלן-משנה שני, וכל אחד רוצה, כמובן, להרוויח. על חשבון מה יכול כל אחד להרוויח? על חשבון זה שהוא מנצל יותר את הפועלים, על-ידי זה שהוא חוסך בחמרים, על ידי זה שהוא חוסך שק מלט פה ושק מלט שם, על-ידי אחוז כזה של סיד או אחוז אחד של סיד; על-ידי הפרדת הספציפיקאציה של הבניין. אין פיקוח מספיק על הבניין, על הפרופורציות וטיב החמרים. זה לא שייך לגולדשטיין או לקבלנים גדולים אחרים. אני מדבר על קבלני-המשנה, ההולכים ומתרבים כחול אשר על שפת הים, במיוחד במקצוע הבנייה.

הדבר איננו חדש. זו כבר מסורת של עשרות בשנים. אני חושב שזאת הסיבה העיקרית לכך שיש כל כך הרבה טענות - והן מוצדקות - על טיב הבניין, על כל מה שמתרחש בבית אחרי שגומרים את הבניין, הן מבחינה חיצונית והן מבחינה פנימית. צריך למצוא דרך כדי להפסיק את עניין קבלני-המשנה, שביניהם יכולים להיות גם סנדלר, גם ירקן. בבנייה דרושים בהחלט בעלי מקצוע ולא כפי שחושב חבר-הכנסת אבנרי, שכל קפיטליסט יכול לייסד חברה בנייה ולהיות קבלן גדול. בחוק, כמובן, ישנם סייגים, בעל-הדין צריך להזדקק מהנדסים ובעלי מקצוע שיעצו לו וינהלו את העסק. עד היום הקבלנים הגדולים הם גם הבנאים הגדולים. אני חושב שיש בכך יתרון גדול. יש להם נסיון בבנייה, זה חשוב מאוד. לכן אני מחייב את חוק רישום הקבלנים לעבודות הנדסה בנאיות. אני מקבל את הפירוש של החייבים ברישום: מהנדסים, אדריכלים, בוגרי בתי-ספר להנדסאות ומי שהיה לפחות עשר שנים מנהל עבודה. לזה האחרון לא הייתי מוסר אחריות על בניין בלי פיקוח מתמיד של מהנדס; כי יכול להיות לו נסיון בעבודה, אבל אין לו ההשכלה הדרושה. כן זכאים להירשם בפקס הקבלנים מי שעבד כקבלן לעבודות הנדסה בנאיות שלוש שנים לפחות מתוך חמש השנים שקדמו לתחילתו של חוק זה ובלבד שהגיש תוך שנה מיום תחילת החוק את בקשתו להירשם בפקס; וכן תאגיד של אנשים, של גוף ציבורי, או יחיד, הממלאים אחרי כל התנאים המפורטים.

לדעתי, יש להפריד בין קבלן ובין בונה. אינני דורש מהקבלן אותו ידע ואותה אחריות כפי שאני דורש מהבונה. הבונה חייב להיות מלומד במקצועו. כי הרי מדובר על בניינים, גשרים, ביוב וכבישים, וכל דבר כשלעצמו דורש ידע. התקדמנו במידה רבה בכל המקצועות האלה. אבל עדיין רחוקים אנו מהרמה הדרושה כדי לספק את הצרכים הן של הפרט והן של הכלל. בוועדה אפשר יהיה להכניס שיפורים לגבי הזכאים לרישום. אבל עצם הרישום וסעיפי החוק הבאים להסדיר את הרישום הם נכונים, ואני בהחלט מחייב אותם.

אני מצטרף לדעתו של חבר-הכנסת גולדשטיין לגבי פסילות לרישום וביטול רישום. סעיף 7 אומר מי איננו זכאי לרישום ואם נרשם ביטול רישומו:

1. פושט-רגל, כל עוד לא שוחרר. אם נאמר "כל עוד לא שוחרר", זאת אומרת שפושט-רגל יושב בבית-הסוהר. אינני מכיר פושט-רגל בישראל שיושבים בבתי-סוהר. דווקא בחברה הישראלית יש להם מעמד

בצורתו האורגינלית למשך זמן בלתי מוגבל. צריך להגביל את תקופת האחריות למפרט. אבל לאותו פרק זמן, שהבונה נטל עליו אחריות בהתאם לחוק זה, צריכה אחריות זו לעמוד לקונה דירה, גם אם הוא רכש אותה מאדם שאי-אפשר להוכיח שהיתה לו כוונה שלא למכור.

בהיותי מחייב את כוונת החוק, אצביע בעד העברתו לוועדה, תוך תקווה שיוכנסו בו התיקונים והשינויים הדרושים.

היו"ר ד. נצר:

רשות הדיבור לחבר-הכנסת מיקוניס.

**שמואל מיקוניס (מק"י):**

גברתי היושבת-ראש, כנסת נכבדה. אני רואה את שני החוקים האלה כחוקים חשובים, שכבר מזמן היינו צריכים לחוקק אותם. יחד עם כל ההערות שהושמעו ויושמעו, הם ראויים כמובן להיות מועברים לוועדה המתאימה, כדי ששם יעבדו אותם ויביאו אותם לקריאה שנייה ושלישית בהקדם האפשרי.

לפני שאגש לגופם של החוקים, חוק המכר (דירות) וחוק רישום קבלנים, רצוני לומר שמידת הצדק מחייבת לציין שלעומת העבר השתפרה הבנייה בארץ. אין זאת אומרת שהשתפרה במידה כזאת שאין מקום לטענות נגדה. אבל מי שזוכר את ראשית הבנייה בארץ, מי שזוכר את הבנייה של שנות העשרים, השלושים וכן הלאה, צריך להדות שיש התקדמות עצומה. יש התקדמות עצומה מבחינה זו שנוצרה שכבה גדולה של בנאים, של פועלי בניין מומחים, של מהנדסים, של קבלנים מקצועיים. יחד עם זאת צודקים אותם אלפי המשתכנים המתאוננים על כך שאחרי כמה שנים של קבלת דירה - בהשכרה או בקנייה - הבלאי הוא גדול מאוד, בפריטים, בטיח הפנימי והחיצוני ועוד. זאת תוצאה של חוסר פיקוח מתאים, הן מצד המדינה, והן מצד העיריות, הרשויות המקומיות.

דובר כאן על כך - עמד על זה חבר-הכנסת גולדשטיין - שיש לשים לב לחמרי הבניין, שעד היום הזה אין תקן, אין פיקוח, אין סטנדרטיזציה של חמרי הבניין. זה חסרון עצום. אבל אנחנו יודעים שגם בחמרי בניין טובים אפשר להקים בניין גרוע. קורה, לעומת זאת, שאף בחמרי בניין לא כל כך משופרים מקימים בניין טוב. אני מתכוון לא רק לחשבונות הסטטיים, אלא גם לביצוע עצמו - מבחינה חיצונית ופנימית, מבחינת ההשלמה של הבניין כולו.

שאלת חמרי הבניין היא שאלה רצינית. מדובר לא רק בחמרי הבניין, אלא גם בכל הפריטים שבתוך הדירה, בתוך הבניין. כמובן, אנחנו בעד פיתוח נוסף של תעשיית חמרי הבניין בארץ. אינני בדעה, שהושמעה כאן, שצריך לבטל את העדיפות של התוצרת המקומית. אבל צריך להשיג עליה, צריך לחייב את היצרנים לייצר חמרים אלה ברמה הרבה יותר גבוהה מכפי שהיא קיימת כיום.

לפי דעתי, החסרון העיקרי בין כל אותם החסרונות שגם הדוברים הקודמים עמדו עליהם - בבנייה הציבורית ובבנייה הפרטית - החסרון העיקרי הוא בזה שיש יותר מדי קבלני-משנה בעבודות כאלה, בין שזאת בנייה בהיקף קטן, ובין שזאת בנייה בהיקף גדול. העבודות

עם שר המשפטים יקבע במידה גדולה את מידת ההגנה שיוזכה לה רוכש הדירה. לאור חשיבותו של טופס המפרט היה רצוי שהוא יהיה חלק מהחוק, כנספח לחוק. ואם משום קוצר הומן אין הדבר ניתן לביצוע, יש להבטיח לפחות שבהתייעצות ישותף לא רק שר המשפטים, אלא תשותף גם הוועדה המתאימה של הכנסת.

רבות הן התלונות הנשמעות מפי בעלי דירות על טיב הדירות. למעשה יכול בעל הדירה לעמוד על טיבה רק לאחר שהוא מתגורר בה; רק אז הוא רואה אם הגג מתחיל לדלוף. אמנם גם הגג של הכנסת דולף, אבל זה בניין עצום, וגם הקבלן שבנה אותו הוא קבלן גדול, וכאשר דולף הגג בספריית הכנסת, יש מי ששם דלילים לקלוט את המים ומוזהר את חברי הכנסת שלא ללכת לאותם מקומות. אין הדבר דומה כאשר הדליפה מתחילה בדירה פרטית, או שמופיעים סדקים — וישנם סדקים — המסוכנים לפעמים; או שהריצפה מתחילה לשקוע, או שהברז מתחיל לדלוף. כל מיני דברים יכולים לקרות, ואילו הכתובת שנשארת לבעל הבית להביא קובלנותיו איננה קיימת — עליו "לדבר אל הקיר". חוק זה נותן לו כתובת, ערובה, שאם יקרו דברים כאלה יש לאן לפנות.

נשמעה ביקורת רחבה על כך שבעל הדירה אינו מקבל את מלוא התמורה בעד כספו. ברדיפה אחרי הרווח — ואני מתכוון כאן גם לקבלני-המשנה — נמצאו הקבלנים מרוויחים הרבה מעבר למה שמגיע להם, ואילו בעל הדירה לא רק שלא קיבל את מלוא התמורה בעד כספו, אלא לעתים הליקויים בבנייה, הנובעים מהשאיפה "לחסוך שק מלט", אינם ניתנים לחיקון.

בהזדמנות זאת כדאי להביא כמה נתונים המצביעים על המצב בענף הבנייה והמשקפים את מצבם של הקבלנים. לפני הנתונים, שהתפרסמו בדין-וחשבון האחרון של בנק ישראל, העלייה המצטברת במחירי הדירות מראשית 1967 עד למחצית השנייה של 1968 מגיעה ל-12%. אולם כדי לאמוד עד כמה גדלו רווחי הקבלנים בשנה האחרונה, כדאי להזכיר כי באותו פרק זמן מחירי התשומה בבניית מגורים עלו רק ב-4.4%, והשכר לשעת עבודה בבנייה ירד ב-1.8% ב-1968.

בשנת 1968 נאמדה התפוקה בענף הבנייה ב-1.9 מיליארד לירות, עלייה ב-20% בקירוב לעומת השנה הקודמת. הדין-וחשבון של בנק ישראל מצייין כי הערך המוסף בענף הבנייה — המצביע על הרווחיות בענף — גדל אף בשיעור גבוה יותר מגידול התפוקה, כשהנהגים העיקריים הם היוזמים למיניהם, או בלשוננו: הנהגים העיקריים הם הקבלנים. לא במקרה לא דיבר חבר-הכנסת גולדשטיין על רווחי הקבלנים, אולי מפני עינא בישא... אבל צריכים לציין שרווחי הקבלנים הולכים וגדלים, וזה מחייב אותם להבטיח תקן גבוה יותר של בנייה. באופן מיוחד זה מחייב אותם להפסיק את הנוהג הקיים של קבלני-משנה סוג א', סוג ב' ואף סוג ג', שהם למעשה המבצעים העיקריים של טיב ירח בבנייה הציבורית והפרטית.

אני מציע להעביר את שני החוקים לוועדה, מתוך מחשבה שיימצאו אנשים — ואני בתוכם — אשר ירצו להוסיף את הצעותיהם. את תיקוניהם לסעיפים השונים של שני החוקים הללו.

מכובד. ואם כבר הוכנס פושר-רגל לבית-סוהר, הרי הוא בוודאי פושר-רגל קטן, לא גדול.

2. מי שהורשע בעבירה שיש בה כדי להטיל ספק במהימנותו להיות קבלן רשום, אני חושב שזו קביעה שרירותית. אדם הורשע וסיים לרצות עניו. הוא אזרח ככל אזרח. לא ייתכן שמשום שנענש — ואינני יודע על מה נענש, כי פה מדובר על עבירה שיש בה כדי להטיל ספק במהימנותו להיות קבלן מבלי לציין קריטריונים לכך — וריצה את עניו, לא יהיה זכאי עוד להיות רשום בפנקס הקבלנים.

3. מי שנהג דרך קבע בניגוד לנוהג המקובל במקצועו. מה הוא הנוהג המקובל במקצוע הקבלנים? מקובל להרוויח יותר על חשבון טיב הבנייה. אם מציעים לנוהג "לפי המקובל", יש צורך לקבוע קריטריונים ברורים. כיום יש הרבה נוהגים פסולים, אם כי בשנים האחרונות נוצרו גם נוהגים טובים.

לגבי סמכויות הרשם אני מסכים לדעתו של חבר-הכנסת גולדשטיין, שלא ייתכן שהרשם יסרב לבקשת רישום. אמנם יש סעיף על ועדת ערר. אבל לא נאמר לפי אילו קריטריונים ירשום את הקבלנים. אני חושב שזה נותן מקום לשרירות, וצריך להימנע מכך. לא נאמר מי הוא קבלן ומי לא.

#### שר-השיכון מ. בנטוב:

יש הגדרה מי יכול להיות קבלן.

#### שמואל מיקוניס (מק"י):

ובכל זאת, הרשם יכול לסרב לבקשת רישום. לא נאמר שהסירוב הוא לאור הסעיפים שבהם מפורט מי יכול להיות קבלן ומי לא.

אשר לוועדת ערר — אני חושב שצריך להיות בה נציג הן של הסתדרות פועלי הבניין והן של איגוד הקבלנים.

אני חושב שהענשים המוצעים בחוק הם קלים מדי. סעיף 15 אומר: "מי שעשה אחת מאלה: (1) ביצע עבודות הנדסה בנאיות בניגוד לאמור בחוק זה; (2) השתמש בתואר קבלן לעבודות הנדסה בנאיות בלי שהיה זכאי לכך על-פי הוראות חוק זה — דינו מאסר שישה חדשים או קנס 5,000 לירות". זה עונש קל מדי. המדובר הוא בעניינים של פיקוח נפש. קבלן בנה בניין, או גשר. הבניין יכול להתמוטט, הגשר יכול להתמוטט. הניבוי יכול להתחיל לדלוף מיד ולסכן את בריאות הציבור. אלה דברים השייכים לציבור הרחב. אני חושב שהענשים קלים מדי וצריך להחמיר בהם.

ומכאן אני עובר לחוק המכר. חוק זה הוא חשוב מאוד. אינני חושב שבצורתו הנוכחית הוא יכול לשמש תריס נגד ליקויים שמהם סובלים דיירים או קוני דירות. אבל בכל אופן, יש בו יסודות להגנת הדייר וקונה הדירה. החוק הוא חיובי משום שלהלכה הוא בא להגן על ציבור גדול של רוכשי דירות מפני מעשי מרמה אפשריים של קבלנים. אינני מאשים את כל הקבלנים שהם רמאים. אמרתי שלהלכה בא החוק להגן על ציבור גדול של רוכשי דירות, כי למעשה ייקבע הדבר על-ידי מימושו של סעיף 3, האומר כי "המפרט יהיה לפי טופס שקבע שר השיכון בצו בהתייעצות עם שר המשפטים". יוצא, אם כן, כי טופס המפרט שייקבע על-ידי שר השיכון בהתייעצות

הי"ר ד. נצר :

רשות הדיבור לשר השיכון, לתשובה.

שר השיכון מ. בנטוב :

כבוד היושבת-ראש, כנסת נכבדה. אני מודה לכל חברי הכנסת אשר עמלו וטרחו וניתחו את סעיפי החוק. אני חושב שהוועדה שתטפל בחוקים אלה תקרא את הפרוטוקול בוודאי תביא בחשבון את ההערות שנשמעו כאן. אני רוצה להשתתף בארבע הערות כלליות, ואחר כך כמה הערות לפריטים.

ההערה הכללית הראשונה היא זאת: שום חוק איננו פותר את כל הבעיות. וחברים רבים דיברו על כך שהנה בעיות מסוימות נפתרו, אך ישנן בעיות אחרות שטרם נפתרו, וכדומה. אני יכול למונות הרבה יותר בעיות אשר עדיין לא נפתרו והמחכות לפתרון. אבל חוק זה לא התיימר לפתור את כל הבעיות. זהו צעד אחד קדימה לעזור בפתרון כמה בעיות העומדות לפנינו, ולא צריך לדרוש מחוק זה יותר מדי. אני בוודאי אינני מקבל את התיאוריה האומרת: או הכל או לא כלום. כלומר, עד שלא יהיה לנו חוק שיפתור את כל בעיות השכנה, הדיור וכי' - לא צריכים שום חוקים נוספים. אינני מקבל גישה זאת.

הערה השנייה היא זאת: אין חוק שיש בו נוסח מושלם. אפילו הצעת חוק שטיפל בה משרד המשפטים וכל המשפטים הגדולים ישבו וניסחו אותה - אינני טוען שהנוסח שלה מושלם. בוודאי אהיה גמיש. אם הוועדה תבדוק ותציע תיקונים ברוח המטרות שהחוק מציג לעצמו - בוודאי אשמה לקבלם. לשם כך קיימת הוועדה, ואנו לא צריכים, מבחינה זאת, להתיימר כי הגענו לניסוח המושלם ביותר.

שלישית - כל חוק נועד רק לעבירינים על החוק. לא צריכים להגיד שכל הקבלנים אינם טובים וכי'. בוודאי רובם של הקבלנים החשובים והידועים לא יודקו לחוק זה. לא להם נועד החוק. כשם שסתם אזרח גוגן אינו מוכרח להתעניין מה החוקים או מה העונש על רצח, אם אינו מתכוון לרצוח איש.

רביעית, חוק יש לו ערך אם יש לו "שיניים". אני חושב שאין זה טוב אם הכנסת תקבל חוקים ואילו אחד כך כל אחד יכול לנהוג ולעשות כרצונו ובחוק לא תהיה האפשרות לקיים את הקבוע בחוק. כאן הדבר פשוט מאוד.

חבר-הכנסת אנקוריון טועה אם הוא אומר שכאן הבעיה היא שקיים יחס בין שני ההתחומים על החוזה - בין קונה הדירה ובין מוכר הדירה. הבעיה כאן היא - הגנה מפני רמאות. אם תקנה יהלום בחנות ויתנו לך חשבון ששילמת בעד יהלום, ואחר כך יתברר שזה איננו יהלום, אלא זכוכית פשוטה - אין זה עניין של יחסים בין שני אנשים. זה מקרה של רמאות ברורה. זה מקרה פלילי. וכך גם לגבי דירה. אדם צריך להיות מוגן כדי שלא ירמו אותו. על טיב הוא יכול להתווכח. אם אומרים לו: אני מוכר לך דירה כזאת וכזאת, והדירה איננה טובה, אבל הוא מוכן לקנותה כמות שהיא - איש איננו מרמה אותו. אבל אם אומרים כי זוהי דירה שופרא דשופרא, ויש בה זה וזה, והכל כתוב במפרט, אולם אחר כך בודקים את המפרט והדברים הרשומים בו אינם - זה מקרה של רמאות, וצריך להיות גם עונש למקרים שכאלה.

אינני עומד על מידת העונש. הוועדה תדון בוודאי בכך ותמצא את התשובה.

ועכשיו אני רוצה לעבור לגישה העקרונית ולהעיר כמה הערות - תחילה, בקשר לחוק רישום קבלנים, ואחר-כך בקשר לחוק המכר (דירות).

השאלה היא פשוטה: כל אחד רשאי לבנות או לא? ומכיוון שהבעיה היא - הייתי אומר - בעיה של פיקוח נפש, בכל אופן הגנה על הצרכן, מוכרחים לאחוז באותם אמצעים שיבטיחו שביט לא יתמוטט. אין זה אותו דבר כמו בניית בית-חרושת למכוניות. מי שבונה בית-חרושת למכוניות אינו עושה לעצמו חשבון שאחרי שנתיים הוא גומר את העסק הכרוך עם בית-החרושת. יתר על כן, הוא יודע שאם ימכור מאה מכוניות ראשונות שאינן טובות, ברור שלא ימכור את המכונית המאה-ואחת. אבל במשך שנתיים אתה יכול לבנות בית גדול של עשרים קומות, לקחת את הכסף ולהסתלק לאמריקה, ואילו אחרי שלוש, ארבע או חמש שנים הבית יתמוטט. לכן הכוונה העיקרית היא להבטיח, עד כמה שאפשר, שהיו אנשים שיבנו, אבל ההגנה היא שהבנייה שלהם לא תביא להתמוטטות, אלא תהיה בנייה טובה. כשם שלא כל רופא הוא רופא יוצא מן הכלל, ישנם הרבה רופאים שסורחים, אבל בדרך כלל אין זה אומר שצריך לבטל את הרישום לרופא לעסוק ברפואה.

זוהי הבעיה, וכל היתר משתמע מהבעיה הזאת. אין כל כוונה ואין בחוק סעיף מאפשר ליוזם לבנות עיר שלמה. ברור שהוא עצמו לא יבנה אותה. הוא צריך לקחת לו אנשי מקצוע. החוק אומר, שאם יהיו לו כלי המקצוע שהחוק קובע אותם, הוא יכול לבנות. מי שיוזם בבנייה, איננו צריך להיות רשום בפנקס הקבלנים. אדם שבא מאמריקה ורוצה להשקיע בבנייה 10 מיליון דולר איננו צריך להיות רשום ולא נחון לו הרישום. המדובר הוא על רישום אותו האיש ההולך לבנות בית בידי ובידע שלו, ואנו רוצים להיות בטוחים שביט זה לא יתמוטט, שיהיה בנוי טוב.

אינני חושב שרלבנטו הוא העניין של "אירגון יציג". מה הרעיון ואין אירגון יציג? שיש משא-ומתן בין שני הצדדים. אז לא יכולים לקחת את כל האנשים של צד אחד ואת כל האנשים של הצד השני, וצריך להיות אירגון יציג, הממנה את הנציגים למשא-ומתן. כאן אין שום משא-ומתן. פה יש קביעה של כושר. ואני חושב שהכוונה היא להפריד בין אינטרסנטיות ובין קביעה אובייקטיבית של כושר. מישוהו יכול לבוא ולטעון, ושמענו גם פה קולות האומרים, שיש אנשים שחושבים שאולי הקבלנים ירצו לסגור את עצמם ולפסול כל אחד, שיהיו פחות קבלנים. אם זה עניין של אירגונים יציגים - אפשר לחשוך; אינני אומר שזה מוצע כאן, אבל אפשר לחשוך - שכאן יש אינטרסנטיות. לכן אני אומר: מה שנקבע בחוק - זה צריך להיות. אני חושב שהוא גם הנוהג, גם אצל מהנדסים, גם אצל חשמלאים וכי'. זה לא עניין של חוג סגור, שמרשה או לא מרשה להצטרף אליו.

עכשיו ביחס לעניין של חברות באירגון והקריטריונים. חוק זה איננו חוק מסגרת. תחילה היתה כוונה לחוקק חוק מסגרת, ושעל-ידי צו נקבע מה הן הקולות-פיקציות הדרושות כדי שאנשים יירשמו בתור קבלנים. בסופו של דבר שינוי את אופי החוק. אם מדובר על

ביותר, ולא יתפתה להוויית כמה פרוטות ולומר לעצמו שאחר-כך יסבול קונה הדירה.

אני רוצה לציין, שחבר-הכנסת גולדשטיין בעצמו אמר ש-95% נותנים את הדברים הטובים, ורובם עושים את כל המאמצים. תבוא עליהם ברכה. להם בודאי לא יהיו כל בעיות. אני חושב שהוא הודה שגם עכשיו יש הרבה טענות. ואני חושב שאחרי כן יהיו פחות טענות, ולא יותר. בסופו של דבר, פה ושם יש סחטן, ומי שהוא סחטן - טבעו שימצא דרך גם בלי זה. אבל אנשים נורמליים בדרך כלל אינם רוצים להיות סחטנים וללכת לבית-המשפט. ואם יתנו סחורה טובה - יהיו פחות עניינים. ואני חושב שלא רק קונה הדירה יודע מה הוא רוצה, ותהיה לו אפשרות לבקש ממנהגם לבדוק אם המציאות מתאימה למפרט - אלא הבונה עצמו, הקבלן בעצמו, ידאג לכך, כיוון שהוא צריך לגלות את טיב הסחורה ולדאוג לכך שטיב הסחורה יהיה מעולה, ואז יהיו פחות ליקויים, פחות צרות וגם פחות טענות.

דבר אחרון הוא עניין הרטרואקטיביות. אני חושב שכאן יש אי-הבה. הדבר הקובע, האקט הקובע, בחוק הוא מכירת הדירה. מכירת הדירה לא מיד שניה, אלא מכירה לקונה הראשון. אם מישהו התחיל לבנות אתמול והוא יגמור את הבית בעוד שנה-יחצי - האם לא יחול עליו המפרט? הוא יצטרך, ברעו שהוא מוכר - אם החוק יתקבל, לאחר שיתקבל - לתת את המפרט. זה לא אומר שהוא צריך לשנות את הדירה, אלא לכתוב מה עשה. אמרנו שנתיים, כי אנו אומרים: נניח למישהו שבנה לפני חמש שנים, והדירות עומדות ריקות, וכי. במקרה כזה אמרנו: מוחלים. לדרוש חמש שנים - זה יותר מדי. אבל אם התחיל את הבנייה לפני שנתיים ומוכר את הדירות עכשיו - למה יהיה פטור מזה?

דבר שני: אנו רוצים למנוע כאן גם עקיפת החוק. ייתכן שחברה בונה, אבל רוצה להיפטר מהמפרט. היא עושה מכירה פיקטיבית, ואחר-כך זה שקנה באופן פיקטיבי, או חברת-בת שקונה את הדירות ואחר-כך מוכרת וכבר איננה מוכרת ראשונה, אלא מוכרת שנייה - אינם מחויבים עוד במפרט. רצינו למנוע את עקיפת החוק, ולכן מנוסח עניין המוכר כפי שהוא מנוסח. אם יש למצוא נוסח יותר מוצלח, הוועדה תעשה זאת.

אני מבקש מהכנסת להעביר את החוקים המוצעים לוועדת הכלכלה, ואבקש מחברי ועדת הכלכלה לגמור את הדיון במהירות כדי שנוכל להפוך את ההצעות לחוקים עוד בכנסת זו.

היו"ר ד. נצר:

אנחנו עוברים להצבעה.

#### הצבעה

ההצעה להעביר את הצעת חוק המכר (דירות), תשכ"ט-1969, לוועדת הכלכלה נתקבלה.

ההצעה להעביר את הצעת חוק רישום קבלנים לעבודות הנדסה בנאיות, תשכ"ט-1969, לוועדת הכלכלה נתקבלה.

שלוש שנים - מדובר על שלוש שנים לגבי צילום של הרגע הנוכחי. איני יכול לבוא פתאום ולהגיד: נפסיק עבודתם של קבלנים שונים, כי מבחינת זו או אחרת הם אינם מתאימים לקריטריונים שאנו קובעים. קבענו איפוא שלוש שנים יהיה קבלן. זה מודהה וחופף את מה שאיר-גון הקבלנים אומר, שאצלו לא יכול להיות חבר אלא מי שהיה קבלן במשך שלוש שנים. ממה נפשך איפוא: אם אירגון הקבלנים אינו רוצה להמליץ או אינו רוצה שיהיה אצלו חבר שהוא קבלן פחות משלוש שנים - אזי כל חבר שהוא חבר באירגון הקבלנים ראוי להיות רשום בפנקס - לא בזכות היותו חבר באירגון, אלא בזכות היותו קבלן שלוש שנים, ונמצא שכל אחד יצא נשכר. אם אירגון הקבלנים ירצה לקבל מישהו באופן יוצא מן הכלל - לא כרגע, לפני שהחוק הזה קיים, אלא לאחר שהחוק יופעל - מבלי שהיה קבלן שלוש שנים, הרי לפי הגאמר בחוק לא יוכל אותו אדם להירשם בפנקס. כאן אין שום סתירה, לדעתי.

תהיה גם ועדת ערר. אינני חושב שאלה דברים כל-כך מסובכים שיימשכו הרבה זמן. אין זה עניין של מישהו שרוצה למשל לנסוע לחוץ-לארץ, והוא ממחר כי צריך לצאת בעוד שבוע ושוכבים אותו. מי שרוצה להיות קבלן - רוצה להיות קבלן לכל ימי חייו, וצריך להירשם. ואם זה יאריך שבוע יותר או שבוע פחות - אינני חושב שזה רלבנטי.

עכשיו אעבור לחוק המכר (דירות). חבר-הכנסת גולדשטיין מפקפק אם החוק יועיל. ננסה. בסופו של דבר הוא לא יזיק. גם אני הייתי רוצה שיהיו תקנים, ועובדים על כך שיהיו תקנים. יהיה הרבה יותר טוב אם בעוד כמה שנים יהיו תקנים, וייתכן אז שהחוק הזה לא יהיה דרוש כלל, כי כל קבלן יצטרך לבנות מראש לפי תקנים ולא לפי מה שהוא רוצה לכתוב בשאלון. כי השאלון איננו אומר שהוא צריך לבנות כך או אחרת. השאלון רק אומר שיגיד מה יש בבניין, מה בנה. הוא יכול לבנות קיר של גיר, אבל בתנאי שיכתוב שהוא בנה קיר של גיר ולא של בטון. ואז יוכל הקונה לבוא ולשקול אם לקנות קיר של גיר או לא לקנות קיר של גיר. אנו רוצים למנוע שימכרו לו קיר של גיר באיצטלה של קיר בטון. זוהי כל ההכמה של העניין הזה. ואני אומר שזהו צעד אחד קדימה. זה לא מטיל על הקבלן שום אחריות לטיב העבודה, אלא רק אחריות לכך שמה שעשה מתאים למה שהוא אומר. לא השוויתי את הדירה לקופסה. אמרתי רק מהו מפרט, והקבלן צריך להיות אחראי לכך שיש בדירה מה שכתוב במפרט.

כמוכן יש לזה השפעה. אם יש בית-חרושת אחד שעושה נניח אבזרים טובים לאינסטלציה, ובית-חרושת שני עושה אותם לא טובים, והקבלן מתפתה לקנות את האבזרים הלא-טובים כי הם זולים יותר - הוא חייב לכתוב שנתן את הברזים, לא לכתוב "הלא-טובים", אלא מאיהו בית-חרושת. הציבור איננו "עולם גולם" ויודע שאם קונים מבית-חרושת זה, התוצרת לא כל-כך טובה, ומבית-חרושת אחד היא טובה יותר. הקבלן יצטרך איפוא לדאוג לכך שיוכל לכתוב במפרט שנתן את האבזרים הטובים ביותר, ואמנם יקנה את הטובים

## ו. סקירת שר התיירות על פעולות משרדו \*

### תשובת השר

שאף אחד מאלפי היהודים שהיו ליד הכותל המערבי ביום שישי לא נבהל ולא היתה שום פאניקה. כולם עמדו בשקט והתפללו. אין זה מפחית מאחריותם של הפושעים, שרצו לפגוע בנשים, ילדים וגברים, שהלכו להתפלל במקום הקדוש ביותר לעם היהודי. הנסיונות האלה של אירגוני החבלה לפגוע בתיירות ובירושלים היהודית המאוחדת לא ירתיעונו, כשם שלא הרתינו את אלה שטסים וימשיכו לטוס באווירי "אל-על". אין לחשוש שום תקווה לשלוט שוב בירושלים. הוא יכול לשכוח תקוות אלה. סבו הרס את הרובע היהודי בעיר העתיקה והפגין את ירושלים כשהיתה במצור. אני זוכר את המצור בירושלים, שסבלה יחסית יותר מלגדון בימי ה"בליץ". אלף יומאיתיים יהודים נהרגו בירושלים ב-1948, בזמן שהיתה כאן אוכלוסיה של שמונים אלף יהודים. אינני יודע בעד אילו "מעשים טובים" רוצים השולטים בירדן לשוב אלינו. גם המלך הנוכחי, הנכד של הסבא, הפגין את ירושלים עיר הקדוש בשנת 1967, וירושלים המזרחית שוחררה וחוברה לה יחדיו, וירושלים היא כיום העיר היפה ביותר בעולם וגם הקדושה ביותר לכל הדתות, ונהרים אליה כל הגויים, והיהודים מכל קצוות תבל באים אליה וימשיכו לבוא אליה. אין בכוח הידנים או החבלנים להפריע לנו בחיינו בירושלים המאוחדת. ירושלים ניצלה פעמיים על-ידי יהודים. ב-1948 וב-1967 נתנו בנינו את חייהם למען הצלתה ואיחודה, והמחיר היה גבוה ביותר, כי רצינו לשמור על כל המקומות הקדושים לכל הדתות, ולכן נהרגו מאוד.

לכן אנחנו קוראים לכל היהודים, לעולים לרגל לירושלים, לחדש את המסורת של עליה לרגל. אנחנו נדע להגן על המבקרים בירושלים, על התיירים והאזרחים, נגד כל אויבים ומחבלים. אני מקווה שהידידים דומיהם יעשו את חשבון עולמם, שלא כדאי להם לעשות את מה שהם עושים. זה לא יתן להם שום דבר. למחרת ההפגזה בקליה קיבלו "מנה" שלום. טובה. אולם למעשה אין אנחנו רוצים לפגוע באחרים ואין אנחנו רוצים שיפגעו בנו. הדבר היחיד שאנחנו רוצים בו - שיהיו שלום ושיתוף-פעולה באזור.

אני חושב שכל מי שיבוא לבקר בישראל השנה ובשנה הבאה יפגין בזה את הזדהותו עם מטרות השלום שלנו, ואת התנגדותו לפעולות החבלה. אני מקווה שיהיו דברים כאלה ושמשפרם ילך ויגדל.

היום אחר-הצהריים השתתפתי בנטיעת "יער הש-לום", יחד עם מר יעקב צור, יושב-ראש מועצת המנהלים של הקרן הקיימת לישראל, בירושלים. שמחתי מאוד שבאו תיירים לטעת עצים ולהזדהות על-ידי כך עם מטרות השלום של ישראל - על-ידי נטיעה ביער השלום. היער הזה ישתרע על פני 300 דונם, בירושלים, בין המדרון הצפוני של "גבעת העצה הרעה" - כפי שקוראים לה, ושנאחזו נהפוך אותה ל"גבעת העצה הטובה" - היא גבעת ארמון הנציב, לבין מדרונה הדרומי של שכונת אבו-טור, בשטח המפורז לשעבר.

מיד לאחר מלחמת ששת הימים החלה הקרן הקיימת לנטוע עצים בשטח זה, המיועד לפארק עירוני השוכן

היו"ר ד. נצר:

אנחנו עוברים לסעיף כ"א בסדר-היום: תשובת שר התיירות לדיון על פעולות משרדו. רשות הדיבור לשר התיירות.

שר התיירות מ. קול:

גברתי היושבת-ראש, כנסת נכבדה. בראשית דברי רוצה אני להודות לחברי הכנסת, שהשתתפו בדיון על תקציב משרד התיירות, ולהביע להם את מלוא ההערכה על תרומתם בהעלאת בעיות משרד התיירות וענף התיירות בכללותו. הוויכוח היה מאוד חיובי. היתה בו הערכה רבה לפעולות המשרד ולהישגיו. עובדי המשרד וגורמי התיירות בישראל ישאבו עידוד מהוויכוח בעבודתם העתידה.

דברי ביקורת שונים שהועלו בוויכוח נגעו לתחומים שאינם באחריות ישירה של משרד התיירות. נכון שיש להם יחס לענייני התיירות, ואני מקווה שבעתיד, כאשר ידונו על סמכויות משרדים, יצטרכו לתת למשרד התיירות את כל הסמכויות שהמשרד צריך לקבל ואשר בחל-קט עדיין בידי משרדים אחרים, ולא פעם פונים אלינו בעתונות על עניינים שונים, בעוד שהרשות המוסמכת והאחראית היא בידי משרד אחר. כנראה, בזמן הקמת משרד התיירות, שהוא משרד צעיר, לא הביאו את הדברים האלה בחשבון. אני מניח שהעניין יבוא פעם על תי-קונו.

חברי הכנסת הנכבדים, אין ספק שהמצב המדיני והבטיחותי יש לו השפעה על התיירות. כבר אמרתי שכל התחזיות שלנו מבוססות על הנחה שלא תהיה הידרדרות בהשוואה למצב הנוכחי. כידוע לכם, פניתי מעל במה זו, וגם בהודמנויות קודמות, לממשלות ירדן ולבנון והצעתי להן לשתף פעולה בתחום התיירות, למען פיתוח האזור הזה ולמען כל תושבי האזור. אני מוכן גם לשתף פעולה עם מצרים, שבמקום יריות באזור תעלת הסואץ, יוכלו להחליף תיירים בסירות קטנות בתעלת סואץ. אולם לצערי הרב, לאחר נאומי בכנסת בפתיחת הדיון, באת תשובה ירדנית בתותחים ירדניים - עיראקיים בקליה, וחבלנים עשו את מלאכתם הפושעת בירושלים ביום שישי אחרי-הצהריים, כאשר יהודים הלכו לתפילה אל הכותל המערבי.

הפשע בקליה פגע בעיקרו בקבוצת תיירים. אני רואה צורך לציון שה"לד" בקליה היה בידי ערביים, המוניות ששכרו התיירים היו ערביות, מורי-הדרך היו ערבים. היתה זאת קבוצת תיירים נוצריים, בתוכה שתי בחורות מארצות-הברית, שעשו מלאכה חשובה כמורות בקונגו-קינשאסה, ובדרךן הביתה רצו לבקר במקומות הקדושים לנצרות. זה היה פשע מתועב ביותר של הידנים והעיראקים, שהפגינו את המקום שאין בו שום מטרה צבאית. והעיראקים לא התביישו לטעון שאחת הבחורות האלה, זו שנהרגה, היתה כביכול מרגלת אמריקאית שבאה למקום.

הפשע ביום שישי בירושלים היה חמור ביותר, כי עלול היה להיגמר בצורה יותר קשה. אני שמח לציון

(\* "דברי הכנסת", חוב' ל', עמ' 3037.

חבר-הכנסת לורנץ טען עוד על הדיספרופורציה בין מספר הלשכות שלנו בארצות-הברית לבין מספר הלשכות באירופה. לעתו יש להגדיל את מספר הלשכות בארצות-הברית. אני מסכים שיש לעשות זאת, ואני חושב שזה נכון גם לגבי אמריקה הלטינית. יש לנו שם רק לשכה אחת, בארגנטינה, וצריך לפתוח לפחות עוד לשכה אחת בברזיל. אולם לא על חשבון הלשכות באירופה, מפני שיש לנו תיירות חשובה מאוד מאירופה. אירופה יותר קרובה לנו ויש הכרח לשרת את כל תושבי מערב אירופה על-ידי רשת יותר צפופה של לשכות. הייתי מסכים שתהייה לשכות שלנו גם במזרח אירופה — אם יתנו לנו רשות לפתוח אותן.

חבר-הכנסת ארם טען כי קיימים מכשולים בדרך להקמת בתי-מלון חדשים. הוא שאל: למה אין נציג משרד התיירות שותפים בוועדות המחוזיות לבניין ערים? אני מסכים עם חבר-הכנסת ארם, ועל כך כבר רמתי בדברי הפתיחה שלי, כאשר דיברתי על הסמכויות של משרד התיירות. בוודאי יש להסיר מכשולים ולזרז תהליכים. לפעמים אני עצמי מופתע מן הקשיים הנערים.

חבר-הכנסת ארם שאל: כיצד להפריך פירסומים מנופחים ובלדות בעתונות וברדיו בעולם? בזה אנחנו עוסקים. זהו לחם חוקנו היום-יומי. הבאנו מאות עתונאים לישראל, אנשי רדיו וטלוויזיה, ואחר-כך הם כתבו על ישראל וסיפרו את אמת חינוך. אני חושב שהם עשו כמיטב יכולתם כדי לאזן את התמונה. עלינו לדעת שאנחנו חייבים לעסוק בנושא זה באופן קבוע, אבל זה לא יעזור הרבה, מפני שאנשי "אל-פתח" דומיהם ממשיכים להפיץ את הבלדות כל הזמן, ועלינו להשיב עליהן. זהו חלק מן המאבק המדיני שלנו וחלק ממאבק ההסברה שלנו.

חבר-הכנסת ארם אמר, כי מגיעת הכשרים מבתי-מלון מצד המועצה הדתית בירושלים היא בלתי-צודקת. אני מסכים אתו. אני חושב שהתביעות של המועצה הדתית בירושלים הן מוגזמות, ואי-אפשר לקיים בתי-מלון גדולים בתקופתנו אילו היו מקבלים את כל התביעות של המועצה הדתית בירושלים. עד היום לא נענתה המועצה הדתית בירושלים לפניות התאחדות בעלי בתי-המלון, ועולם כמנהגו נוהג. יהודים באים, מתאכסנים בכל בתי-המלון האלה ומאמינים ליהודים הטובים שמנהלים אותם. אני חושב שהמועצה הדתית בירושלים רק מפסידה, וחבל שהיא לא מגלה יתר גמישות והבנה.

חבר-הכנסת ארם טען נגד השירותים הלקויים בבתי-מלון מסוגים ב' ו-ג'. אני רוצה למסור כאן, שקיימת במשרד התיירות קרן להלוואות לשיפוצים בבתי-מלון. הקרן הזאת הופעלה על-ידי משרד התיירות ביום 1 בינואר 1967. לפני כן פעלה הקרן בראשותו של משרד המסחר והתעשייה. הקרן מיועדת בעיקר לבתי-מלון בדרגות ב', ג' ו-ג'. בתקופה שבין 1 בינואר 1967 ל-31 במרץ 1969 אושרו הלוואות ל-67 בתי-מלון בסך כום כולל של 1,943,400 ל"י, כדי לשפץ את בתי-המלון ולהתאים אותם יותר לתביעות החדשות מהם. שנית, בתקופה שבין 1 באפריל 1969 ל-22 ביוני 1969 אושרו הלוואות ל-3 בתי-מלון בסך 33 אלף לירות. שלישית, בתקופה שבין 1 באפריל 1969 ל-22 ביוני 1969 הומלץ על מתן הלוואות ל-7 בתי-מלון בסך 244

בין שני חלקי העיר והמיועד לשני חלקי האוכלוסיה שלה. על-ידי כך הוא מסמל, כשמו, את השלום שבא על ירושלים עם איחודה. לבקשת המשפחות השכולות, שבניהן נפלו במערכה על שיחזור ירושלים, מוקדש חלק מיער השלום לזכרם של לוחמי ירושלים. במרכז גטיעות זה יזכה הטייר-האזרח בחוויה פעילה של נטיעת עץ לרעיון שלום ירושלים ולזכר משחררה, כשהעיר כולה פרוסה לפניו.

חברי הכנסת הנכבדים, יורשה לי להעיר הערות מספר לבעיות שהועלו על-ידי המשתתפים בדיון. חבר-הכנסת לורנץ הציע שנדאג לכך, שכל טייר המגיע לישראל יתקבל בברכה המסורתית שלנו "שלום עליכם" אני רוצה להגיד מברכים את כל התיירים הבאים לישראל, אולם צריך להביא בחשבון, שההצעה הזאת איננה בת-ביצוע מבחינה פיסית. יש שיוורדים אלפי אנשים מאווירונים, בתקופות של שיא, רבים ביניהם גם לא-יהודים, ובשעת נחיתתם על אדמת ישראל מצייתים באווירונים את בואם לישראל ומברכים אותם נוסף על כך יש הרבה כרזות. אנחנו מקבלים אותם בכרזות ברכה, ועושים כמיטב יכולתנו בשטח זה. אני מסכים שיש עוד הרבה מה לעשות ולשפר בנדון אבל אי-אפשר להגשים הלכה למעשה את ההצעה הזאת. לבדך לא אחד באופן אישי בברכת שלום עליכם. הכוונה טובה, אבל הרעיון איננו בריבוע.

אשר לטענה של חבר-הכנסת לורנץ בדבר חוסר ידיעה מספיקה של מורי-הדרך על נושא הדת היהודית ויהדות בכלל, אני רוצה למסור לחברי הכנסת שאנחנו מקיימים בבית-הספר לתיירות לימודי הדת היהודית והמקומות הקדושים, ולהלן כמה פרטים הקשורים בתכ-ניות אלה: א. בשיעורי ההיסטוריה של ארץ-ישראל למעלה ממחצית מ-104 שעות מוקדשות להיסטוריה היהודית. (לדוגמא: 1) יציאת מצרים; 2) תקופת ההתנחלות, שופטים, שואל, דוד; 3) שלמה, ממלכה מאוחדת, מלכות ישראל ויהודה; 4) שיבת-ציון, בית שני, תקופת המשנה והתלמוד. ב. במסגרת לימוד ארכיאולוגיה יש ציון מיוחד לגבי נושאים יהודיים, כגון בתי-כנסת קדומים וכו'. ג. בנושא הדתות — 15 שעות מוקצבות ללימוד עקרונות היהדות. לימוד זה כולל ביקור בבית-כנסת ובישיבה. ד. נושא היהדות חוזר ומודגש בזמן לימודם של פרקים מיוחדים על תפוצות ישראל, אזרחות, ידיעת ארץ-ישראל וכו'. ה. בבחינות מעבר לסיום המכינה בקורס מורי-הדרך נדרשת בקיאות בתנ"ך. ו. עיקר הלימוד בקורס מועבר בצורת סיורים וביקור באתרים. בסיוורים אלה מוארים ומודגשים האתרים בעלי מסורת וקדושה יהודית וגלמדים בהרחבה.

היתה טענה בפיו של חבר-הכנסת לורנץ, שלא מושקעים כספים במדיה מספיקה בפיתוח מקומות קדושים. עם כל הכבוד רוצה אני לציין, שאין זה תפקידו של משרד התיירות. בזה עוסק משרד הדתות. זה גם תפקידה של רשות הגנים הלאומיים. אי אפשר להטיל את המשימה הזאת על התקציב הצנוע של משרד התיירות.

משקיעים נתקלים יותר מדי ב"לך ושוב" — טען חבר-הכנסת לורנץ. יש משהו מן הצדק בטענה זו, אשר הושמעה גם על-ידי חברי כנסת אחרים. אנחנו משתדלים במיטב יכולתנו לעזור להם ולגשר ביניהם לבין משרדים אחרים שהם נזקקים להם.

בתי-מלון. אנו מעוררים התפתחות זו, ואני מקווה שנגיע לכך, אבל כמובן שלב אחר שלב.

חבר-הכנסת שטרן העיר כי התיירות איננה מופיעה כמקצוע בדין-וחשבון של משרד העבודה שהוגה על שולחן הכנסת. חבר-הכנסת שטרן צדק בטענתו, ואמנם הערתי את אנו של שר העבודה לעניין זה והוא הבטיח לי לבדוק את הדבר.

חבר-הכנסת שטרן אמר שיש להרחיב את ההסברה, כדי למשוך מועמדים לקורסים לעבודה בבתי-מלון. אנו עושים פעולה זו. פניתי ליוצאי-צבא באיגרת מיוחדת בנדון. צעירים יודעים כיום שאפשר להתקדם בכבוד מעבודה בענף זה. אולם כפי שנמסר כבר בדברי הפתיחה שלי, יש עוד מקצועות שיש להם כוח משיכה לצעירים, והם מתחרים בענף התיירות. אנו חיים בארץ בתקופה של מחסור בכוח-אדם. מכל מקום אנו עושים כמיטב יכולתנו כדי למשוך מועמדים לקורסים אלה.

אני מפקפק באפשרות להגשים את הצעתו של חבר-הכנסת שטרן לגצל את בתי-המלון בעונות מתות לאיכסון עולים חדשים. אני מוכן לבדוק את ההצעה, לא הספקתי לעשות את הבדיקה עד היום. הפיקפוק שלי נובע מהעובדה שאין לנו כיום עונות מתות בענף המלונאות. חברת "אל-על" הצליחה להשיג בארגון התעופה הבינלאומי מחירי טיסה מוזלים בתקופת החורף. ומעתה החורף לא יהיה עוד בבחינת עונה מתה בתיירות. איננו יכולים להגיע לחישובים מדויקים ומפורטים, אבל אני מוכן לבדוק את ההצעה.

ומכאן לשאלת גיהול בתי-המלון. זהו נושא נכבד מאוד. עלי להעיר שקיים קורס דו-שנתי למינהל בתי-מלון, הפועל במסגרת מוסד הטכניון למחקר ולפיתוח, המדור ללימודי חוץ. הקורס נפתח ביוזמת מחלקת ההדרכה במשרד התיירות והוא בא לענות לדרישות הצו בדבר מומחים בבתי-מלון. הוא מכשיר מועמדים להסמכה לגיהול בתי-מלון או מועמדים לתפקידי גיהול בכירים בבתי-מלון. הקורס, שנפתח בסוף שנת 1968, מקיים השנה את המחזור החמישי ומשתתפים בו כ-40 תלמידים. עד עתה סיימו את הקורס כ-120 איש, הממלאים כאמור תפקידים של מנהלים או סגני מנהלים בבתי-מלון, או של מנהלי מחלקות בבתי-מלון גדולים. משרד התיירות מיוצג בהנהלה הפדגוגית של הקורס על-ידי מחלקת ההדרכה וכן יש לו חלק בקביעת תכנית הלימודים, בקביעת רשימת המרצים ובדיונים על פתיחת קורסים באופן כללי. משרד התיירות משתתף בתקציב הקורס במענק שנתי.

קורס דו-שנתי מקיף למלונאות ייפתח בסוף שנת 1969 במסגרת בית-הספר המרכזי למלונאות על שם אבישר במלון "תדמור". ההרשמה לקורס היא בעיצומה וטרם ניתן להודיע על מספר הנרשמים. אף קורס זה יענה על דרישות הצו בדבר מומחים בבתי-מלון. אני חושב שאנו עושים פעולות בעניין זה, אבל יש לעשות עוד יותר.

חבר-הכנסת שטרן טען כי חברת "אל-על" חייבת להצטמצם לענייני תעופה ולא להיכנס לעסקי מלונאות. אני מסכים אתו בכך, אבל קיימת עובדה שחברות תעופה גדולות נכנסות עכשיו לעסקי בתי-מלון, כי הן רוצות להבטיח חדרים לתיירים המובאים במטוסיהן,

אלף לירות. הבקשות הללו נמצאות בשלבי בדיקה מבחינת הבטחונות להתזרזזות ההלוואות. סכומי ההלוואות, שהגיעו לסך 2,230,400 לירות, נוצלו לשיפורים ושיפוץ צימ, לפי רשימה הנמצאת ביד. אם חבר-הכנסת ארם מגלה עניין בכך, אוכל להמציא לו את הרשימה. אנו עושים איפוא רבות כדי לשפר את השירותים בבתי-מלון מסוגים ב' ו-ג'.

חבר-הכנסת ארם דיבר על מכת הקבצנים. אני מציע שיעביר את הפנייה והתביעה למשרד המשטרה או למשרד הסעד. משרד המשטרה יטפל בעניין בדרך שלו, בעוד שמשרד הסעד יטפל בנושא בדרך הקונסטרוקטיבית שלו. כשר התיירות איננו יכול לטפל בעניין זה. ואף אינני תובע סמכויות בנדון.

חבר-הכנסת ארם טען שיש לפזר את ביקורי התיירים בארץ מבחינה גיאוגרפית, וכן לעודד תיירות לקיבוצים, למען שפר את תדמית המדינה. בעניין זה אנו פועלים רבות. יש לנו חברה לפיתוח התיירות. לא פעם סיפרתי בכנסת שאנו מובילים תיירים מאילת ועד החרמון, ואפילו משארם-א-שייך עד החרמון. אנו עושים הכל כדי לפזר את התיירים ולהביא אותם לכל פינות הארץ. יש לנו מסלולי תיירות ואת התיירים מביאים לכל המקומות הללו. אנו נותנים הלוואות בתנאים של איזור פיתוח א' לבתי-מלון המוקמים במקומות מרוחקים. אני חושב שיש לנו זכויות גדולות בעניין זה. אני גאה על כך, כיוון שפיוור התיירות עוזר ותורם גם לפיוור האוכלוסייה.

חבר-הכנסת שטרן אמר שאסור לה לתיירות להתקדם בקפיצות גדולות. אני מסכים אתו בעניין זה. החישובים שלנו בשנה רגילה מתייחסים לגידול של 15% בשנה. רק בשנת 1968 חלה קפיצה בלתי-רגילה, וזאת כיוון שבשנת 1967 חלה ירידה לעומת שנת 1966, כי היו התפתחויות לאחר מלחמת ששת הימים. לכן היתה קפיצה בלתי-רגילה בשנת 1968. אבל בדרך כלל התחשיבים מבוססים על גידול של 15% בשנה רגילה, - כמובן אם אין הפרעות בתחום המדיני והבטחוני. אינני יודע אם נגדיל השנה את הממדים או נשיג את המספרים של שנת 1968. יש לזכור ששנת 1968 היתה שנת העשרים לקיום מדינת ישראל והיו בה אירועים שונים לרגל חגיגות שנת העשרים. כן היה לנו באותה שנה מצעד צבאי. בשנת 1969 לא היה מצעד צבאי ביום העצמאות. יהודים רבים נהגו לבוא לישראל כדי לחזות במצעד הצבאי. יש עתונאי המציע לקיים מצעד שלום במקום מצעד צבאי. אני תומך ברעיון זה. ועתה צריכה לעבד את הפרטים ולבחון את ההצעה. הדבר יכול להיות מעניין מאוד. אולי נקיים בעתיד מצעד פעם לחמש שנים. הממשלה תדון בנושא זה.

חבר-הכנסת שטרן דיבר על הצורך להגדיל את הסטנדרטוציה, האוטומציה והמיכון בבתי-המלון, כדי שאפשר יהיה לחסוך בכוח-האדם הדרוש לכל תייר. בעניין האוטומציה עלי להעיר כי שאלת התקנתו של מחשב, אשר ירכו את ההזמנות לאיכסון בבתי-המלון בארץ, נמצאת בדיון עם התאחדות בעלי בתי-המלון. מחשבים כאלה מופעלים כיום, אולם רק על-ידי רשת בתי-מלון גדולה אחת או שתיים. אי-אפשר להתקין מחשב לכל בית-מלון בנפרד, אלא לרשתות גדולות של

ששם יש היאחזויות דתיות, ושנחנו מציגים את הדת ואת המקומות הדתיים במשקפת של מאה שערים. אני רוצה קודם כל לומר, שעבודת הצעה, שאני אותה לועדת המסלולים, שעוד השבוע תדון בזה, לברר את האפשרות להוסיף עוד מסלולים. אבל לא אנחנו מחליטים איזה מסלול בוחר לו התייר. הוא מחליט על כך. הוא משלם מכספו, והוא חפשי להחליט. אנחנו יכולים רק להציע לו. חברות האוטובוסים אומרות שהן מפסידות, כי אם מציעים לתייר רק מסלול המכיל מקומות יהודיים או מקומות המעניינים מבחינת הדת היהודית, הרי גם יהודים דתיים אינם נוסעים במסלולים כאלה, כי הם רוצים לראות את הארץ בשלמותה. אם נוסעים במסלול הגליל, רוצים לראות את צפת וטבריה, אבל גם מקומות נוצריים ומקומות חשובים מבחינת התנ"ך וחסידות ארכאולוגיות. אין אנחנו יכולים להכריח אותם שיקיימו מסלולים שיגרמו להם הפסדים.

יחד עם זאת אני בעד זה שתיירים יבקרו בקיבוצים דתיים, - ונכנסים דווקא לקיבוץ לביא בדרך לטבריה - ושיכירו גווער דתי. מי כמוני מכיר את זה עוד מתקופת עבודתי בעליית הגווער.

התכניות חייבות להיות משולבות ולא אקסקלוסיביות. אם יהיו סוכני נסיעות שירצו לארגן סיורים אקסקלוסיביים כאלה, אם יהיו להם מועמדים שיבחרו במסלולים אלה, אברך אותם על כך. אני מציע לחבר הכנסת דניאל לוי, שיש לו השפעה רבה בקרב יהודים דתיים ותיירים יהודים, שיפעל בכיוון זה, שירצו לבחור במסלולים כאלה. זה יהיה העידוד החשוב ביותר לתכנית כזאת.

חבר הכנסת דניאל לוי דרש פישוט התהליכים האדמיניסטרטיביים הכרוכים בהשקעות. תבוא עליו ברכה. אני מסכים בכל לב. אברך על כל עזרה שאקבל מחברי הכנסת בנדון.

חבר הכנסת לוי דיבר על הצורך לשמור על יציבות מחירים. הוא דיבר נגד העלאת מחירי השירותים, כי העלאת כזאת תבלום את הגידול בתיירות. התפלאתי לשמוע דברים אלה מפי חבר הכנסת דניאל לוי. הגה זה עתה חתמנו פעם נוספת על הסכם עם התאחדות בעלי בתי-המלון, שמבטיח את היציבות עד שנת 1970, ואני מברך על הסכם זה. ארצנו היא כיום ארץ לא יקרה לתיירים. את זה אומרים כולם, ובעיקר אחרי הפיחות, שהיה לפני שנה. ארצנו זולה יותר בשביל תיירים מארצות הדולר והמטבע הקשה. מי שמסייר היום בעולם יכול להיווכח שארצנו אינה יקרה לתיירים.

גם מבחינת השירותים אין לנו מה להתבייש. הייתי עכשיו בשתיים-עשרה ערים בארצות-הברית, התאכסנתי בבתי-מלון. בקיץ שעבר הייתי בארצות אירופה לשם פתיחת לשכות תיירות. אני אומר שאנחנו טובים הרבה יותר מבחינת השירותים מרוב בתי-המלון שבהם התאכסנתי, והם לא היו מדרגה נמוכה.

חבר הכנסת גבריאל כחן ציין בצדק את העובדה, שהשתנו הנימה והתוכן של דברי הביקורת בכנסת על משרד התיירות, בהשוואה לעבר. כמובן שמחתי מאוד על שינוי זה.

חבר הכנסת כחן דיבר על כך שיש לפתח מקורות

לאחר שייכנסו לשירות מטוסי הסילון הגדולים בני 430 מושבים. הגענו למסקנה משותפת עם חברת "אל-על", כי במקרה שתקום חברה לבניית בתי-מלון, היא צריכה להיות מורכבת ברובה ממשקיעים פרטיים. חלקה של חברת "אל-על" בחברה כזו יכול להגיע ל-10% - 15%, וזאת כדי שחברת "אל-על" תוכל לדרבן את הפעולה ולהיות גורם מכונן ומפעיל, אבל בשום פנים ואופן לא תוכל חברת "אל-על" להיות רוב מכריע וקובע באותה חברה לבניית בתי-מלון. משקייעים פרטיים לא יסכימו להשתתף בחברה שבה תהיה חברת "אל-על" הקובעת. משקיעים פרטיים כאלה רוצים להיות הקובעים בחברה כזו. לאחר בירורים רבים נדמה לי שהגענו עם חברת "אל-על" לכלל הבנה בנושא זה, מאחר שעלינו להתכונן לקראת הפעלתם של מטוסי הסילון הגדולים.

חבר הכנסת שטרן אמר שיש לעודד תיירות מרפא ותיירות חורף. הוא גם הציע שתיתן נסיעת חנים לכל תייר עשירי שבא לישראל במסגרת תיירות החורף. אני לא יכול להבטיח לו להגשים הצעה זו. אני יכול רק להבטיח לו שאנו משקיעים רבות בתשתית של תיירות המרפא בסביבות ים-המלח ולמעשה גם בחמת גדר. עד עכשיו לא היה שקט באזור הזה, אבל לאחר שתחול רגיעה יוכלו לבוא לשם תיירים. אנו משקיעים השקעות כאלה גם בטבריה. ברור שכל זה מחייב השקעה רצינית מאוד, כדי שיבואו למקומות אלה להתרפא ולהתרחץ במעיינות המרפא של ארץ-ישראל. אולם להבטיח נסיעות חנים אינני יכול, כי אין לי במה לממן זאת.

חבר הכנסת דניאל לוי שאל מה ביחס להסברה שלנו. הוא רוצה שהיא תהיה יותר יעילה. הוא תושב שאילו היתה יותר יעילה, היינו מתגברים על הירידה בתיירות הנובעת מהתקדמות. אני מוכן להציע לחבר הכנסת לוי שידריך אותנו בעניין זה, כיצד עושים כדי להתגבר על התעמולה הנובעת מהתקדמות. כל תקרית זוכה לפירסום ולכתורות, ואין להימנע מזה.

מה שאנחנו יכולים לעשות, - ואנו אמנם עושים - הרי זה להביא מאות עתונאים וצלמים, אנשי טלוויזיה ורדיו. יש לנו ועדה משותפת עם משרד החוץ וחברת "אל-על", אנחנו מתכננים יחד, וכל הזמן מתבצעים הדברים האלה, כדי שיתכנו על חיינו הרגילים בארץ. התיירים הבאים לישראל מתפעלים מן החיים כאן. לפני בואם לכאן לא האמינו שהחיים כאן נורמליים, ושהם יכולים לנסוע לכל מקום, לסייר, להתפלל, לשחות וגם לנוח. אנחנו עושים בתחום זה כמיטב יכולתנו.

לפי דברי חבר הכנסת דניאל לוי תופסות צרפת וקנדה מקום קטן מדי בתיירות שלנו, בגלל ההסברה הלקויה. אני מראה לעצמי לא להסכים להנחה זו של חבר הכנסת לוי, שהיא לה שום בסיס. אנחנו עושים כמיטב יכולתנו בצרפת, קנדה ובארצות אחרות כדי להגביר קצת את התיירות. אולי האקלים בצרפת קצת ישתנה לאחר בחירת הנשיא החדש וכיוון הממשלה החדשה. מי יתן ויתקיים הדבר.

חבר הכנסת לוי טען שאנחנו לא מראים לתיירים במידה מספקת את חיי הדת בארץ, הסיורים מגיעים רק לקיבוצים חילוניים, ואין מבקרים בקיבוצים דתיים, באוניברסיטת בר-אילן, בהיאחזויות ובקו של הבקעה,

תערוכה של האמנים מימין-משה בירושלים. ומה עושים בעכו העתיקה ובמקומות אחרים? אנו עשינו, עושים וגם נעשה בעתיד, אולם איננו יכולים להיות הכתובת היחידה בעניין זה.

י אשר לסיורים בארץ לצירי הקונגרסים — נכון הוא כי צירי הקונגרסים, ביחוד המדעיים, הם תיירים מסוג מיוחד. בדרך כלל הם אנשים עסוקים, בעלי התחייבויות רבות וענפות. מסיבה זו חלק מהצירים משתתף אך ורק בדיונים המעשיים ונבצר ממנו להשתתף בסיורי תיירות רגילים בארץ. כך זה בדרך כלל בקונגרס סים בין-לאומיים ברחבי העולם. אולם המצב אינו חמור עד כדי כך. בידרנו את העניין אצל מספר סוכני נסיעות מרכזיים ונודע כי כ-60% מהצירים מזמינים אצלם סיורים לפני הקונגרס או אחריו.

הסיורים הקשורים לקונגרס מתחלקים ל-3 סוגים: א. סיור רשמי, הניתן על-ידי המארח, כולל לעתים קרובות אספקט מקצועי של הכנס. בסיוור זה משתתפים כל הצירים. אנו ממליצים להאריך סיורים אלה ולשלם עם סיוור רגילים. ב. סיורי פוסט-קונגרס, המוזמנים על-ידי הציר אצל סוכן נסיעות או אצל המוביל במישרין. ג. סיורי פרה-קונגרס — כנ"ל.

נציגו משרד התיירות החברים בוועדה המארגנת של הכינוס עומדים על כך שיושם דגש הן בסיורים הניתנים על-ידי המארח והן בסיורים הנקנים מסוכן הנסיעות לפני הקונגרס ואחריו.

בכל ועידה פותח סוכן הנסיעות משרד במקום הכנס ו"מוכר" סיורים למשתתפים.

אנו מחלקים תיק עם חומר תיירות, הכולל חוברות צבעוניות, מפות וכר' לכל ציר קונגרס. דבר זה נעשה כבר במשך מספר שנים.

חברי-הכנסת גבריאלי כהן דיבר על הצורך בשיפור החופים שלנו, טיפוח צלילה תת-מימית וארכיאולוגיה תת-מימית. לארכיאולוגיה תת-מימית קיים משרד החינוך והתרבות, אשר יש לו אגף עתיקות והוא צריך לעודד את הארכיאולוגיה התת-מימית. אנשי הארכיאולוגיה התת-מימית — ואני מסכים אתו — עושים עבודה מצויינת. לאחרונה עשו זאת גם בשרם-א-שייך וגם בעכו, ויש להם הישגים חשובים.

אשר לטיפוח החופים — הקימונו ועדה משותפת עם משרד הפנים. ועדה זו כבר החלה בפעולתה. הוועדה התכנסה למספר ישיבות והחליטה לערוך סקר לבדיקת אותם נתונים אשר בלעדיתם אי-אפשר לקבוע תכניות לפיתוח החופים ולשיפורם. סקר זה יקבע מהי תנועת המתרצים החופים הנוכחיים, מה מצב החופים הקיימים, מה הם המקומות שבהם אפשר לפתח חופים חדשים וכיוצא באלה. עם סיום הסקר תוכל הוועדה לקבוע בפרוטרוט את תכניתה לשיפור החופים הקיימים ולפיתוחם של חופים חדשים.

ואשר לצלילה התת-מימית — יש לנו מרכז לצלילה תת-מימית באילת. אנו עוזרים למרכז זה. יש עוד מה לעשות כדי לטפחו, אך יש צורך ביתר פיקוח על הבטיחות בעניין זה. גם בעתיד נשתדל לטפח ענף זה.

חברי-הכנסת גבריאלי כהן, שהוא חבר הנהלת החאן הירושלמי, המשמש מפעל תיירותי חשוב מאוד — ואני ממליץ בפני חברי הכנסת כי ילכו לראות אותו,

תיירות נוספים ולהביא להארכת ההשהות גם כשאין אירועים, מצעד וכיוצא בזה.

ראשית כל, אני פונה ללא הרף לעיריות ולמועצות המקומיות, שיגבירו את האירועים. מדוע לא תתקיים העדליה בפורים בתל-אביב? זה היה תמיד דבר מרהיב ביותר, שמשך תיירים מכל העולם לישראל. מדוע לא יקיימו אירועים אחרים במקומות שונים בארץ, אירועים המתאימים לכל עיר ולכל מקום? הדברים היו זוכים לפירסום רב. דרושה גם קצת יומה מקומית בעניין זה. מקומות שרוצים להתקיים על תיירות חייבים להשקיע מחשבה ואמצעים כספיים בעניין זה.

שנית, כבר אמרתי שיש הצעה שבמקום מצעד צבאי בכל שנה, יהיה מצעד שלום. נברר גם הצעה זו.

חברי-הכנסת גבריאלי כהן דיבר על בעיית המסעדות, הוא טען שצריך להוסיף מסעדות. אני מסכים אתו בהחלט. אני גם רוצה לומר שאנחנו עושים בעניין זה רבות. נתנו הלוואות רבות לפיתוח מסעדות חתיים. הם רוצה למסור כאן כמה פרטים: מאז ראשית שנת 1966 ניתנו על-ידי משרד התיירות הלוואות ל-63 מסעדות בכל רחבי המדינה, למטרות הקמה, הרחבה ושיפוצים. הסכום הכולל של הלוואות שניתנו הוא 4,885,800 לירות. זהו סכום נכבד מאוד. היום יש מסעדות יפות, שתיירים נהנים מאוד להיכנס לשם. יש עוד מה לעשות במסעדות אחרות. מתוך המספר הזה של 63 מסעדות, 20 הן באזור תל-אביב, 23 באזור ירושלים, כולל ירושלים המזרחית ובית-לחם, 11 בדרום הארץ, כולל ביר-גפגפה, אל-עריש ואילת, 9 בצפון הארץ, כולל מסעדות ליד הבניאס, בתל-דן, בגן-השלשה ובטבריה. ובכן, עשינו בעניין זה, ובזוודאי נעשה גם בעתיד.

חברי-הכנסת גבריאלי כהן דיבר על כך שיש לתכנן תפוסה אלטרנטיבית של בתי-המלון ולהגביר פיזור התפוסה על פני כל עונות השנה באמצעות תיירות פנים. — יש לנו מחלקה מיוחדת העוסקת בנושא זה של תיירות פנים. היא רשמה לזכותה השנה הישגים רבים בכך שהיא ענדה קיים כינוסים בתקופת החורף — בבאר-שבע, אשקלון, נהריה, טבריה, צפת ומקומות אחרים. נמשיך לעשות הלאה בעניין זה.

אשר לרמת השירותים — כבר אמרתי שיש שיפור גדול. גם סקר התיירים מוכיח זאת, וכולם מציינים את הדבר. אולם אני מסכים שיש לעשות יותר להעלאת רמת השירותים, ונעשה בעניין זה כמיטב יכולתנו. פה תעזור לנו גם ההתחרות, לא רק הפיקוח יעזור. אני מאמין בשילוב בין פיקוח והתחרות.

חברי-הכנסת גבריאלי כהן דיבר על כך שיש ליצור ולטפח אטרקציות לתיירים, כדי שגם הבאים לקונגרסים יישארו אחר-כך בארץ כתיירים. הוא אמר שהמשרד חייב לדבן פיתוח של אתרים, גם אם אין הם נמצאים בסמכותו, ולטפח מרכזי אמנות ואומנות. אני מסכים אתו שיש לעשות הכל כדי שהבאים לקונגרסים יישארו יותר זמן בארץ, אולם בזה לא יכול לטפל משרד התיירות, הוא אינו יכול לעסוק בטיפוח מרכזי אמנות ואומנות. קיים משרד החינוך והתרבות, ישנה הרשות לגנים לאומיים. גם אנו עוזרים על-ידי חברות פיתוח. מה נעשה ביפו העתיקה, על כל הגלריות שבה? ומה אנו עושים עכשיו בימין-משה בירושלים? בקרוב תהיה

נים. אם הם רוצים בתיירות, יקבלו ממשרד התיירות את כל העזרה.

אשר ליושבים הערביים בישראל עד ה־5 ביוני 1967 - בעניין זה עשינו רבות וגם נעשה בעתיד. זה כולל גם את הדרוזים. עשינו דברים בדלית-אל-כרמל וגם במקומות אחרים, ואני מוכן בעניין זה להקשיב לכל הצעה שתוגש, אבל היוזמה צריכה להיות מקומית ולא מטעמנו.

חבר-הכנסת נסים אליעד, יליד טבריה וגאמן מאוד לטבריה, דיבר על הצורך לטפח ולפתח את התיירות בטבריה. אני יכול לבשר לו, כי מאז ינואר 1966 ניתנו למטרות הרחבת תיירות, הקמת בתי-מלון חדשים וטיפול חופי הכינרת בטבריה וסביבתה, כשישה מיליון לירות. או ליתר דיוק 5,857,000 ל"י. פותחו חופי הרחצה הבאים: החוף השקט, ליד, חוף גיא, חוף התכלת ושיט כינרת, שבפיתוחם וטיפולם הושקעו על ידי משרדנו כ־1.2 מיליון לירות. אני מסכים שחבר-הכנסת אליעד יביא את הבשורה הזאת לכל תושבי טבריה, אם לא ידוע להם דבר זה עד עכשיו. אנו, כמובן, נעשה גם בעתיד למען פיתוח של טבריה ומקומות אחרים בגליל.

חבר-הכנסת שמואל תמיר דיבר על מכשולים בירוקרטיים על דרכם של משקיעים. אני מקווה שהמכשולים האלה יפתחו, ואנחנו נקל על משקיעים, כי יש שפע של משקיעים, והם צריכים לראות רצון טוב מצד כל הגורמים בישראל.

חבר-הכנסת שמואל תמיר הוסיף לדיבר על העדר מפעלי תיירות בשטחים. כבר הסברתי מדוע אין מפעלי תיירות בשטחים, לא מפני ששר התיירות איננו רוצה בכך. אפשר יהיה לפתח מפעלי תיירות, אם יהיה שקט בשטחים.

עוד דיבר חבר-הכנסת תמיר על כך שיש להפוך את שדה עטרות לנמל-תעופה בין-לאומי, כדי שנוכל למכור טיסות "פאריס - ירושלים". באופן עקרוני אני מסכים אתו, אולם של התחבורה הסביב כבר מעל במת הכנסת שמדובר כאן על עניין של 20 מיליון לירות, ואין לכך כסף בתקציב, והוא איננו רואה את העניין הזה כעניין בעל עדיפות ממדרגה ראשונה. אני, בהיותי ידע מהו המצב התקציבי, אינני יכול לבוא בטענות ובתביעות אל שר התחבורה ברגע זה, מפני שהמצב קשה. אין ספק כי העניין חשוב, ויש לו גם ערך מדיני ולא רק כלכלי.

חברת-הכנסת תלמי אמרה שיש לשנות מבנה הסטטיסטיקה של המשרד, ובמקום להשוות התנועה לשנים קודמות, להשוות מספרי התיירים הנכנסים לישראל ולמדינות אחרות, תוך ניכוי היהודים הבאים בלאו-הכי. לפי דבריה, אצלנו משוברים שיעורי הגידול ביחס לארצות אחרות בגלל ריבוי התיירים היהודיים.

המצאתי לחברת-הכנסת תלמי את סקר "אותות". אני מקווה שתהיה לה הסבלנות ושיהיה לה הפנאי לעיין בו. חברי כנסת אחרים, שירצו לעיין בסקר זה, אני מוכן להמציא להם אותו.

אינני מקבל את הגירסה של חברת-הכנסת תלמי, כאילו התיירים היהודיים נמצאים בכיסנו. אמסור לה עכ"ש עובדות, שמהן תלמד עד כמה היא לא צודקת.

חברת-הכנסת תלמי אמרה, שיהחיים באים לבקר אצל קרוביהם וידידיהם בלאו הכי. ובכן, בשנת 1967/68

אני אפילו מוכן להזמין אותם - חבר-הכנסת כהן טען שהחאן איננו רגטיבלי ולכן אנו צריכים לתמוך מבחינה כספית בעריכת ערבי פולקלור ובהתקנת תירגום סימולטני לאירועים. אין אנו יכולים להשתתף עוד בתקציבים. עזרנו בהקמת החאן הזה, בשיפוצו ובטיי-פוח. רק עכשיו נתנו הלוואה גדולה כדי להשלים אותו. בעניין זה אנו פועלים יחד עם ראש עיריית ירושלים. גם הגברת גסטטר תרמה תרומה חשובה לעניין זה. החאן משמש מפעל יפה מאד לירושלים, אולם משרד התיירות איננו יכול לתת לו הקצבות קבועות, כי גם תקציב משרד התיירות מוגבל.

חבר-הכנסת גבריאל כהן דיבר על הצורך לפתח תיירות לימודית סביב נושאים צלבניים, ביוגטיים וכיוצא באלה. אופנה כזו מתפשטת כיום בכל העולם. אני מסכים לעניין זה. סוכני נסיעות מחוץ-לארץ מארגנים שם סיורים לימודיים לישראל על נושאים שונים, כגון "בעקבות הצליינים", "בעקבות ישו", "בעקבות האפיפיור" ובעקבות רבים אחרים. נוסף על כך השקיע משרד התיירות מאמצים רבים בהכנת תכניות מיוחדות לסיורים מקצועיים, שיעניינו בעלי מקצועות מסויימים, כגון חקלאים, מהנדסים, עורכי-דין, רופאים וכו'; ובהפצתן של תכניות אלו בחוץ לארץ. הן בין האירגונים המקצועיים והן בין סוכני הנסיעות. תכניות אלו משמשות למארגנים בסיס לתיכנון סיורים בארץ, וכונות גם להרחיב אותן מה ניתן לראות וללמוד בארץ בשטח הספציפי המעניין בעלי מקצוע מסויימים. אנו נפעל ונעשה עוד יותר בעניין זה. נקיים סיורים למתעניינים בארכיאולוגיה, באמנות וכדומה.

אשר למדריכי תיירים - דיברתי על כך בוויכוחים קודמים שנתקיימו בכנסת. אפילו העליתי את הנושא הזה. הוקמה ועדה מיוחדת, בראשותו של זאב וילנאי, אשר הגישה לי המלצותיה. אנו דנים עכשיו בהמלצות אלה ובקרוב נצטרך לקבל החלטה בנדון. כוונתי לבעיית הקומיסיונים והטיפים.

חבר-הכנסת נסים אליעד טען כי התקציב לפיר-סומת קטן מדי, ואני מסכים אתו. אני מסכים שהוא יעזור לי להשיג תקציב גדול יותר.

ביחס לאגודה לחופי הרחצה - כידוע, רציתי באגודה לחופי רחצה או בהיקמת רשות לחופי רחצה, אבל סוכם שתהיה ועדה. הוועדה התחילה לפעול, כפי שהסברתי קודם. נראה מה יצא מהפעולה שלה.

חבר-הכנסת נסים אליעד דיבר על הצורך להעמיק ולפתח את התיירות בסקטור הערבי. אנו יכולים לפתח את התיירות רק בסקטור הערבי של ישראל. כוונתי לישראל של ה־5 ביוני 1967. רצינו לפתח תיירות גם בשטחים. משרד התיירות עשה הרבה, לדוגמה בבית-לחם. בבית-לחם מעולם לא פרחו העסקים מבחינת התיירות כמו שהם פורחים עכשיו. ניסינו לעשות משהו ביריחו, משום שהצליינים מעוניינים מאוד ביריחו. ניסינו לעשות משהו גם בשכם ובמקומות אחרים, אולם אינני יכול להביא תיירים למקומות שבהם זורקים רימונים ומארגנים הפגנות של התושבים הערביים. אם התושבים הערביים בשטחים המוחזקים רוצים לקבל תיירים - אני מסכים שהתיירים יבואו לשם, אולם אז צריכים הם להיות רגועים ושקטים, כי התיירים רוצים שיחייבו אליהם ולא יקללו אותם או ירגמו אותם באב-

הקמנו מפעל מבורך שיש בו שיתוף פעולה בעניין זה בין יהודים וערבים בירושלים.

חברת-הכנסת אבנרי אמר ש-70% מהתיירים הם "אוטומטיים" — יהודים המבקרים את הארץ ואת קרובי-החס. כבר הסברתי, בתשובתי לחברת-הכנסת תלמי, שלא כן הדבר. היהודים אינם מונחים בכיסנו. אנחנו חייבים לעבוד בקרבם, ועובדים הרבה מאוד וקשה מאוד בקרב הקהילות היהודיות. מתקיים עכשיו כינוס ב"היכל שלמה" בירושלים, ואנחנו משקיעים הרבה אמצעים והרבה מאמץ ציט בשטח זה. אין ספק כי המצב הבטחוני והפוליטי משפיע גם על היהודים. נכון, יהודים מגיעים לישראל, ואנחנו תובעים מהם לגלות סולידיות עם המדינה, לא רק על-ידי נאומים והצהרות, אלא גם על-ידי ביקורים, אבל אין שום דבר אוטומטי. יש לעבוד קשה, ונמשיך לעבוד קשה כדי להסביר שאין ליהודים מה לחשוש ומה לפחד, להיפך, התשובה שניתן לטוריסטים היא בכך שיבואו לכאן יותר, ואני מקווה שכך יהיה.

חברת-הכנסת אבנרי טען כי התחזית לשנה זו היתה גידול ב-30%. התחזית היתה גידול של 15% ולא של 30%, אבל אין ספק שהמצב הבטחוני משפיע. שנת 1968 איננה יכולה להיות קנה-מידה לגבי שנת 1969, כי בשנת 1968 היו בארץ אירועים אקסקלוסיביים מיוחדים לשנת העשרים של המדינה. אנחנו מפתחים עכשיו הסברה לשנת ירושלים. בשנת 1968 היו כאן כינוסים שונים וראש הממשלה המנחה זימן אותם; התקיימו כאן כינוסים של גופים ציבוריים שונים לעשרים שנות המדינה. אנחנו מנסים להשפיע על אירגונים יהודיים ואחרים, שיבואו לכאן ויקיימו כאן את כינוסיהם.

כבר הסברתי מדוע לא התפתחה התיירות בשטחים. בכל לב הייתי רוצה לפתח אותה. אולם הסברתי מדוע אין זה תלוי בי. יש תיירים המגיעים למקומות אלה, אבל הם רק עוברים בהם ומסיירים בהם, ואינם רוצים ללון ולהתעכב בהם, ואפילו לא להישאר לארוחת צהריים, כי הם חוששים מדימון ביריחו או בשכם. כל ראש עיר ערבי שביעי רצון כן לעבוד אתנו ולפתח את התיירות בעירו — משרד התיירות יהיה מוכן לשתף עמו פעולה.

חברת-הכנסת אבנרי התלונן על כך שסגרו את תל-אביב בלילה. אני, כמוהו, מצטער על עובדה זו. לא הספקתי לטפל בנושא זה מאז שובי מחוץ-לארץ. אני חושב שהסיבות לסגירה אולי לא היו מספיקות. אני רוצה להיפגש עם אנשי המשטרה ולשאל מדוע הם כל כך דרסטיים בדרך.

אשר לחופי הים — כבר הסברתי שבינתיים הופעלה הוועדה. ונראה, אם היא תעשה את המלאכה — נוחה; אם לא תיעשה — אשוב להצעתי הקודמת בדבר רשות חופים.

חברת-הכנסת אבנרי טען, שאין מנהלים תעמולה אמיתית למשיכת תיירות נוצרית. לכך דרושות גם מסע דות עם מאכלים מושכים, ולא מסעדות כשרות. יצא לנו שם בחוץ לארץ, שאי-אפשר לאכול טוב אצלנו — אמר. אני רוצה ראשית כל להשיב לטענה על חוסר תעמולה אמיתית, כפי שנאמר על-ידי חברת-הכנסת אבנרי, למשיכת תיירים נוצריים. לא כן הדבר. חלק ניכר מן התעמולה לה הענפה שמנהל משרד התיירות בחוץ-לארץ מכון לעידוד תיירות מן העולם הנוצרי. משרד התיירות הדפיס

הגיעו לישראל במטרה לבקר את קרוביהם וידידיהם רק 13.3% מכלל התיירים, בעוד ש-29.2% מהתיירים באו למטרות תיור. 14.4% באו לראות את הישגי המדינה; 19.2% באו כדי לבקר במקומות הקדושים ליהדות ולנצרות; 4.6% באו לוועידות; 5.6% באו ללמוד בעיות חברתיות; 6.7% באו למטרות עסקים, והשאר באו למטרת אחרות. יש לציין, כי שיעור התיירים הבאים לבקר קרובים וידידים הסתכם ב-15.5% בשנת 1966/67, ויורד ל-13.3% בשנת 1967/68. יתר על כן, הירידה במספר התיירים הבאים לבקר קרובים וידידים היתה גדולה במיוחד דווקא אצל התיירים היהודיים — 20% בשנה החולפת, לעומת 27% שנה קודם לכן. לפיכך, כל הגירסה של חברת-הכנסת תלמי אין לה יסוד. עלינו לעבוד בקרב היהודים בהסברה, בתעמולה וכדומה, לא פחות מאשר בקרב תיירים אחרים.

חברת-הכנסת תלמי אמרה עוד שיש צורך בנתונים יותר מעמיקים כדי שיאפשרו שיפור התענוה. אני חושב שאחרי שתקרא את הסקר של "אותות", תראה שיש לנו נתונים רבים וחשובים, ואנחנו לומדים מכל ההתרחשויות. אציין שאנחנו מזמינים את כל הסקרים אצל חברות בלתי-תלויות ולא אצל חברות ממשלתיות.

חברת-הכנסת תלמי גילתה רוחב-לב בלתי-רגיל בהציעה לחלק פילמים לתיירים, כדי לעודד אותם לצלם, ובכך להשיג פרסומת טובה. אם נעשה סקר בעניין זה נלמד, שהסכומים שהתיירים מוציאים על צילום הם גדולים מאוד, ואין ארץ תרבות בעולם המחלקת פילמים כדי שתיירים יצלמו את אתריה. אצלנו יש כל-כך הרבה אתרים לצלם, מקומות היסטוריים ונופים, מגוון ניקח את הסכומים האלה? אולי תדריך אותנו חברת-הכנסת תלמי בכך?

**אסתר רזיאל-נאור (גח"ל):**

תצלם את התקציב, ויהיה לך.

**שר התיירות מ. קול:**

אני מסכים. התקציב מצולם ונמצא על שולחנם של חברי הכנסת.

חברת-הכנסת תלמי אמרה שמשדר התיירות חייב לסייע בהקמת "היכל התנ"ך" בירושלים. אני רוצה שחברת-הכנסת תלמי מתעניינת ב"היכל התנ"ך" שיוקם בירושלים, אבל אני סבור שלא משרד התיירות הוא הכתובת לכך, אלא משרד החינוך, ואולי משרד ראש הממשלה או שר האוצר. למה דווקא משרד התיירות? יש אלי פניות רבות. יש אלי עכשיו פניה, שאהיה שותף בהקמת המוזיאון של השומרונים בשכם. מר-נים אלי שאהיה שותף בחפירות ארכיאולוגיות, שלמען-ן קיים האגף לעתיקות. גברתי היושבת-ראש, חברי הכנסת, אין לכם דבר שאי-אפשר למשוך אותו לתיירות, ואין גבול לפניות המגיעות אלינו. מקימים בחיפה מוסי-און ימין, שם יהיה גם אקווריום כמו בלילה, אבל טוב שנמצאו תרומות לעניין זה. יכולתי לספר לכם על פניות בלי סוף, אלא שאני לא יכול להיות כתובת לכל המטרות האלה, בתקציב הקטן של משרד התיירות.

חברת-הכנסת תלמי סבורה שיש לעודד פיתוח התיירות באורח שווה בין שני חלקי ירושלים. אילו הקשיבה לנאום הפתיחה שלי, היתה רואה כמה אנחנו עושים במזרח ירושלים כדי לעודד את התיירות.

חברי הכנסת מיקונים דיבר על רמת שכר גמולה בשירותים. לא שמעתי זאת מן העובדים במפעלי התיירות. מניין למד חבר הכנסת מיקונים לדעת יותר מאשר העובדים עצמם? אני יודע שחלק משכרם של העובדים ניתן לפי אחוזים. יש בסיס, ויש גם אחוזים. אני יודע שיש דרגות מסוימות שהן אולי מקופחות. אבל אני יודע שיש מדיניות של יציבות בשכר ושל מחירים ושל מסים, ואני תומך במדיניות הזאת, ומציע לחברי הכנסת מיקונים שלא ינסה לערער את היציבות הזאת, כי היא עוזרת לנו מאוד. ואם הגענו ליציבות במחירים ובתי-מלון ודבר זה עוזר למשיכת תיירים לישראל ויש עבודה רבה לכל העובדים בענף התיירות — אני מבקש ממנו שלא לנסות לקלקל את היציבות הזאת. אני מקווה שיהרהר בנדון מחדש. וגם אם ירצה לקלקל — לא ניתן לו. ההסתדרות לא תתן לו; היא נציגת הפועלים.

חברי הכנסת מיקונים אמר שאין גוטנים רשיון למלון אם איננו כשר. גם בדבריו של חבר הכנסת אבנרי יש משהו בעניין הכשרות. אני רוצה להכריז מעל במה נכבדה זו: משרד התיירות איננו מתערב בענייני כשרות. כאשר משרד התיירות מקבל בקשה להלוואה מבית-מלון או מסעדה, איננו שואל על כשרות. הוא מאשר את ההלוואה לפי מצב המשקיע והמקום ששם רוצים לבנות את המסעדה הממולצת לתיירים. הוא בודק את כל התנאים הכלכליים, את תכנית המלון מבחינת השירותים הכלליים, אולם אינו עוסק בכשרות. זה איננו תפקידו של משרד התיירות. יש שוויון מוחלט לבני כולם בנדון. נכון שרבים — או רובם המכריע — של בתי-המלון רוצים לקיים כשרות. חלקם מכיוון שמאמינים בכשרות ורוצים בכשרות מנימוקים דתיים, וחלקם גם מנימוקים עסקיים, כי רוצים לערוך במלון חתונות, חגיגות בר-מצוה וחגיגות משפחתיות וסעודות שכל יהודי יוכל לבוא אליהן. ועל-פי רוב חושב בעל המלון שאם לא יהיה שם אוכל כשר, יפסיד חלק מן הלקוחות. כי רבנים לא יבואו לערוך שם חופה וקידושין, ולא יקיימו חגיגות בר-מצוה, ויפסידו אולי גם במסעדה, כי אי-אפשר לשתף את כל היהודים שיש ביניהם אוכלי כשר. משום כך הם רוצים שיהיה כשר, ואנו לא מתערבים. בזה מחליט כל אחד ואחד, ולא נפלה. לכן זה עניינו החפשי של כל אחד ואחד בישראל, וכך אנו דנים על העניין וכך נדון גם בעתיד.

כבר אמרתי, שלדעתי המועצות הדתיות אינן צריכות להגיש בתביעות, ואני שמח שרובן במדינת ישראל לא מגישות בתביעות — הרוב המכריע. יש רק קושי שנתעורר פה בירושלים וטרם התגברו עליו. בכל מקום דווקא מגלים הבנה; יודעים מה ערכה של התיירות למדינת ישראל, יודעים גם שאי-אפשר לנהל בית-מלון כשמחמירים יתר על המידה. אני מקווה שגם המועצה הדתית בירושלים תחשב מחדש את דרכה, למען הרבות אחדות בישראל ולא להקשות על יהודים שבאים לירושלים. וכפי שידוע לכם — 92% מכל התיירים שמגיעים לישראל, מבקרים בירושלים.

חברי הכנסת הנכבדים. אני מודה לכם שוב על ההקשבה, וגם על ההשתתפות בדיון, ומקווה שמצייתי את רוב הבעיות שנתעוררו בדיון זה.

הפיץ חוברות ועלונים מיוחדים לנוצרים, ובמיוחד לצליינים, בשמנה שפות ובמיליוני עותקים; הדפיס והפיץ כרזות מיוחדות המציגות את האתרים המקודשים לנצרות; הפיק והפיץ סרטים מיוחדים על נושאים אלה; הזמין לישראל צוותי טלוויזיה מארצות שבהן יש ריכוזים נוצריים גדולים, כדי להראות להם את המקומות הקדושים לנצרות בארץ, ובעיקר כדי להסריט כאן את טקסי הפסחא וחג-המולד; הזמין מארגני צליינות, אנשי כמורה ונציגי אירגונים כנסייתיים וסוכני נסיעות המתמחים בטיפוח סיורים דומים גם לארצות אחרות, כדי להעמידם על הנעשה בשטח זה בארץ ועל האפשרויות לארגן סיורים של תיירים נוצריים אל המקומות המקודשים להם; מזמין לישראל עורכי עתונות נוצרית דתית כדי שימסרו למיליוני קוראיהם את התרשמויותיהם מן הביקורים במקומות הקדושים, וכן הלאה. כן פועלת ועדה בין-מוסדית, "הוועדה הישראלית לצליינות", העושה הכל כדי להנעים את שהותם של הצליינים בישראל, על-ידי הספקת מרצים ואישים לערבי שאלות ותשובות, עריכת ערבי-פולקלור וכו'. מלבד זה אנו שולחים מרצים לכנסיות, המדברים ישר מעל הדוכן ומציגים סרטים נפרדים לקתולים, לפרוטסטנטים ולאורתודוקסים הנוצריים, כי אף אחד מהם איננו רוצה באותו סרט, ואנו עובדים עם כולם. קיימנו כנסים מיוחדים עם כל ראשי הכמורה כאן בירושלים, ויש לנו שיתוף פעולה טוב, ואנו עושים רבות בעניין זה. אני מוכן גם למסור לחברי הכנסת אבנרי עוד יותר פרטים, בעל-פה.

חברי הכנסת מיקונים, שהיה אחרון בוויכוח, אמר כי נעשה כל-כך מעט בארבע השנים האחרונות למשוך תיירים, שממש מפליא שיש בכל זאת הרבה תיירים. אני מרשה לעצמי לומר, כי חבר הכנסת מיקונים הנכבד לא העמיק במידה מספקת לקרוא מה עשינו כדי למשוך תיירים בארבע השנים האחרונות, ומה שחבר הכנסת מיקונים אמר בוויכוחים הקודמים על תקציב משרד התיירות עומד בסתירה מוחלטת למה שחבר הכנסת מיקונים אומר בדיון על התקציב השנה. אולם אני מבין שיש סיבה לכך שהשנה צריך חבר הכנסת מיקונים לסתור את הדברים, שאמר בשנים קודמות, ויודתי לסוף דעתו.

חברי הכנסת מיקונים אמר שאין למשרד התיירות די סמכויות, והשבתי לו שצריך באמת להרחיב את הסמכויות. אולם זהו נושא לאחר הבחירות לכנסת הזאת. חבר הכנסת מיקונים דיבר על מודעות שליליות של המגבית המאוחדת לישראל. גם אני לא שבעתי נחת מכל המודעות של המגבית המאוחדת, ואני סבור שחלק מהן איננו דרוש ויהיה יתנו כסף למגבית התיירות ולמגבית לישראל גם אם לא יפרסמו שיש 365 Days War בישראל, ועוד מיני מודעות כאלו שקראתי. אין צורך בהן; הן מסלפות את חיינו בישראל. אפשר לדבר על המצב בגבולות ולספר על ישובי הספר העומדים בגבורה ועל המקלטים שנבנו שם, אבל לא צריך לספר על מדינת ישראל בצורה כזאת. עשיתי כמיטב יכולתי כדי להשפיע שמודעות כאלו לא יופיעו. אולם לא רק אני, אלא גם רבים אחרים ניסו להשפיע, וטרם הצליחו.

– החלטות בדבר אישור הוראות בצווי שעת חירום, בצווי תעריף המכס והפטור ובצווי מס קנייה (נצר, שורש) –

- ז. החלטות בדבר אישור הוראות : 1. בצווי שעת חירום (שיעור תשלום חובה) (תיקונים מס' 16, 19, 21), תשכ"ט–1969 ; 2. בצווי תעריף המכס והפטור (תיקון התוספות) (הוראות שעה מס' 121, 124, 125), תשכ"ט–1969 ; 3. בצווי מס קנייה (סחורות ושירותים) (הטלת מס ושיעור) (תיקונים מס' 26, 30), תשכ"ט–1969 \*

צו תעריף המכס והפטור (תיקון התוספת) (הוראות שעה מס' 124), תשכ"ט–1969, פורסם אף הוא במסגרת החשיפה ובהתאם להמלצות הוועדה להגנה על תוצרת הארץ. הצו מתייחס לכלים סטיריים; בדים לכריכות; אסוכים.

צו תעריף המכס והפטור (תיקון התוספת) (הוראות שעה מס' 125), תשכ"ט–1969, מפחית את המכס על "גאזה", המשמש כרגיל לאגדים או לתחבושות, מ-2.20 ל"י למ"ר ל-25%, תוך ביטול תשלום החובה. ההפחתה המעשית היא מ-100% ל-25%. הצו מובא לאישור הכנסת מטעמים טכניים גרידא, הואיל ובמקום מכס בשיעור קצוב הוטל מכס "אד-וואלורם".

צו מס קנייה (סחורות ושירותים) (הטלת מס ושיעור) (תיקון מס' 26), תשכ"ט–1969, בא להחיל את התנאים לקבלת הנחה ממס מ-25% ל-32.5%, שהיו קיימים לגבי מכונות נוסעים המיועדות להשכרה, בנפח מנוע מעל 2,000 סמ"ק, גם על מכונות כאמור שנפח מנוע בין 1,800 לבין 2,000 סמ"ק, תוך הגדלת התקופה הנדרשת להחזקתן מ-12 ל-18 חודש.

התיקון – שיש בו היענות לפניית ענף השכרת מכונות נוסעים – בא לאפשר את הניצול המירבי של המכונות האמורות.

צו מס קנייה (סחורות ושירותים) (הטלת מס ושיעור) (תיקון מס' 30), תשכ"ט–1969, כולל שני תיקונים בעלי אופי טכני: מידת חתך הרוחב של חוט חשמל נקבעה על-פי עובי החוט המתכתי, ללא שכבת הבידוד. עובי זה מבדיל בין חוטי חשמל לצרכים ביתיים לבין חוטים לשימושים אחרים. התיקון בא להסיר כל ספק בדבר הסיווג של חוטי חשמל כאמור, ולהבטיח את גביית המס הקיים. התיקון השני מצמצם את הסייג שחל על שעם ומוצרים משעם. שעם כחוש, בגרגרים או טחון, חוייב במס על 15%, וכך הוחזר המצב לזה שהיה קיים לפני 1 באפריל 1968 (תאריך פירסום התעריף החדש).

ה"ר ד. נצר :

ניגש להצבעה.

#### ה צ ב ע ה

ההחלטה בדבר אישור הוראות בצו שעת חירום (שיעור תשלום חובה) (תיקון מס' 16), תשכ"ט–1969, נתקבלה.

ההחלטה בדבר אישור הוראות בצו שעת חירום (שיעור תשלום חובה) (תיקון מס' 19), תשכ"ט–1969, נתקבלה.

ה"ר ד. נצר :

לפנינו סעיפים י"ב–י"ט בסדר-היום: החלטות בדבר אישור הוראות בצווי שעת חירום, בצווי תעריף המכס והפטור ובצווי מס קנייה. רשות הדיבור לחבר הכנסת שורש, בשם ועדת הכספים.

שמואל שורש (בשם ועדת הכספים) :

גברתי היושבת-ראש, כנסת נכבדה. אני מבקש את אישור הכנסת להוראות של כמה צווים, שאושרו פה אחד בוועדת הכספים.

צו שעת חירום (שיעור תשלום חובה) (תיקון מס' 16), תשכ"ט–1969, עוסק בהיטלים על שלחים. לפי הצו הקודם היו שלחים מיובאים של בקר ותאווים טעונים היטל בשיעור של 3% מערכם, ואילו שלחים מיובאים של עזים וגדיים ושל כבשים וטלאים היו טעונים היטל בשיעור של 9% מן הערך. הואיל וב"גאטט" טענו שמפלים לרעה את השלחים המיובאים לעומת השלחים משחיטה מקומית, הוחלט לתקן את הצו ולהטיל היטל שווה גם על שלחים משחיטה מקומית.

צו שעת חירום (שיעור תשלום חובה) (תיקון מס' 19), תשכ"ט–1969, קובע היטל על עור קלוע. עד היום היה עור המשמש לייצור עור קלוע חייב בהיטל של 10%, ואילו עור קלוע עצמו לא היה טעון כל היטל. הואיל ועל-ידי אי-התאמה זו במיסוי הופלה לרעה הייצור המקומי, הוחלט לקבוע היטל באותו שיעור – 10% – גם על עור קלוע.

צו שעת חירום (שיעור תשלום חובה) (תיקון מס' 21), תשכ"ט–1969, קובע היטל לפי חישוב מיוחד על תכשירי מזון. הדבר נחוץ, כי חלק מתכשירי מזון, כגון גומי לעיסה עשוי על בסיס סוכר, חייבים מכס בשיעור של 1.20 ל"י לק"ג, בתוספת 35% מערך הטובין, ואילו חלק מהם, כגון גומי לעיסה דיאבטי, טעונים מכס בשיעור של 20% בלבד. הואיל ואי-התאמה זו בשיעורי המיסוי הביאה לידי תופעות בלתי-רצויות ולידי עודפי רווח בלתי-סבירים בטובין עם המס הגמון, היה צורך לתקן את המצב על-ידי הטלת היטל.

צו תעריף המכס והפטור (תיקון התוספת) (הוראות שעה מס' 121), תשכ"ט–1969, פורסם במסגרת מדיניות החשיפה של ייצור מקומי בפני יבוא מתחרה. בהתאם להמלצת הוועדה להגנה על תוצרת הארץ, הצו קובע מכס למוצרים שיבואם לא הוכר עד כה, והעיקריים בהם הם: אורז, שמרים, מלמין פורמאלדהיד, אוריאה פורמאל-דהיד, נייר, תכשיטים, תנורים לבישול, מכשירים ושעונים. הוועדה ביקשה דיווח משלטונות המכס על השפעתה של חשיפת השעונים על המחיר לצרכן.

— החלטות בדבר אישור הוראות בצווי שעת חירום, בצווי תעריף המכס והפטור ובצווי מס קנייה  
(נצד) —

ההחלטה בדבר אישור הוראות בצו מס  
קנייה (סחורות ושירותים) (הטלת מס  
ושיעורו) (תיקון מס' 26), תשכ"ט—1969,  
נתקבלה.

ההחלטה בדבר אישור הוראות בצו מס  
קנייה (סחורות ושירותים) (הטלת מס  
ושיעורו) (תיקון מס' 30), תשכ"ט—1969,  
נתקבלה.

#### הז"ר ד. נצד

הישיבה הבאה של הכנסת — מחר בשעה 16.00.  
ישיבה זו נעולה.

ההחלטה בדבר אישור הוראות בצו שעת  
חירום (שיעור תשלום חובה) (תיקון  
מס' 21), תשכ"ט—1969, נתקבלה.

ההחלטה בדבר אישור הוראות בצו תעריף  
המכס והפטור (תיקון התוספת) (הוראת  
שעה מס' 121), תשכ"ט—1969,  
נתקבלה.

ההחלטה בדבר אישור הוראות בצו תעריף  
המכס והפטור (תיקון התוספת) (הוראת  
שעה מס' 124), תשכ"ט—1969,  
נתקבלה.

ההחלטה בדבר אישור הוראות בצו תעריף  
המכס והפטור (תיקון התוספת) (הוראת  
שעה מס' 125), תשכ"ט—1969,  
נתקבלה.

הישיבה ננעלה בשעה 21.35.